

DANAE

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**

„Wykonanie badania ilościowego i jakościowego mającego na celu analizę i ocenę postaw młodzieży szkolnej wobec zagadnień współczesnych migracji i zmiany klimatu, poziomu jej wiedzy o tych zagadnieniach oraz jej świadomości na temat możliwości działania na rzecz klimatu i włączania się do działań w ramach kampanii w mediach społecznościowych, zaplanowanych w ramach projektów I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek (I Am European: Migration Stories & Facts for the XXI Century) i 1Planet4All - Razem dla klimatu!”.

(Numer postępowania: 02/EUR/2020)

Raport końcowy

GDAŃSK, 2020

Spis treści

1. Wprowadzenie	2
Tło badania	2
Cele badania oraz pytania badawcze	4
Metodologia badania	6
Dobór próby w części jakościowej badania	20
Dobór próby w części ilościowej badania	20
Przebieg badania	21
2. Streszczenie	25
3. Summary	29
4. Wyniki badania	32
4.1. <i>Współczesne migracje</i>	32
Poziom osobisty – świadomość problematyki migracji	32
Ja i moje bliskie otoczenie – jego wpływ na postrzeganie przez młodzież tematyki migracji.	46
Ja i szkoła – obecność tematyki migracji w edukacji formalnej.....	53
Ja i mój kraj – migracje jako element dyskursu na poziomie krajowym.....	60
Ja i świat – rozumienie procesów globalnych.....	69
4.2. <i>Zmiana klimatu</i>	74
Wpływ indywidualny	74
Ja i moje otoczenie – rodzina, znajomi	86
Polska a zmiana klimatu	92
Ja i szkoła	99
Ja i świat.....	104
• Spis wykresów	112
• Spis tabel.....	113
• Spis rysunków	113

1. Wprowadzenie

Informacja o celach badania, jego metodologii i przebiegu

TŁO BADANIA

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) realizuje projekty "I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek" i "1Planet4All - Razem dla klimatu!" finansowane ze środków Komisji Europejskiej (EuropeAid) w ramach programu Development Education and Awareness Raising (DEAR).

Celem projektów jest zwiększenie świadomości młodych ludzi (w wieku 13-35) na temat globalnych wyzwań, takich jak migracje i zmiana klimatu oraz zwiększenie poczucia ich sprawczości w działaniach na rzecz tych wyzwań poprzez angażowanie ich do tworzenia konstruktywnych i opartych na faktach materiałów medialnych dotyczących problematyki migracyjnej i klimatycznej z wykorzystaniem potencjału mediów społecznościowych, edukacyjnych filmów oraz narzędzi rzeczywistości wirtualnej i rozszerzonej. Pośrednią grupą docelową projektu są nauczyciele/-ki oraz wychowawcy/-czynie klas IV-VIII szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych, do których skierowane są powstające w ramach projektu materiały edukacyjne. Materiały te zawierają interaktywne metody pracy z uczniami/uczennicami w tematyce migracyjnej i klimatycznej.

Dla osiągnięcia długotrwałego efektu, młodzież będzie włączona w projekty poprzez ogólnoeuropejską kampanię w mediach społecznościowych. Będą jej towarzyszyć treści oddziałujące bezpośrednio na poziom jej empatii: filmy edukacyjne (tzw. historie wizualne visual stories), materiały i symulacje tematyczne oraz doświadczenia z wykorzystaniem narzędzi rzeczywistości wirtualnej i rozszerzonej (VR/AR). Z drugiej strony, projekty zakładają dotarcie do młodzieży poprzez działania edukacyjne, w których kluczową rolę będą odgrywać wspierani grantami multiplikatorzy (nauczyciele/-ki, wychowawcy/-czynie), organizacje i/lub inicjatywy obywatelskie otrzymujący wsparcie na swoje działania w zakresie migracji. Młodzież będzie też uczestniczyć w krajowych i międzynarodowych obozach młodzieżowych w celu wymiany doświadczeń, wspólnej nauki oraz poszukiwania i odnajdywania inspiracji.

Jednocześnie projekty przewidują pracę z młodymi dziennikarzami/-kami oraz influencerami/-kami, którzy będą zaangażowani w projekty poprzez uczestnictwo w krajowych i międzynarodowych szkoleniach oraz wyjazdach studyjnych. Te aktywności wyposażą ich w niezbędną wiedzę dotyczącą współczesnych migracji i zmiany klimatu oraz pozwolą zetknąć się bezpośrednio ze zjawiskiem migracji. We wszystkich obejmujących projekt działaniach szczególna uwaga będzie zwrócona na włączanie w nie samych migrantów/-ek oraz/lub mieszkańców/-ek mniejszych miejscowości. W ten sposób chcemy oddać głos wszystkim zainteresowanym uczestnikom/-czkom.

Nauczyciele i nauczycielki pełniący w projektach rolę multiplikatorów i multiplikatorek, będą zapewniać oddziaływanie efektów projektu na jego odbiorców, którymi będą przedstawiciele/-ki grup młodzieżowych. Działania projektowe skierowane do nauczycieli i nauczycielek mają zapewnić im wsparcie w zdobyciu niezbędnej wiedzy na temat współczesnych migracji i zmiany klimatu poprzez:

- uczestnictwo w opracowywaniu koncepcji współczesnych migracji i włączania zagadnień z nimi związanych do zajęć przedmiotowych,
- uczestnictwo w opracowaniu materiałów na temat zmiany klimatu i odpowiedzialnego komunikowania w tym zakresie,
- dostarczenie gotowych do wykorzystania materiałów edukacyjnych prezentujących konkretne przykłady realizacji koncepcji edukacji globalnej,
- przygotowanie i przeprowadzenie kursów w formule blended learning (szkolenia e-coachingowe połączone z warsztatami stacjonarnymi),
- wsparcie w praktycznym wykorzystywaniu edukacyjnych narzędzi projektowych, w tym narzędzi VR/AR, symulacji, edukacyjnych filmów w pracy z uczniami i uczennicami podczas realizacji projektów uczniowskich nt. współczesnych migracji, zmiany klimatu i współzależności globalnych.

CELE BADANIA ORAZ PYTANIA BADAWCZE

TEMATYKA WSPÓŁCZESNYCH MIGRACJI

CELE BADANIA TOWARZYSZĄCEGO KAMPANII W MEDIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH:

- Diagnoza poziomu świadomości, percepcji, obaw, uprzedzeń oraz mitów młodzieży i młodych dorosłych (13-35 lat) wobec tematyki migracyjnej oraz obrazów, skojarzeń, map pojęciowych związanych z migracjami.
- Badanie w Polsce będzie elementem badań przeprowadzanych w ramach konsorcjum i będzie stanowiło bazę dla planowania realizacji kampanii w mediach społecznościowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Pomoże też zdefiniować kluczowe przekazy i wyzwania związane z komunikowaniem treści dotyczących migracji wskazanej grupie docelowej.

CELE BADAWCZE:

- Zbadanie poziomu świadomości grupy docelowej o procesach migracyjnych. Sprawdzenie ich osobistych doświadczeń i wpływu innych osób (rodziny, znajomych, rówieśników) na ich opinię lub odbiór tematów migracyjnych.
- Skonfrontowanie młodych z powszechnie znanymi, populistycznymi mitami, m.in.: islamizacja Europy a walka o chrześcijańskie wartości, wszyscy muzułmanie to terroryści, uchodźcy i migranci popełniają więcej przestępstw, uchodźcy i migranci zabiorą nam pracę, dlaczego Europa ma pomagać uchodźcom?
- Zbadanie obszaru obecności tematyki migracji/wielokulturowości w Polsce.

TEMATYKA ZMIANY KLIMATU

CELE BADAWCZE:

- Badanie wśród młodych ludzi (15-25 lat) nad kompetencjami w zakresie odpowiedzialności za globalne wyzwania z naciskiem na zmianę klimatu (dalej – ZK), w tym wiedza o konsekwencjach społecznych, adaptacja, "niesprawiedliwość klimatyczna" i "dług klimatyczny" między krajami globalnego Południa a krajami globalnej Północy, wpływ na migracje, postawy, świadomość własnej sprawczości, gotowość do działania. Badania te posłużą jako punkt odniesienia, który pomoże wypracować narzędzia i materiały edukacyjne atrakcyjne dla młodzieży, określić, gdzie i w jaki sposób powinny być udostępniane oraz dostosować kampanię w mediach społecznościowych do określonych badaniem potrzeb.
- Zbadanie poziomu świadomości grupy docelowej na temat zmiany klimatu; podatność osób młodych na informacje dotyczące zmiany klimatu docierające z różnych stron, umiejętność rozpoznawania treści manipulacyjnych i „fake-newsów”; wycucie dezinformacji; źródła pozyskiwania wiedzy na temat zmiany klimatu.
- Sprawdzenie, czy widoczny jest lokalny kontekst zmiany klimatu, czy młodzież widzi, że to dotyczy również Polski i co sądzi na temat skutków zmiany klimatu w Polsce – czy są one pozytywne, czy negatywne.
- Weryfikacja działań, jakie podejmuje szkoła na rzecz ochrony klimatu; czy szkoła wspiera uczniów/uczennice w działaniach, czy posiada odpowiednie narzędzia i materiały do nauczania nt. zmiany klimatu?
- Zbadanie poziomu zrozumienia globalnych współzależności i globalnych aspektów zmiany klimatu; zmiana klimatu jako globalne wyzwanie.

METODOLOGIA BADANIA

W niniejszym rozdziale przedstawiono założone metody badawcze wraz z uzasadnieniem ich wykorzystania oraz przyporządkowanie poszczególnych metod i technik do pytań badawczych (w formie tabelarycznej). Aby jak najdokładniej poddać analizie wszystkie obszary badawcze, postanowiono zastosować następujące techniki:

- ⇒ Analiza danych zastanych (Desk research)
- ⇒ Techniki ilościowe (CAWI)
- ⇒ Techniki jakościowe (IDI/TDI oraz FGI)

DESK RESEARCH

Analiza danych zastanych (ang. Desk research) to metoda badawcza polegająca na kompilacji, analizowaniu oraz przetwarzaniu danych i informacji pochodzących z istniejących już źródeł, a następnie formułowaniu na ich podstawie wniosków dotyczących badanego problemu. To badania wtórne, które przeciwstawiają się badaniom pierwotnym.

Analiza desk research przyczyniła się do realizacji celów badania oraz odpowiedzi na pytania badawcze przede wszystkim dostarczając ram merytorycznych niezbędnych do analizy zjawisk będących przedmiotem badania.

Źródła, które zostały poddane analizie:

Migracja

1. Białek K. *Migracje na świecie*. Centrum Edukacji Obywatelskiej https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/m3_migracje_na_swiecie_0.pdf Dostęp w dniu 1.06.2020.
2. Błęszyńska K. 2000. *Migracje międzykulturowe jako wyzwanie dla polskiego systemu edukacji*. Warszawa
3. CBOS. 2020. *Stosunek do innych narodów*. Komunikat z badań. Warszawa. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_031_20.PDF
4. CBOS. 2017. *Stosunek do przyjmowania uchodźców*. Komunikat z badań. Warszawa.
5. CBOS. 2016. *Stosunek do przyjmowania uchodźców*. Komunikat z badań. Warszawa. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_098_16.PDF Dostęp w dniu 1.06.2020.
6. CBOS. 2015. *Polacy wobec problemu uchodźstwa*. Komunikat z badań. Warszawa. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_081_15.PDF Dostęp w dniu 1.06.2020.
7. Dobrowolski, M. 2015. *Dokąd uciekali Polacy? Poznaj najpopularniejsze destynacje!* <http://pulshistorii.pb.pl/4275730,35627,dokad-uciekali-polacy-poznaj-najpopularniejsze-destynacje> Dostęp w dniu 1.06.2020.

8. Górny A., Grzymała-Moszczyńska H., Klaus W., Łodziński S. 2017. *Uchodźcy w Polsce. Sytuacja prawna, skala napływu i integracja w społeczeństwie polskim oraz rekomendacje*. PAN. Kraków-Warszawa.
9. Hall D., Mikulska-Jolles A. 2016. *Uprzedzenia, strach czy niewiedza? Młodzi Polacy o powodach niechęci do przyjmowania uchodźców*. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej <https://interwencjaprawna.pl/docs/ARE-116-uprzedzenia-mlodych-polakow.pdf/> Dostęp w dniu 1.06.2020.
10. IBRIS. 2015. *Obawy przed islamizacją Polski w wyniku napływu imigrantów z Bliskiego Wschodu*.
11. Kropiński M., Hansen, K. 2016. *Jakie skojarzenia ze słowem „uchodźca” mają Polacy?* Centrum Badań nad Uprzedzeniami.
12. Mróz F., Ziółkowska-Weiss K. 2017. *Młodzież szkolna i akademicka w Polsce wobec problemu uchodźców*. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
13. Stefański A., dr Jurczyszyn Ł. 2017. Informacja o wynikach badania jakościowego wśród młodzieży na temat Różnić się nie oznacza nienawidzić się. Mniej wrogości poprzez wiedzę o prawach człowieka i dialog. Rzecznik Praw Obywatelskich.
14. *Gazeta Prawna*, <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1005320,udsc-rozpoczyna-akcje-edukacyjna-w-szkolach-na-temat-migracji.html>
15. *Główny Urząd Statystyczny*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r-,1,5.html>
16. GRYOnline.pl., <https://www.gry-online.pl/S043.asp?ID=14346011>
17. *Interia Biznes*, <https://biznes.interia.pl/praca/news-mniej-polakow-obwinia-ukraincow-o-hamowanie-wzrostu-wynagrod,nld,3368383>
18. *Kresy.pl*, <https://kresy.pl/wydarzenia/rz-wielka-fala-zwolnien-przez-epidemie-koronawirusa-tansi-ukraincy-beda-wypierac-polakow/>
19. *Newsweek*, <http://www.newsweek.pl/historia/polacy-pamietajcie-my-tez-byalismy-uchodzcami-dzien-uchodzcy,artykuly,398700,1.html>
20. *Nowa Konfederacja*, <https://nowakonfederacja.pl/raport/polska-w-europejskim-kryzysie-migracyjnym/4-polska-cztery-lata-od-wybuchu-kryzysu-migracyjnego-liczby-i-status-quo/4-2-specyfika-migracji-do-polski/>
21. *Uchodźcy Info*, <http://uchodzcy.info/uswiadamiaj-i-informuj/>

Zmiana klimatu

22. Biostat. 2019. *Świadomość zmian klimatycznych*. Na zamówienie Busradar.pl <https://www.busradar.pl/blog/polacy-wobec-zmian-zmian-klimatycznych/> Dostęp w dniu 8.06.2020 r.
23. Blachnicka-Ciacek D. 2020. *Młodzi Polacy wobec zmian klimatycznych*. SWPS Uniwersytet Humanistyczno-Społeczny. Warszawa.
24. CBOS. 2018. *Komunikat z Badań: Polacy wobec zmian klimatu*.
25. Danae. 2018. *Adaptacja do zmian klimatu*. Raport z badania.
26. Danae. 2018. *Jednotematyczne badanie świadomości ekologicznej mieszkańców Polski: Adaptacja do zmian klimatu*.
27. Ipsos. 2020. *Earth Day 2020. How does the world view climate change and Covid-19?* Pobrane z: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf>
28. Kantar. 2019. *Ziemia atakuje*. <https://ziemianieatakuja.pl/> Dostęp w dniu 8.06.2020
29. Mobile Institute. 2020. *Wspólnie na rzecz zieleni*. Pobrane z: https://eizba.pl/wp-content/uploads/2020/01/GreenGeneration_WspolnieNaRzeczZiemi.pdf
30. Quality Watch. 2019. *Badanie zrealizowane na potrzeby Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor*. Warszawa.
31. European Investment Bank, <https://www.eib.org/en/surveys/>
32. Onet, <https://wiadomosci.onet.pl/nauka/globalne-ocieplenie-polacy-boja-sie-zmian-klimatu-sondaz/bqjy2s7>
33. Property Design, https://www.propertydesign.pl/architektura/104/swiadomosc_klimatyczna_polakow_ile_tak_naprawde_wiemy_o_postepujacych_zmianach,26200.html

Szczegółowe przypisanie pytań badawczych do tej techniki przedstawiono w Tabela 1.

IDI/TDI

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI - ang. Individual In-depth Interview)) to jedna z podstawowych i najbardziej klasycznych technik badawczych wśród metod jakościowych. IDI to wywiady realizowane na niewielkiej, celowo dobranej próbie badawczej. Celowy dobór respondentów jest szczególnie ważny pod kątem uzyskania pogłębionych i rzetelnych informacji. Wywiad pogłębiony znajduje najczęściej zastosowanie do badania faktów, postaw i przekonań.

Indywidualne wywiady pogłębione mają charakter rozmowy ukierunkowanej na zagadnienia zawarte w scenariuszu, wyznaczone przez pytania badawcze. Rozmowa prowadzona jest przez doświadczonego moderatora, który bazuje na przygotowanym wcześniej narzędziu (scenariuszu wywiadu) jednak na bieżąco dostosowuje kolejność wątków do przebiegu rozmowy. Moderator

czuwa nad tym, aby wypowiedzi respondentów były odpowiednio pogłębione i aby wszystkie ważne elementy zostały poruszone.

Istotną cechą charakterystyczną wywiadu pogłębionego jest swobodna struktura rozmowy. Powyższe elementy sprawiają, że wywiady pogłębione są techniką szczególnie przydatną w procesie pogłębienia wiedzy na temat badanych zjawisk, zrozumienia ich przyczyn oraz odczuć i opinii respondentów związanych z badanym zjawiskiem. Dodatkowo stosunkowo duża elastyczność (scenariusz stanowi raczej zestaw wytycznych do rozmowy niż listę szczegółowych pytań, które należy zadać w niezmienionej formie) sprawia, że wywiady pogłębione są cenną techniką w kontekście eksploracji danego obszaru badawczego i pozyskiwania informacji o wątkach, które z różnych przyczyn nie zostały uwzględnione we wcześniejszych analizach.

Rozmowa z respondentem jest nagrywana (po uprzednim uzyskaniu zgody na nagranie), a następnie dokonywana jest dokładna transkrypcja wywiadu. Następnie, tekst transkrypcji jest poddawany skrupulatnej analizie jakościowej, pod kątem poszukiwania odpowiedzi na założone pytania badawcze.

Wszystkie z wymienionych wyżej cech wywiadów pogłębionych przyczyniły się do realizacji celów badania oraz odpowiedzi na pytania badawcze. Informacje pozyskane w trakcie wywiadów pozwoliły nam pogłębić wiedzę w szczególności na temat osobistych doświadczeń respondentów z migracjami i wpływu migracji na życie lokalne. Poznaliśmy poziom świadomości na temat występowania zjawiska migracji, poruszyliśmy także kwestię kryzysu migracyjnego i wpływu innych czynników na opinię dotyczącą migracji.

Ze względu na sytuację panującą w kraju, wywiady odbyły się w formie zdalnej (przez narzędzie internetowe) oraz w formie telefonicznej, stąd też wyróżniliśmy jeszcze jedną, dodatkową metodę badawczą, jaką jest TDI, czyli pogłębiony wywiad telefoniczny. Pogłębiony wywiad telefoniczny (ang. TDI – Telephone In-depth Interview) różni się od IDI jedynie telefoniczną formą kontaktu z respondentem. Dodatkowo, technika ta jest znacznie szybsza w porównaniu z wywiadami face-to-face, a jednocześnie gwarantująca bardzo efektywne przeprowadzenie badania.

Szczegółowe przypisanie pytań badawczych do tychże technik przedstawiono w Tabeli 1.

FGI

Zogniskowany wywiad grupowy (FGI - Focus Group Interview) to klasyczna technika badań jakościowych, polegająca na wspólnej dyskusji grupy respondentów/uczestników wywiadu, pod przewodnictwem moderatora.

Celem badania jakościowego realizowanego w technice FGI jest uzyskanie pogłębionego rozumienia określonych przez przedmiot badania doświadczeń ludzi oraz zderzenie ze sobą różnych perspektyw. Moderator pełni natomiast rolę przewodnika i katalizatora w takiej dyskusji.

Wywiad grupowy pozwala na relatywnie swobodną/spontaniczną wymianę spostrzeżeń, opinii i sugestii, co przybliża go do schematu naturalnej rozmowy osób w grupie. Pozwala także otworzyć się uczestnikom na innych współuczestników. Dwie główne zalety tej metody to:

- ⇒ możliwość poznania bezpośredniej perspektywy uczestników,
- ⇒ możliwość zidentyfikowania i zrozumienia zjawisk i procesów zachodzących w konkretnym kontekście i środowisku oraz w odniesieniu do konkretnych problemów, w sposób pogłębiony,
- ⇒ możliwość wykorzystania dynamiki dyskusji grupowej oraz relatywnie szybkiego poznania perspektywy i opinii kilku respondentów.

Prowadzenie zogniskowanego wywiadu grupowego wymaga od moderatora szczególnych umiejętności panowania nad dynamiką grupową, motywowania uczestników, inspirowania ich do aktywnego udziału, a także w przypadku takiej konieczności, zażegnania konfliktów i negocjowania.

Wywiady są nagrywane, a następnie sporządzane z nich są notatki lub dokładne transkrypcje. Tak zebrane dane poddawane zostają dokładnej analizie jakościowej i najczęściej są wykorzystywane w badaniach jako element do budowania wniosków, konkluzji i rekomendacji prezentowanych w raporcie końcowym.

FGI zgodnie z oczekiwaniami Zamawiającego zostały przeprowadzone w dwóch grupach tematycznych dotyczących migracji oraz zmiany klimatu. Zogniskowane wywiady grupowe z udziałem młodych osób przyczyniły się do realizacji celów badania oraz odpowiedzi na pytania badawcze. Zostały przeprowadzone poprzez specjalistyczne narzędzie internetowe, w formie online. Tym samym materiał badawczy zebrany podczas tychże wywiadów stanowi niezwykle istotny wkład do formułowanych przez nas wniosków i rekomendacji z badania.

Szczegółowe przypisanie pytań badawczych do tej techniki przedstawiono w Tabeli 1.

ANALIZA KWESTIONARIUSZOWA CAWI

CAWI – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW (*Computer-Assisted Web Interview*) to technika badań przeprowadzanych za pośrednictwem ankiety w formie elektronicznej, wykorzystywana zarówno w badaniach marketingowych, jak i społecznych. Odmowną zaletą tego typu badań jest ich zdecydowanie większa anonimowość, co szczególnie przydatne jest w przypadku poruszania kwestii drażliwych czy niewygodnych z punktu widzenia respondenta. CAWI umożliwia dotarcie do grup osób, do których trudno jest dotrzeć w tradycyjny sposób, eliminuje również „efekt ankietera”, czyli wpływu osoby przeprowadzającej badanie na udzielane odpowiedzi.

Szczegółowe przypisanie pytań badawczych do tej techniki przedstawiono w Tabeli 1.

WYKORZYSTYWANE ANALIZY

ANALIZA DANYCH JAKOŚCIOWYCH

Materiał pozyskany w wyniku prowadzonych wywiadów został poddany analizie w oparciu o poniższe etapy:

- analiza wstępna na potrzeby stworzenia wstępnej wersji raportu, na którą składa się ocena wiarygodności i weryfikacja podstawowych elementów metodologicznych badania;
- redukcja i kategoryzacja, polegająca na uporządkowaniu pozyskanego materiału badawczego oraz wstępne wnioskowanie i interpretacja (wyodrębnienie poszczególnych zagadnień i pojęć, analiza przyczynowo-skutkowa, wyodrębnienie wartościowych cytatów na potrzeby wstępnej wersji raportu);
- analiza pogłębiona i ocena wniosków z uzyskanych informacji, opracowanie końcowego raportu prezentującego wyniki.

ANALIZA DANYCH ILOŚCIOWYCH

Dane pozyskane z badania ilościowego zostały poddane analizie statystycznej za pomocą programów umożliwiających obróbkę danych empirycznych. Zostały użyte różne metody analizy danych oraz wykorzystano testy istotności statystycznej. W raporcie przedstawiono:

- opis tabelaryczny – dane zaprezentowanie w formie tabel – głównie tabel częstości wraz z rozkładami procentowymi oraz tabel krzyżowych, z uwzględnieniem istotnych zależności pomiędzy zmiennymi;
- opis graficzny – w formie wykresów.

Tabela 1 Przyporządkowanie technik do pytań badawczych

PYTANIA	Analiza desk research	Indywidualne wywiady pogłębione (IDI/TDI)	Zogniskowane grupy fokusowe (FGI)	Badanie ilościowe
TEMATYKA WSPÓŁCZESNYCH MIGRACJI				
Wpływ indywidualny/osobisty				
Czy miałeś bezpośredni kontakt z migrantami? Czy było to pozytywne czy negatywne doświadczenie? Czy i jak wpłynęło to doświadczenie na Twój stosunek do tej przedstawicieli tej grupy?		+		+/-
Czy myślisz, że możesz mieć wpływ na zmianę sytuacji uchodźców i uchodźczyń oraz migrantów / migrantek w kraju i na świecie?		+		+/-
Jak uważasz, czego mógłbyś / mogłabyś się nauczyć, aby zmienić swój stosunek do uchodźców i uchodźczyń oraz migrantów i migrantek?		+		
Czego potrzebujesz, aby poznać kogoś "obcego"?		+		
Co ukształtowało Twoją opinię? A) Osobiste doświadczenia, B) Wiedza zdobyta w szkole itd. (Chcemy dowiedzieć się, jaką kompetencję lub kompetencje można rozwijać u młodzieży, żeby pokonać różnego rodzaju uprzedzenia i stereotypy wobec uchodźców i uchodźczyń oraz migrantów i migrantek).		+		+

Skąd czerpiesz informację nt. współczesnych migracji? Jakim kanałom w mediach społecznościowych najbardziej ufasz? Jakim mniej? Z jakich mediów społ. korzystasz najczęściej/najmniej, czego szukasz na poszczególnych kanałach?		+	+	+/-
Ja i moje bliskie otoczenie: rodzina, przyjaciele/przyjaciółki, rówieśnicy i rówieśniczki				
Czy i jak w domu porusza się temat kryzysu polityk migracyjnych?		+		+
Czy rozmawiasz o tym z dorosłymi, z rówieśnikami? Co wpływa na Twoją opinię?		+	+/-	+
Przy jakiej okazji i w jakim tonie pojawiają się tematy migracyjne w Twojej rodzinie? Wśród Twoich bliskich przyjaciół / przyjaciółek?		+		+
Jakie obawy, uprzedzenia, pytania i mity (za pomocą case-studies wynaleźć słowa kluczowe dla badania) odnośnie migrantów i migrantek oraz procesów migracyjnych istnieją w twojej rodzinie? Wśród Twoich przyjaciół i przyjaciółek? Rówieśników i rówieśniczek?		+	+	+/-
Czy w Twojej rodzinie są osoby, które wyemigrowały z Polski? Jaka jest historia migracyjna Twojej rodziny?		+		+
Ja i szkoła (nauczyciele/nauczycielki, koledzy/koleżanki z mojej klasy i mojej szkoły)				
Czy uczysz się na temat migracji/uchodźstwa? W jakim kontekście?	+	+	+	+/-
Czy w Twojej szkole uczą się cudzoziemcy? Jak oni są postrzegani? Jakie masz osobiste doświadczenia z nimi?		+	+	+/-
Jak ważny w Twojej szkole jest temat różnorodności kulturowej, wielokulturowości?		+	+	+
Czy jesteś świadomy różnych typów migracji oraz jej przyczyn i skutków w perspektywie globalnej i lokalnej?			+	+

Czy umiesz wyjaśnić definicje następujących zjawisk społecznych: „imigracja”, „emigracja”, „uchodźstwo”, „ubieganie się o azyl”, „osoby wewnętrznie przesiedlone”? Czy pojawiały się definicje tych terminów na lekcjach w szkole?			+	+
Czy Twoja szkoła lub klasa kiedykolwiek się angażowały do działań społecznych i pomocniczych na rzecz migrantów i migrantek oraz uchodźców i uchodźczyń?		+	+	+
Ja i mój kraj:				
Kogo można uważać za godnego zaufania rzecznika lub rzeczniczkę w tematyce migracyjnej? (jacyś politycy, celebryci, inni opiniotwórcy lub opiniotwórczynie) Skąd wiesz, że informacje, które czytasz są prawdziwe?	+		+	+
Czy temat migracji jest wartym tematem dyskusji społecznej? Czy obywatele i obywatelki uważają, że ten temat jest politycznym, ważnym, mało istotnym, irytującym albo ... (otwarte dla respondentów/ek)	+		+	
Jaki rodzaj migracji ma największy wpływ na Waszą społeczność lokalną? Dlaczego?	+		+	
Czy odbiór procesów migracyjnych różni się w poszczególnych regionach Polski? Jaki to ma wpływ na życie w tych regionach: pozytywny, negatywny, neutralny?	+		+	
Czy odbierasz migrantów/migrantki oraz uchodźców/uchodźczynie jako zagrożenie dla swojego kraju? Dlaczego?	+		+	+
Co znaczy integracja? Asymilacja? Jakież pytanie zawierające hasło "integracja" w tym punkcie? W materiałach medialnych często pojawia się hasło "uchodźcy nie chcą się integrować".	+		+	
Migracje w Polsce: migracja zarobkowa Polaków po wejściu do UE i konsekwencje społeczne (eurosieroty), migranci zarobkowi z Ukrainy i stosunek do nich.	+		+	
Ja i świat				
Czy świadomość nt. migracji różni się w zależności od kraju?	+		+	+

Czy istnieją różnice w poszczególnych krajach w pojmowaniu procesów migracyjnych i w tym, jakie wyzwania one wywołują?	+		+	
Czy migracje zmieniają świat?	+	+	+	+
Co znaczy dla Ciebie bycie Europejczykiem? Polakiem?		+	+	
Czy są świadomi tego, że procesy migracyjne istnieją od zawsze?			+	
Czy czujesz się odpowiedzialny za procesy migracyjne, które zachodzą na świecie? Jaki masz na to wpływ?		+	+	+
Czy myślisz, że procesy migracyjne mogą mieć wpływ na życie Twoje i Twojej rodziny? W jaki sposób?	+	+	+	+
Poruszyć nadużywany termin "kryzys migracyjny".	+		+	
TEMATYKA ZMIANY KLIMATU				
Pytania bez podziału na obszary (mogą pasować do kilku obszarów)				
Jakich materiałów o zmianie klimatu potrzebujesz?		+	+	+
Skąd chciałbyś/chciałabyś czerpać wiedzę? (w szkole, poza szkołą)		+	+	+
Co do Ciebie przemawia: filmy, książki, tv, radio, Facebook, Instagram, inne media społecznościowe?		+	+	+
Jaka grupa społeczna najbardziej odczuje skutki zmiany klimatu (social impact)? (można doprecyzować: na poziomie lokalnym, krajowym globalnym)			+	+
Czy znasz filmiki, spoty o zmianie klimatu?		+	+	+

Czy znasz książki, strony portale o zmianie klimatu? Jeśli tak, to jakie?		+	+	+
Jakie grupy społeczne najbardziej przejmują się zmianą klimatu?	+		+	+
Wpływ indywidualny/ osobisty				
Co to jest zmiana klimatu? Co jest jej przyczyną? Jakie są jej skutki?	+		+	+/-
Skąd czerpiesz wiedzę o zmianie klimatu? (konkretne źródła, strony, czasopisma, kanały tv itd.)	+	+	+	+
Czy znasz fake-newsy dotyczące zmiany klimatu? Gdzie najczęściej je spotykasz?		+	+	+
Czy uważasz, że Ty, osobiście, masz wpływ na zmianę klimatu?	+	+	+	+
Czy Twoje działania i decyzje mają wpływ na zmianę klimatu na świecie?	+	+	+	+
Czy zmieniałbyś swoje nawyki, by ograniczyć emisję gazów cieplarnianych? W przypadku przeczącej odpowiedzi - a gdybyś wiedział, że inni zrobią to samo?	+	+	+	+
Co Ty możesz zrobić dla spowolnienia/zatrzymania skutków zmiany klimatu? Teraz i w przyszłości (np. po uniezależnieniu się od rodziców)	+	+	+	
Czy warto działać na rzecz klimatu? Dlaczego?	+	+	+	+
Ja i moje otoczenie: rodzina, znajomi				
Czy zmiana klimatu jest realnym zagrożeniem dla Ciebie i Twoich bliskich?	+	+		+
Czy zmiana klimatu pojawia się w rozmowach rodzinnych? W jakim kontekście?		+		+

Czy Twoja rodzina jest zaniepokojona? Czy dzielił się ze swoją rodziną swoją opinią na temat zmiany klimatu?		+		+
Czy rozmawiasz o zmianie klimatu z rówieśnikami? Jakiej opinii się pojawiają?		+		+
Czy coś Was niepokoi? Jeśli tak, co?		+	+	+
Czy Twoja rodzina lub znajomi podejmują działania na rzecz klimatu? Czy zachęcasz rodzinę i znajomych do podejmowania działań?		+	+	+
Polska a zmiana klimatu				
Czy temat zmiany klimatu jest i powinien być tematem dyskusji społecznej? Czy obywatele i obywatelki uważają, że ten temat jest politycznym, ważnym, mało istotnym, irytującym albo ... (otwarte dla respondentów/ek)?	+		+	+/-
Czy uważasz, że Polska ma duży wpływ na zmianę klimatu? Czy jest krajem, który wykorzystuje "więcej" planety niż jej "przypada", czy mniej?	+	+	+	+
Co zagraża klimatowi w Polsce?	+	+	+	
Czy widzisz skutki zmiany klimatu w Polsce: teraz i w przyszłości (negatywne/pozytywne)?	+	+	+	+
Czy Polska dba o klimat?	+	+	+	+
Gdybyś miał umieścić zmianę klimatu na liście spraw priorytetowych dla państwa, jakie miejsce by zajęło? Raczej blisko góry, czy raczej niezbyt ważne? (Zbadanie czy młodzież uważa inne tematy za bardziej priorytetowe.)			+	+
Kogo można uważać za godnego zaufania rzeczniczkę lub rzeczniczkę w tematyce klimatycznej? (politycy i polityczki, celebryci i celebrytki, inni opiniotwórcy lub opiniotwórczynie, influencerzy i influencerki, aktywiści i aktywistki).		+	+	+
Czy politycy/czki zajmują się zmianą klimatu w dostatecznej formie? A może poświęcają tematowi za mało/dużo czasu?	+	+	+	+

Ja i szkoła				
<i>Szkoła</i>				
Czy młodzi ludzie są usprawiedliwieni z opuszczania zajęć w szkole, w celu uczestnictwa w strajkach klimatycznych? Czy Twój nauczyciel lub nauczycielka zachęcają Was do udziału w nich?		+	+	+
Czy w Twojej szkole są prowadzone lekcje lub działania dotyczące zmiany klimatu? Czy/Jakiego wsparcia oczekujesz od szkoły/nauczycieli?		+	+	+
Czy Twój nauczyciel lub nauczycielka mówią o zmianie klimatu? Na jakich przedmiotach?		+	+	+
<i>Młodzieżowy Strajk Klimatyczny (dalej - MSK)</i>				
Czy znasz działania Młodzieżowego Strajku Klimatycznego? Jaki jest Twój odbiór ich działań?		+	+	+/-
Jak Twój kolega/koleżanka oceniają MSK? Czy angażujesz się w ich działania? Czy znasz kogoś kto działa w MSK?		+	+	
Ja i świat				
Kto jest odpowiedzialny za zmianę klimatu?	+	+	+	+
Jaki wpływ na planetę ma człowiek?	+	+	+	
Jakie są najważniejsze wyzwania globalne?	+	+	+	+
Czy znasz Cele Zrównoważonego Rozwoju? Czy zmiana klimatu może wpłynąć na ich osiągnięcie? Czy ich osiągnięcie może wpłynąć na zmianę klimatu?		+	+	

Czy dostrzegasz nierówności w zakresie globalnych wyzwań pomiędzy krajami globalnego Południa i krajami globalnej Północy?			+	
Czy wiesz, czym jest niesprawiedliwość klimatyczna? A dług klimatyczny?			+	+
Czy stan Ziemi jest w niebezpieczeństwie i wymaga natychmiastowych działań na gruncie: lokalnym, indywidualnym, globalnym?	+	+	+	+
Ile czasu zostało na działania? Czy naukowcy nas tylko straszą, że jest go mało, czy rzeczywiście musimy działać już teraz?	+	+	+	+
Czy naukowcom i naukowczyniom warto ufać? Czy stoją za nimi jakieś interesy np. ekonomiczne?	+	+	+	+
Jaki jest wpływ zmiany klimatu na migracje?	+		+	

DOBÓR PRÓBY W CZĘŚCI JAKOŚCIOWEJ BADANIA

W ramach badania jakościowego przeprowadzono łącznie 12 zogniskowanych wywiadów grupowych oraz 9 indywidualnych/telefonicznych wywiadów pogłębionych. Poniższa tabela prezentuje rozkład próby.

Tabela 2 Rozkład próby

IDI/TDI	FGI
3 wywiady w każdej grupie wiekowej (13-15, 16-20, 20-35), gdzie został poruszony temat współczesnych migracji oraz zmiany klimatu (łącznie przeprowadzonych zostało 9 wywiadów IDI).	6 grup do zbadania tematu współczesnych migracji, przy założeniu, że w każdej grupie będzie uczestniczyło minimum 6 osób (łącznie 36 osób), w trzech grupach wiekowych: 13-15, 16-20, 20-35
	6 grup do zbadania tematu zmian klimatu, przy założeniu, że w każdej grupie będzie uczestniczyło minimum 6 osób (łącznie 36 osób), w trzech grupach wiekowych 13-15, 16-20, 20-35

Dobierając uczestników wywiadów różnicowano ich ze względu na cechy społeczno-demograficzne:

- wiek
- płeć
- miejsce zamieszkania (województwo, wielkość miejscowości)
- sytuacja na rynku pracy (pracujący/bezrobotny/uczeń/student).

DOBÓR PRÓBY W CZĘŚCI ILOŚCIOWEJ BADANIA

W części ilościowej badania zostało przeprowadzone badanie kwestionariuszowe, przy pomocy techniki badawczej CAWI na próbie N=466 osób w wieku 13-35 lat, z czego 304 respondentów stanowiły osoby z grupy młodzieży szkolnej (szkoły podstawowe; klasy IV-VIII i szkoły ponadpodstawowe), z przedziału wiekowego 13-20 lat. Pozostałe dwie kohorty wiekowe zostały rozdzielone mniej więcej po połowie. Badanie przeprowadzono na ogólnopolskim panelu badawczym.

PRZEBIEG BADANIA

Wywiady w ramach badania zostały zrealizowane przy zastosowaniu technik internetowych wywiadów kwestionariuszowych (CAWI), indywidualnych/telefonicznych wywiadów pogłębianych (IDI/TDI), zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI).

Poniżej przedstawione zostały poszczególne etapy realizacji badania:

- ⇒ Etap przygotowania
- ⇒ Etap planowania
- ⇒ Etap realizacji i kontroli
- ⇒ Etap analizy i zamykania

Realizację badania rozpoczęto od fazy początkowej, czyli ustalania wraz z Zamawiającym koncepcji całości kształtu badania. Etap ten obejmował również identyfikację uczestników projektu, uzgodnienie i zatwierdzenie szczegółowego zakresu projektu, jego harmonogramu, a także zasobów niezbędnych do jego realizacji. W kolejnym etapie opracowywano narzędzia badawcze (w tym między innymi scenariusze do grup fokusowych oraz wywiadów pogłębianych oraz kwestionariusz ankiety internetowej). Narzędzia były również testowane i podlegały ostatecznej akceptacji Zamawiającego. W kolejnym kroku zrealizowano etap związany z gromadzeniem i opracowywaniem danych, co wiązało się również z bieżącą kontrolą i podejmowaniem działań korygujących.

Realizację badania właściwego rozpoczęto od indywidualnych/telefonicznych wywiadów pogłębianych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych. Realizacja rozpoczęła się 26 czerwca, zakończyła natomiast 9 lipca. Część jakościowa badania pozwoliła zweryfikować postawione hipotezy badawcze i sformułować wstępne rekomendacje dotyczące materiałów oraz narzędzi kompleksowego wsparcia dla multiplikatorów i multiplikatorów w zakresie wprowadzania do nauczania w szkole wybranych zagadnień migracji i zmiany klimatu, jak i rekomendacji dotyczących kształtu kampanii w mediach społecznościowych.

Przeprowadzono zogniskowane wywiady grupowe (FGI) z uczestnikami badań z grupy wiekowej 13-35 lat. Dla celów analizy i porównania, uczestników podzielono na 3 podgrupy wiekowe (13-15, 16-20 oraz 21-35) oraz dwa obszary tematyczne: migracje oraz zmiany klimatu. Grupy zostały również zróżnicowane pod względem płci. Nie są one jednak równoliczne, co wynika chociażby z większej skłonności kobiet do udziału w tego typu badaniach.

MIGRACJA

- Uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych w wieku od 13 do 15 lat (łącznie 11 respondentów, 5 kobiet oraz 6 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (pomorskie, mazowieckie, podkarpackie, lubelskie, śląskie) oraz wielkości miejscowości (6 osób z dużych miast oraz 5 osób z miast do 20 tysięcy mieszkańców).
- Uczniowie szkół ponadpodstawowych oraz studenci i młodzi ludzie w wieku od 16 do 20 lat (łącznie 12 respondentów, 8 kobiet i 4 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (warmińsko-mazurskie, śląskie, świętokrzyskie, wielkopolskie, mazowieckie) oraz wielkości miejscowości (8 osób z dużych miast oraz 4 osoby z miast do 20 tysięcy mieszkańców).
- Młodzi profesjonalści w wieku produkcyjnym od 21 do 35 lat (łącznie 12 respondentów, 9 kobiet oraz 3 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (warmińsko-mazurskie, pomorskie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie) oraz wielkości miejscowości (8 osób z dużych miast oraz 4 osoby z miast do 20 tysięcy mieszkańców). Ta podgrupa obejmowała jednego bezrobotnego, kilku studentów, osoby pracujące w branży spożywczej, gastronomicznej, produkcyjnej, elektronicznej, odzieżowej oraz edukacyjnej.

ZMIANA KLIMATU

- Uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych w wieku od 13 do 15 lat (łącznie 13 respondentów, 7 kobiet oraz 6 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (wielkopolskie, śląskie, świętokrzyskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie) oraz wielkości miejscowości (8 osób z dużych miast oraz 5 osób z miast do 20 tysięcy mieszkańców).
- Uczniowie szkół ponadpodstawowych oraz studenci i młodzi ludzie w wieku od 16 do 20 lat (łącznie 12 respondentów, 9 kobiet i 3 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (świętokrzyskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie, podlaskie, mazowieckie, śląskie, podkarpackie) oraz wielkości miejscowości (7 osób z dużych miast oraz 5 osób z miast do 20 tysięcy mieszkańców).
- Młodzi profesjonalści w wieku produkcyjnym od 21 do 35 lat (łącznie 12 respondentów, 8 kobiet oraz 4 mężczyzn); grupa zróżnicowana pod względem województw (warmińsko-mazurskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie) oraz wielkości miejscowości (8 osób z dużych miast oraz 4 osoby z miast do 20 tysięcy mieszkańców). Ta podgrupa obejmowała 3 osoby bezrobotne, kilku studentów, osoby z branży IT, spożywczej, naukowej, finansowej, fotograficznej oraz odzieżowej.

Przeprowadzono także wywiady pogłębione (IDI/TDI) z osobami z grupy wiekowej 13-35 lat. Dla celów analizy i porównania, uczestników również podzielono na 3 podgrupy wiekowe (13-15, 16-20 oraz 21-35). Każda osoba udzielała odpowiedzi zarówno na pytania z części migracyjnej, jak i zmiany klimatu. Grupy zostały również zróżnicowane pod względem płci. Nie są one jednak równoliczne, co wynika chociażby z większej skłonności kobiet do udziału w tego typu badaniach.

- Uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych w wieku od 13 do 15 lat (łącznie 3 respondentów, 3 kobiety); grupa zróżnicowana pod względem województw (warmińsko-mazurskie, łódzkie, podkarpackie) oraz wielkości miejscowości (1 kobieta z dużego miasta, 2 z miast do 20 tysięcy mieszkańców).
- Uczniowie szkół ponadpodstawowych oraz studenci i młodzi ludzie w wieku od 16 do 20 lat (łącznie 3 respondentów, 1 kobieta i 2 mężczyźni); grupa zróżnicowana pod względem województw (podkarpackie, śląskie) oraz wielkości miejscowości (2 mężczyzn z dużych miast oraz 1 kobieta z miasta do 20 tysięcy mieszkańców).
- Młodzi profesjonalści w wieku produkcyjnym od 21 do 35 lat (łącznie 3 respondentów, 3 kobiety); grupa zróżnicowana pod względem województw (pomorskie, wielkopolskie); osoby te zamieszkują duże miasta. Ta podgrupa obejmowała jedną studentkę, jedną osobę z branży marketingowej oraz animatorkę kultury.

Przeprowadzono również internetowe badanie kwestionariuszowe CAWI, oparte na kwestionariuszu opracowanym we współpracy z Zamawiającym. Ankieta była dostępna przez przeglądarkę strony WWW, kierowała badanych przez wszystkie kolejne pytania, które wyświetlały się zgodnie z logiką udzielanych odpowiedzi. Badane osoby miały możliwość przerwania ankiety w dowolnym momencie i dokończenia jej w innym czasie.

Kwestionariusz ankiety skonstruowany został w taki sposób, aby skłonić respondentów do głębszego przemyślenia udzielanych odpowiedzi, a tym samym podnieść jakość pozyskanego materiału empirycznego. Kwestionariusz zawierał zarówno pytania zamknięte, półotwarte, jak i otwarte.

Badanie było prowadzone na panelu internetowym. Trudnością powiązaną z badaniem panelowym jest odpowiedni dobór badanych jednostek. Ilość jednostek jest związana z cechami oraz rodzajem badanych zjawisk – wówczas może się okazać, że liczebność panelu będzie mała. Zwiększanie liczebności jednej z grup respondentów, może prowadzić do utraty reprezentatywności. Założenia określone na etapie planowania badania obejmowały zróżnicowanie próby ze względu na 3 grupy wiekowe, z czego 2/3 respondentów miały stanowić osoby z grupy młodzieży szkolnej (13-20 lat). Ostatecznie udało się pozyskać 466 odpowiedzi, z czego 304 osoby to młodzież grupy szkolnej (13-20 lat), 78 osób w wieku 21-26 lat oraz 84 osoby w wieku 27-34 lat. Grupa młodzieży szkolnej charakteryzuje się nadreprezentatywnością kobiet w stosunku do mężczyzn, co może wynikać chociażby z większej dojrzałości młodych kobiet

i dominującego zaangażowania w udzielanie tego typu wywiadów (CAWI, o średnim czasie wypełnienia ankiety około 15 minut). Wyniki zostały poddane szczegółowej analizie ilościowej, a wnioski zostały przedstawione w formie wykresów, tabel oraz opisów.

Poniżej przedstawione zostały dane metryczkowe badanej próby:

PŁEĆ

- Kobieta – 79,2%
- Mężczyzna – 20,4%
- Płeć niebinarna – 0,4%

WIEK

- 13-20 lat – 65,2%
- 21-26 lat – 16,7%
- 27-34 lat – 18,0%

MIEJSCE ZAMIESZKANIA

- Wieś – 26,6%
- Małe miasto (do 20 tys. mieszkańców) – 13,5%
- Średnie miasto (od 20 do 99 tys. mieszkańców) – 24,0%
- Duże miasto (od 100 do 500 tys. mieszkańców) – 20,6%
- Wielkie miasto (powyżej 500 tys. mieszkańców) – 15,2%

WYKSZTAŁCENIE

- Podstawowe – 20,8%
- Zasadnicze zawodowe – 5,8%
- Średnie i pomaturalne – 54,9%
- Wyższe – 18,5%

DOCHÓD NA RĘKĘ NA JEDNEGO CZŁONKA GOSPODARSTWA DOMOWEGO

- Do 500 PLN – 5,8%
- 501 – 1000 PLN – 8,6%
- 1001 – 1500 PLN – 12,7%
- 1501 – 2000 PLN – 13,9%
- 2001 – 2500 PLN – 11,2%
- 2501 – 3000 PLN – 11,2%
- Powyżej 3000 PLN – 10,1%
- Nie wiem/trudno powiedzieć – 12,4%
- Odmowa odpowiedzi – 16,7%

WOJEWÓDZTWO

- dolnośląskie - 7,9%
- kujawsko – pomorskie - 5,6%
- lubelskie - 7,1%
- lubuskie - 1,5%
- łódzkie - 8,2%
- małopolskie - 10,3%
- mazowieckie - 12,2%
- opolskie - 1,5%
- podkarpackie - 7,7%
- podlaskie - 3,4%
- pomorskie - 8,2%
- śląskie - 11,6%
- świętokrzyskie - 1,9%
- warmińsko – mazurskie - 2,4%
- wielkopolskie - 7,3%
- zachodniopomorskie - 3,2%

2. Streszczenie

Celem niniejszego raportu jest diagnoza poziomu świadomości młodzieży i młodych dorosłych (13-35 lat) na temat procesów migracyjnych, w tym: obaw, uprzedzeń, mitów, skojarzeń i map pojęciowych związanych z migracjami.

Ogólnie **młodzi Polacy są świadomi występowania procesów migracyjnych**, ponieważ mają z nimi bezpośredni kontakt. **Sami migrują, a jeszcze częściej migrują ich bliscy** – rodzina i znajomi. W obu przypadkach wyjazdy te mają najczęściej charakter zarobkowy. Dla młodzieży i młodych dorosłych **największy wpływ na postrzeganie i stosunek do uchodźców/uchodźczyń oraz migrantów/migrantek ma osobiste doświadczenie z przedstawicielami tych grup**. Możliwość poznania tych osób pozwala skrócić dystans oraz poznać ich sytuację u samego źródła. **Opinie o procesach migracyjnych kształtują także bliscy, którzy migrują, wpływając pozytywnie na postrzeganie tych procesów**. Istotne znaczenie ma również **poziom tolerancji każdego człowieka wobec różnic kulturowych** oraz **sposób i forma przedstawiania uchodźców/uchodźczyń i migrantów/migrantek w mediach**. Polacy, którzy uważają, że mogą mieć wpływ na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń oraz migrantów/migrantek podkreślają, że musi być to działalność większej zbiorowości, ponieważ **jednostki nie są w stanie zbyt wiele zdziałać**. Wśród najczęściej wymienianych przykładów podejmowanych czynności znalazły się: **działalność**

charytatywna oraz udział w akcjach wspierających uchodźców/uchodźczynie i migrantów/migrantki. Ważne jest także **edukowanie**, zarówno siebie jak i innych oraz przekazywanie prawdziwych informacji o uchodźcach i migrantach. W kwestii źródeł informacji na temat współczesnych migracji, **młodzi Polacy sięgają najczęściej po treści przekazywane przez telewizję oraz Internet - media społecznościowe i portale informacyjne.**

Temat kryzysu polityk migracyjnych zarówno w domach młodych Polaków, jak i wśród rówieśników/rówieśniczek poruszany jest rzadko. **O migracjach rozmawia się przy okazji np. pod wpływem aktualnych wydarzeń związanych z uchodźcami/uchodźczyniami i migrantami/migrantkami**, które są nagłaśniane przez media masowe. Poruszane rozmowy dotyczą takich aspektów, jak decyzje rządów w sprawach migracyjnych czy sytuacje mające miejsce w innych krajach. Często temat poruszany jest także pod kątem planowanych wyjazdów w celach zarobkowych. Młodzi Polacy wyrazili swoje **obawy odnośnie uchodźców/uchodźczyń oraz migrantów/migrantek**. Zarówno badanie ilościowe, jak i jakościowe wykazało, że największą obawę dla młodzieży i młodych dorosłych stanowią **niebezpieczeństwo, przemoc i terroryzm**. Obawy dotyczą także możliwości **utrąty pracy lub trudności w jej znalezieniu**, a także **zaniku polskiej kultury**.

Migracja nie jest tematem zbyt obszernie omawianym w szkole. Tematyka ta poruszana jest głównie na lekcjach geografii, WOS-u, historii, religii oraz na lekcjach wychowawczych. Tematy te omawiane są czasem także na studiach – respondenci wspominali głównie o kierunkach socjologicznych. Na zajęciach poruszane są przede wszystkim podstawowe pojęcia i definicje (imigracja, emigracja, uchodźstwo) oraz przyczyny i skutki migracji. Mimo to **nie wszyscy potrafią wskazać na różnice między uchodźcą/uchodźczynią a migrantem/migrantką. W szkołach rzadko podejmowane są też działania społeczne i pomocowe na rzecz migrantów/migrantek oraz uchodźców/uchodźczyń, a jeżeli są podejmowane to polegają przeważnie na zbiórkach żywności czy ubrań i zabawek.**

Liderami opinii w tematyce migracyjnej dla młodych Polaków są naukowcy. W mniejszym stopniu aktywiści oraz opiniotwórcy. Za rzeczników w sprawach dotyczących migracji są także osoby, które mają doświadczenie związane z migracją - osoby, które same są migrantami lub które miały bezpośredni kontakt z migrantami. Zdania odnośnie ważności podejmowania tematyki migracji w dyskusjach są podzielone. Z jednej strony temat ten uważa się za mało interesujący. Z drugiej **strony zauważa się potrzebę rozmawiania o migracji, ponieważ skala tego zjawiska rośnie i będzie nam cały czas towarzyszyć.** Obecnie młodzi Polacy dostrzegają największy **wpływ migracji w celach edukacyjnych oraz zarobkowych/ekonomicznych na ich społeczność lokalną.** Przyczyniają się one do przenikania się kultur i poznawania różnorodnych tradycji, zwyczajów, które wzbogacają polskie społeczeństwo. Jeśli migranci/migrantki nie próbują narzucać swoich zasad i kultury, to wpływ na życie społeczne i kulturalne odbierany jest pozytywnie. **W przypadku wpływu**

migracji na gospodarkę młodzi Polacy podkreślają, że jest on zarówno pozytywny, jak i negatywny. Z jednej strony wśród migrantów/migrantek są osoby, które przyjeżdżają do Polski pracując i uczciwie zarabiają. Wypełniają luki na polskim rynku, wykonując pracę na stanowiskach niezbyt chętnie podejmowanych przez Polaków. Pozytywny wpływ na gospodarkę młodzi Polacy dostrzegają także w takich działaniach, jak zakup mieszkania przez migrantów/migrantki. Z drugiej strony wśród nich są również takie osoby, które przyjeżdżają, pracują na tzw. czarnym rynku i nie odprowadzają podatków. Co więcej, niektórzy z nich zabierają pracę Polakom – taka jest też opinia niektórych badanych.

Najmłodszy (13-15 lat) obawiają się, że duży napływ migrantów/migrantek może przyczynić się do przejścia przez nich kontroli, władzy nad krajem. Obawiają się także doznania krzywdy z ich strony. Obawy te najczęściej dotyczą społeczności pochodzenia mułmańskiego. W lepszym świetle postrzega się migracje zarobkowe Ukraińców. Stosunek do nich jest analogiczny jak do migracji zarobkowych Polaków. **Migrantów/migrantki z Ukrainy postrzega się jako osoby, które chcą po prostu pracować**, utrzymać siebie, swoją rodzinę i poprawić ogólną sytuację materialną. Wiele osób podkreśla, że tak samo, jak Polacy wyjeżdżają w celach zarobkowych do innych krajów, tak samo Ukraińcy mają prawo przyjechać i pracować w Polsce.

Młodzi Polacy dostrzegają różnice w świadomości oraz pojmowaniu procesów migracyjnych w zależności od kraju. **Kraje bardziej rozwinięte charakteryzują się większą świadomością.** Zauważa się ponadto tendencję, że **im bogatsze państwo, tym wyższa świadomość. Polskę postrzega się jako kraj o przeciętnej świadomości.** Dostrzega się ponadto występowanie **w polskim społeczeństwie uprzedzeń.** Młodzież i młodych dorosłych zapytano o genezę istnienia procesów migracyjnych. Zdanie na ten temat okazały się być podzielone. Niektórzy uważają, że migracje pojawiły się wraz z rozwojem cywilizacji. Z kolei (szczególnie wśród najstarszych) dominuje opinia, że migracje mają swoją historię, a ludzie migrują od zawsze.

Celem badania w tematyce zmiany klimatu była analiza i ocena poziomu wiedzy wobec tych zagadnień, postaw oraz świadomości na temat możliwości działania na rzecz klimatu i gotowość do tego działania.

Młodzi Polacy są świadomi obecnej sytuacji na świecie i zauważają skutki zmiany klimatu. Pod pojęciem zmiany klimatu rozumieją stan atmosfery i oceanu, wzrost średnich temperatur, anomalie pogodowe. Ze zmianą klimatu łączą również **działalność człowieka**, która ich zdaniem ponosi największą odpowiedzialność za tę zmianę. Pojawia się jednak problem związany z tym, że jakość powietrza („smog”) i zmiana klimatu są często mylone przez młodych Polaków, a smog wskazywany jest jako jeden z wielu skutków zmiany klimatu.

Wiedzę w tematyce zmiany klimatu czerpie się przede wszystkim z Internetu oraz programów telewizyjnych - wiadomości, filmów dokumentalnych oraz kanałów przyrodniczych. Pojawiają się

głosy, iż **w mediach zbyt mało mówi się o problemie klimatu. Młodzieży i młodym dorosłym brakuje również praktycznych wskazówek, jak przeciwdziałać skutkom zmiany klimatu.** Dostrzegają za to krążące - głównie w mediach społecznościowych i na portalach internetowych - fake newsy. Najpopularniejszym z nich jest to, iż człowiek nie przyczynia się do zmiany klimatu. Młodzi Polacy są zdania, że **mają wpływ na zmianę klimatu** i wymieniają szereg działań, które podejmują w celu zminimalizowania jej skutków. To przede wszystkim **segregacja śmieci, ograniczanie zużycia plastiku i zastąpienie go bardziej ekologicznymi rozwiązaniami, jazda rowerem lub hulajnogą elektryczną** jako alternatywa samochodu.

Zmiana klimatu stanowi realne zagrożenie dla młodych Polaków i ich bliskich. **Susze, powodzie, silne wichury** to najczęściej wskazywane obawy. Dodatkowo uważa się, że jest to proces, który trudno będzie zahamować i **bez podjęcia konkretnych działań, przyszłe pokolenia będą skazane na życie w znacznie trudniejszych warunkach.** Tematyka zmiany klimatu mimo to nie jest podejmowana we wszystkich domach, a jeżeli już, to przy okazji np. pod wpływem obejrzanego filmu oraz w kontekście codziennych działań (segregacja odpadów, ograniczanie zużycia wody, ograniczanie zakupów), które mogą polepszyć stan środowiska. Zdecydowanie częściej **temat zmiany klimatu pojawia się w rozmowach wśród starszych Polaków (21-35 lat).** Najmłodsi (13-15 lat) często nie wykazują zaciekania tego typu dyskusjami. Wynika to z braku zainteresowania tą tematyką, a nie z założenia, iż nie jest on ważny.

Skutki zmiany klimatu w Polsce zdecydowanie są zauważalne przez młodzież i młodych dorosłych (21-35 lat), przy czym są one negatywne. W szczególności dostrzega się **nietrójne zimy lub ich brak, upały i częstsze występowanie susz lub powodzie.** Błędnie wskazuje się również na smog, co być może wynika z niezrozumienia w pełni przyjętych w dyskursie publicznym definicji.

Temat zmiany klimatu postrzega się jako ważny i priorytetowy do poruszania w dyskusji publicznej. Według opinii młodzieży i młodych dorosłych, **Polska nie dba o klimat w wystarczającym stopniu.** Należy więc podejmować takie działania, jak **wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, likwidowanie źródeł emisji gazów oraz położenie większego nacisku na edukację ekologiczną.** Kwestie ochrony klimatu powinny trafić do programu nauczania w szkołach. Co więcej, to głównie **szkoły powinny w największym stopniu zadbać o kształtowanie postaw ekologicznych.**

Temat zmiany klimatu nie jest poruszany we wszystkich szkołach. Część młodzieży twierdzi, że na zajęciach nie pojawiły się zagadnienia związane ze zmianą klimatu. Natomiast, jeśli się pojawiły, to były przedstawiane w sposób książkowy, teoretyczny i niezbyt dokładny. Tematyka ta omawiana jest na takich przedmiotach, jak: biologia, przyroda, geografia, chemia, technika oraz godzina wychowawcza. **Młodzież oczekuje większej liczby godzin poświęconych temu zagadnieniu oraz aktualizacji informacji zawartych podręcznikach.** Biorąc pod uwagę działania podejmowane na rzecz ochrony klimatu przez szkoły, wyróżnia się w szczególności **zbiórki**

surowców wtórnych oraz organizowanie różnego rodzaju akcji np. sadzenie drzew, sprzątanie świata. Młodzież wspomina także o projektach ekologicznych.

Wśród trzech najbardziej priorytetowych **wyzwań globalnych według młodych Polaków są: zmiana klimatu, głód/niedożywienie oraz epidemie.** Pojawienie się epidemii wśród głównych wyzwań globalnych może być w dużej mierze powiązane z panującą obecnie epidemią koronawirusa (COVID-19). W szczególności to dla najmłodszych (w wieku 13-15 lat) najważniejszym wyzwaniem globalnym jest obecnie walka z epidemią COVID-19 oraz następstwami jakie za sobą niesie, w tym również odnalezienie szczepionki w celu zahamowania jej rozwoju. Dostrzega się ponadto nierówności w zakresie globalnych wyzwań pomiędzy krajami globalnego Południa i krajami globalnej Północy. Młodzi Polacy sugerują, że uboższe **kraje posiadają mniejszą świadomość ekologiczną i nie są wystarczająco dobrze wyedukowane.** Dla tych krajów bardziej priorytetowe wyzwania to wojny i problemy natury społecznej – głód, ubóstwo. Poza tym młodzież i młodzi dorośli dostrzegają **negatywny wpływ krajów wysoko rozwiniętych na kraje uboższe.** Zdaniem wielu aktualny **stan Ziemi jest w niebezpieczeństwie i wymaga natychmiastowych działań.**

3. Summary

The aim of this report is to diagnose the level of awareness of adolescents and young adults (13-35 years of age) about migration processes, including: fears, prejudices, myths, associations and conceptual maps related to migration.

In general, young Poles are aware of the presence of migration processes, because they tackle with them in daily life, through direct contact with migrants. They migrate themselves, and even more often their relatives - their family – migrate and friends. In both cases, these trips are mostly for economic reasons. For adolescents and young adults, personal experience has the greatest impact on the perception and attitude to refugees and migrants with representatives of these groups. The opportunity to meet these people allows young Poles to shorten the distance and get to know their situation at the source. Opinions about migration processes are also shaped by relatives who migrate, positively influencing the perception of these processes. The level of tolerance of each person towards cultural differences as well as the manner and form of presenting refugees and migrants in the media are also important. Poles who believe that they can influence the change of the situation of refugees and migrants emphasize that it must be the activity of a larger community, because individuals are not able to do much. The most frequently mentioned examples of activities undertaken include charity activities and participation in actions supporting refugees and migrants. It is also important to educate yourself and others, and to provide true information about refugees and migrants. As far as sources of information on

contemporary migrations are concerned, young Poles most often use the content provided by television and the Internet - social media and information portals.

The topic of the crisis of migration policies both in the homes of young Poles and among peers is rarely raised. Migrations are discussed, for example, under the influence of current events related to refugees and migrants, which are publicized by the mass media. The talks discussed cover aspects such as government decisions in migration matters or situations taking place in other countries. Often the topic is also discussed in terms of planned business trips. Young Poles expressed their concerns about refugees and migrants. Both quantitative and qualitative research has shown that the greatest concern for adolescents and young adults is a danger, violence and terrorism on the part of refugees and migrants. Concerns also concern the possibility of losing a job or difficulties in finding one, as well as the disappearance of Polish culture.

Migration is not a topic that is discussed too much at school. This subject is mainly discussed in geography, Knowledge of society, history, religion and educational lessons. These topics are also discussed in studies in sociology. During the classes, the basic concepts and definitions (immigration, emigration, refugee) as well as the causes and effects of migration are discussed. Despite this, not everyone can point to the differences between a refugee and a migrant. In schools, social and aid activities for migrants and refugees are rarely undertaken, and if they are undertaken, they usually rely on the collection of food or clothes and toys.

Researchers are the opinion leaders in the field of migration for young Poles. To a lesser extent, activists and opinion makers. There are also people who have migrant background - people who are migrants themselves or who have had direct contact with migrants. Opinions on the importance of taking up the issue of migration in discussions are divided. On the one hand, this topic is considered to be of little interest. On the other hand, there is a need to talk about migration, because the scale of this phenomenon is growing and will accompany us all the time. Currently, young Poles see the greatest impact of migration for educational and economic purposes on their local community. They contribute to the interpenetration of cultures and learning about various traditions and customs that enrich Polish society. In addition, migrations improve and support the economy because people who come to Poland work and earn honestly. Among the opinions of the youngest, however, there is a negative tone in the perception of migrants. They fear that they may organize themselves and take over Poland or harm them. The economic migration of Ukrainians is perceived in a better light. The attitude towards it is analogous to the economic migration of Poles. Migrants from Ukraine are seen as people who simply want to work, support themselves, their family and improve the general material situation. Many people emphasize that just as Poles leave for work to other countries, Ukrainians also have the right to come and work in Poland.

Young Poles see differences in the awareness and understanding of migration processes depending on the country. More developed countries are characterized by greater awareness. There is also a tendency that the richer the country, the higher the awareness. Poland is perceived as a country of average awareness. The occurrence is also perceived in Polish society of prejudices. Youth and young adults were asked about the genesis of the migration processes. Opinions on this turned out to be divided. Some people believe that migrations appeared with the development of civilization. In turn (especially among the oldest ones) the dominant opinion is that migrations have their own history and that people have always migrated.

The aim of the research on climate change was to analyze and assess the level of knowledge about these issues, attitudes and awareness about the possibilities of acting for the benefit of the climate and readiness to do so.

Young Poles are aware of the current global situation and notice the effects of climate change. Under this concept they understand the condition of the atmosphere and the ocean, the rise in average temperatures, and weather anomalies. They are also linked to climate change by human activity, which they believe has the greatest responsibility for this change. Knowledge on this subject comes primarily from the Internet and TV programs - news, documentaries or nature channels. There are voices that too little is said about the climate problem in the media. Adolescents and young adults also lack practical tips on how to counteract the effects of climate change. Instead, they see fake news circulating - mainly in social media and on internet portals. The most popular of these is that humans do not contribute to climate change. Young Poles believe that they have an impact on climate change and list a number of actions they take to minimize its effects. It is primarily waste segregation, reducing plastic consumption and replacing it with more environmentally friendly solutions, riding a bicycle or an electric scooter as an alternative to a car.

Climate change poses a real threat to young Poles and their relatives. Droughts, floods, strong storms are the most frequently indicated concerns. Additionally, it is believed that this is a process that will be difficult to stop and without taking specific actions, future generations will be doomed to live in much more difficult conditions. Nevertheless, the subject of climate change is not taken up in all homes, and if it is, it is also influenced by the film watched and in the context of everyday activities that can improve the environment. The topic of climate change appears much more often in conversations among older Poles. The younger ones often show no interest in this type of discussion. This is due to the lack of interest in the subject, and not from the assumption that it is not important.

The effects of climate change in Poland are definitely noticeable by youth and young adults, and they are negative. In particular, non-frosty winters or their absence, heat waves and more frequent occurrence of droughts, smog or floods are noted. Therefore, the topic of climate change is seen

as important and a priority to be raised in public discussion. According to the opinion of youth and young adults, Poland does not care enough about the climate. Therefore, actions such as the use of renewable energy sources, the elimination of gas emission sources or a greater emphasis on environmental education should be undertaken. Climate protection issues should be included in the school curriculum. Moreover, it is mainly schools that should take the greatest care to shape ecological attitudes.

The topic of climate change is not covered in all schools. Some of the students claim that the issues related to climate change did not appear in the classes. However, if they appeared, they were presented in a bookish, theoretical and not very precise manner. This topic is discussed in such subjects as: biology, nature, geography, chemistry, technology and the educational hour. It is emphasized that the issue of climate change is not sufficiently taken up by schools. Young people expect more hours devoted to this issue and an update of the information contained therein in textbooks. Taking into account the activities undertaken by schools to protect the climate, the most distinguished are the collection of recyclable materials and the organization of various types of actions, e.g. planting trees, cleaning the world. Young people also mention ecological projects.

According to young Poles, the three most prioritised global challenges include: climate change, hunger / malnutrition and epidemics. In addition, there are inequalities in terms of global challenges between the countries of the Global South and the countries of the Global North. Young Poles suggest that poorer countries have less environmental awareness and are not well educated enough. For these countries, the more prioritised challenges are wars and social problems - hunger, poverty. In addition, youth and young adults see the negative impact of highly developed countries on poorer countries. Many believe that the present condition of the Earth is in danger and requires immediate action.

4. Wyniki badania

Wyniki badania wraz z ich analizą, interpretacją oraz wnioskami i rekomendacjami dla prowadzonych działań edukacyjnych i kampanii społecznych.

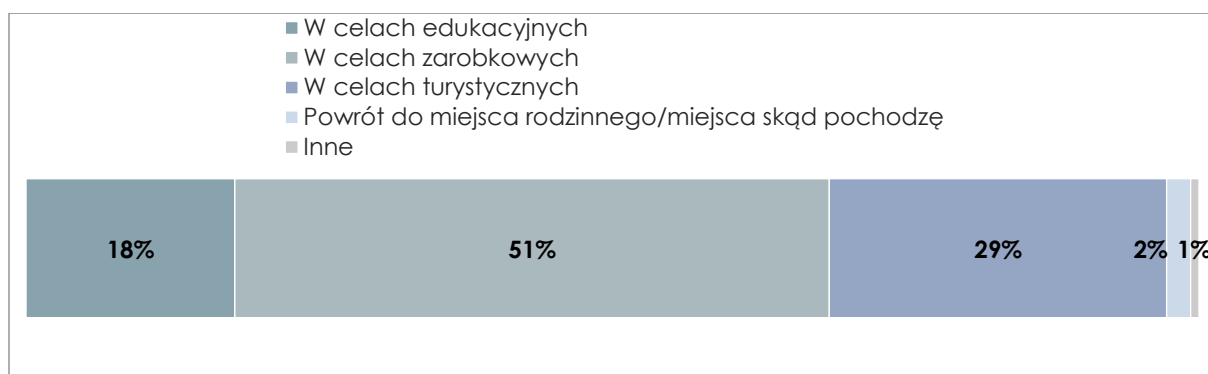
4.1. Współczesne migracje

POZIOM OSOBISTY – ŚWIADOMOŚĆ PROBLEMATYKI MIGRACJI

BEZPOŚREDNI KONTAKT Z MIGRANTAMI I JEGO WPŁYW NA STOSUNEK DO PRZEDSTAWICIELI TEJ GRUPY

31% młodych Polaków zadeklarowało, iż kiedykolwiek wyjechało z Polski na dłużej niż 3 miesiące, pół roku lub dłużej. Połowa tych wyjazdów wiązała się z celami zarobkowymi (51%). Blisko 30% osób wyjechało z kraju w celach turystycznych, a 20% w celach edukacyjnych.

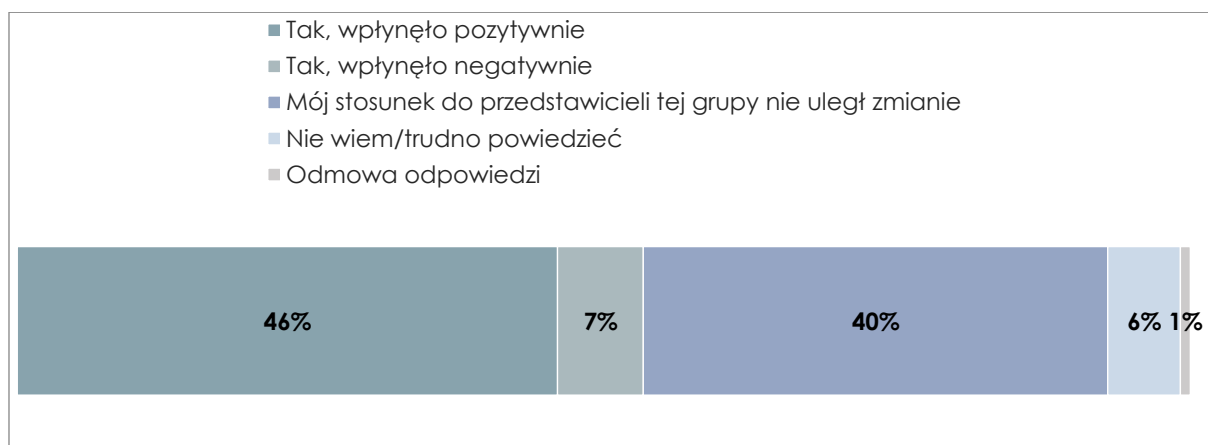
Wykres 1 Cel wyjazdu z Polski na dłużej niż 3 miesiące, pół roku lub dłużej

Podstawa: Osoby deklarujące wyjazd z Polski na dłużej niż 3 miesiące, pół roku lub dłużej, n=146

Na podstawie wyników badania ilościowego okazało się również, że bezpośredni kontakt z migrantami/przedstawicielami innej kultury miało kiedykolwiek 76% młodych Polaków. Blisko połowa osób (46%) deklaruje, że kontakt ten wpłynął pozytywnie na postrzeganie przedstawicieli tej grupy. Z drugiej strony znaczny odsetek osób, stanowiący 40% uważa, że doświadczenie z takimi osobami w żaden sposób nie zmieniło ich stosunku do migrantów/migrantek.

Wykres 2 Wpływ doświadczenia z migrantami na stosunek do przedstawicieli tej grupy

Podstawa: Osoby, które miały bezpośredni kontakt z migrantami/migrantkami lub uchodźcami/uchodźczyniami, n=356

Zauważono, że odpowiedź „Tak, wpłynęło negatywnie” wybierały istotnie częściej osoby o dochodach na rękę na jednego członka gospodarstwa domowego do 1500 zł, natomiast odpowiedź „Mój stosunek do przedstawicieli tej grupy nie uległ zmianie” wybierały częściej osoby, którym nigdy nie zdarzyło się wyjechać z Polski na dłużej niż 3 miesiące.

Młodzi Polacy zostali zapytani o doświadczenia jakie mają z migrantami. Wśród grupy wiekowej 13-15 lat bezpośredni kontakt młodzi mają głównie w szkole, ale wynika to również z posiadania rodziny i znajomych za granicą. Młodzież (13-15 lat) uważa, że doświadczenie, jakim jest

obcowanie z migrantami, jest dla nich raczej zjawiskiem pozytywnym. Kontakt z osobami innej narodowości wpłynął bardzo dobrze na stosunek do przedstawicieli tej grupy.

„Mój stosunek do przedstawicieli tej grupy jest właśnie bardzo dobry, tak samo jakby, cieszę się, że poznałam takie osoby z innej narodowości, a nie na przykład tylko z Polski.” (13-15 lat)

Uczniowie zwrócili także uwagę na wpływ bezpośredniego kontaktu z imigrantami. Podany został tutaj przykład dziewczynki z Ukrainy, która początkowo nie była akceptowana przez uczniów. Dopiero po bliższym poznaniu jej, dzieci zmieniły swoje zdanie.

Są jednak osoby (13-15 lat), które nie podzielają tej opinii - jeden z badanych zwrócił uwagę, że w jego szkole ukraińscy uczniowie często wdają się w bójkę. Inny z uczniów stwierdził, że przyjezdni są agresywni w stosunku do Polaków, natomiast inny badany zauważył, że uczniowie z Grecji i Ukrainy często zaczepiają się z wzajemnością z polskimi uczniami, co wynika z braku akceptacji. Pojawił się również głos mówiący o obawach względem obcokrajowców, którzy pracują jako taksówkarze czy kierowcy Ubera.

„Mi się wydaje, że są po prostu agresywni w stosunku do nas, nie szanują nas jako Polaków.” (13-15 lat)

„Mi się wydaje, że migranci trochę nie w porządku się zachowują, bo u nas w szkole cały czas są jakieś bójkę, jest trójka Ukraińców i co chwilę są wyzwania, że się biją sporo.” (13-15 lat)

„Nie raz po prostu z tego, co się dowiedziałem to była burza o byle co, a się dowiedzieli, że po prostu jeden Bułgar chciał się pobić i tyle.” (13-15 lat)

„Nie lubię jeśli ktoś przyjeżdża z jakiegoś innego kraju, to jest taksówkarz albo Uber. To jest najgorsze, jak jakiś Meksykanin i chcesz pojechać do domu i jakiś Meksykaniec cię odwozi. Ja raz tak miałem i to było najgorsze w przeżyciu, jakie miałem.” (13-15 lat)

Pojawiły się także przykłady sytuacji, w których przyjezdni uczniowie byli nękanymi przez część polskich dzieci.

„Są oni nękanymi, ponieważ jest tak, że ludzie nie tolerują tego, że przyjeżdżają oni do naszego kraju. Ale też oczywiście jest odbiór pozytywny, po prostu, jeżeli ktoś przyjeżdża to ciepło się go przyjmuje.” (13-15 lat)

Wśród starszej grupy Polaków (16-20 lat), jeden z badanych zwrócił uwagę, że w jego miejscowości żyje osoba o ciemnym kolorze skóry, która na stałe osiedliła się w Polsce, a także wzięła ślub z Polką. Jednak część miejscowych nie patrzy na nią przychylnie, ze względu na jej odmienny kolor skóry. Młodzi uważają, że bezpośredni kontakt z migrantami nie zmienia otoczenia, jednak wnosi w nie sporo cennych elementów, jak możliwość poznania ciekawostek z innego kraju, pozwala zwiększać naszą tolerancję, doświadczenia i sprawia, że życie staje się ciekawsze.

Podczas rozmowy z grupą starszych Polaków (21-35 lat) zwrócono uwagę na **powszechność migracji. Coraz częściej spotykamy się z tym zjawiskiem na co dzień, chociażby w pracy. Badani**

wspomnieli, że zjawisko to jest coraz bardziej naturalne i nie wywołuje już w nich żadnych emocji, stało się dla badanych codziennością. Dodatkowo podkreślają, że fajnie mieć możliwość pracy czy nauki z każdego miejsca na ziemi, bo to urozmaica nasze życie. Jedna z badanych wspomina, że nigdy nie miała negatywnego stosunku do migrantów/migrantek, **ale dopiero po wyjeździe na wakacje i paru miesięcznym obcowaniu z osobami o wielu narodowościach w pełni się na nich otworzyła.**

Badani zauważyli także, że o ile zjawisko migracji nie budzi większych emocji u osób młodych, to wywołuje je u osób starszych.

„Też często stykam się, jak przychodzą osoby starsze do mnie do pubu, to pytają – czy to tak zawsze jest, że jest aż tylu zagranicznych?” (21-35 lat)

Podczas rozmowy z grupą w wieku 21-35 lat, zapytani o bezpośredni kontakt z migrantami i jego wpływ na obecną postawę odpowiedzieli, że nie ma znaczenia z jakiego kraju pochodzi dana osoba, traktujemy się równo. Jednak młodzi rozumieją, że to co „inne”, „nieznane”, może budzić pewną dozę niepewności u części społeczeństwa. Jedna z osób badanych wspominała, że na jej drodze stanęło wielu migrantów/wiele migrantek i głównie ma z nimi dobre i pozytywne doświadczenia. Jednak naprzeciwko jej domu mieszkają Ukraińcy, którzy dużo piją i hałasują, jednak mimo to nie ocenia w ten sposób wszystkich przyjezdnych.

„Dla mnie to jest po prostu... dla mnie to nie jest Ukrainiec – ktoś obcy, tylko to jest drugi człowiek.” (21-35 lat)

Inny z badanych wspominał także o przykładzie chłopaka, który migrował i studiował na polskiej uczelni, w którego przypadku odbyło się spotkanie, na którym można było go lepiej poznać.

„Spotkanie było bardzo pozytywne, było na uczelni. Oczywiście my jako uniwersytet jesteśmy otwarci na inne osoby, na inne kultury, na człowieka, z innym kolorem skóry, z innym wyznaniem religijnym. Wszystko było bardzo pozytywne – został on bardzo dobrze odebrany przez wszystkich członków tego spotkania. Każdy chciał go słuchać. Też wykładowca bardzo zadbał o to, żeby atmosfera podczas tego spotkania była bardzo miła, więc nikt wtedy, pamiętam to dobrze, nikt negatywnie go nie odebrał - były tylko same pozytywne odzewy.” (21-35 lat)

Młodzi Polacy, którzy w rodzinie bądź bliskim otoczeniu mają osoby, które wyemigrowały z kraju, zostali także zapytani jak postrzegają taką decyzję. Młodzież uważa, że taki wyjazd daje wiele możliwości: znalezienia lepszej pracy, polepszenia swoich zarobków, zwiększenia szans na rozwój, stworzenia możliwości jaką jest nauka innego języka czy dostępu do lepszej edukacji. Młodzi uważają, że decyzja taka jest jak najbardziej zrozumiała.

„Uważam, że na przykład jak gdzieś jest więcej miejsca w danym zawodzie i lepiej płacą niż w biednym kraju, no to wtedy to jest dość mądra decyzja.” (13-15 lat)

Badani dostrzegli także wady związane z emigracją, takie jak oddalenie się od rodziny, odosobnienie, ewentualne niebezpieczeństwa, takie jak rasizm, które mogą spotkać przyjeźdnego, a także praca, która mimo większych zarobków, jest często znacznie cięższa. W starszej grupie wiekowej 16-20 lat, młodzi dostrzegli, że częste jest zjawisko zmian postaw u Polaków, którzy wyemigrowali do Stanów Zjednoczonych.

„Polacy zmieniają się, kiedy wyjeżdżają na przykład do Stanów Zjednoczonych. Przyjmują, takie trochę inne zachowania i nie do końca czasami są one fajne.” (16-20 lat)

„Udają na przykład, że zapomnieli polskiego języka, chociaż mieszkali 30 lat w Polsce, a nagle wyemigrowali do Stanów.” (16-20 lat)

Podczas rozmowy z najstarszą grupą 21-35 lat, padło bardzo ciekawe sformułowanie. Młodzi nie postrzegają bliskich czy znajomych, którzy wyjechali z Polski jako migrantów/migrantki:

„Jakoś tak to się przeniknęło naturalnie, że nie postrzegam absolutnie w ten sposób. Wydaje mi się, że postrzegamy to, jeśli ktoś obcy przyjeżdża - „obcy” w cudzysłowie, gdyż obcy przyjeżdża do naszego kraju. Wtedy postrzegamy tą osobę jako nie wiem, imigranta. Aczkolwiek myśląc o naszych znajomych, którzy są za granicą, absolutnie tak o nich nie myślimy. Też znając ich wiem, że pielęgnują tradycję polską, aczkolwiek gdzieś tam nie odcinają się od tego, co się dzieje wokół i żyją również z tymi ludźmi, którzy tam mieszkają, więc po prostu te kultury się przenikają.” (21-35 lat)

WPŁYW NA ZMIANĘ SYTUACJI UCHODźCÓW/UCHODźCZYŃ ORAZ MIGRANTÓW/MIGRANTEK

Młodzież w wieku 13-15 lat, zapytana czy ma wpływ na sytuację cudzoziemców w Polsce, odpowiedziała twierdząco. Młodzi uważają, że fajnym pomysłem byłoby zorganizowanie tematycznej kampanii.

„Uważam, że np. jakby zorganizować taką kampanię czy akcję, która by pomagała, to na pewno by był jakiś wpływ tego.” (13-15 lat)

Ze względu na pandemię, młodzi Polacy zdają sobie sprawę, że taka akcja musiałaby odbyć się zdalnie, ale uważają, że forma „na żywo” pozwoliłaby się bardziej zaangażować uczestnikom.

Pojawiły się także pomysły związane ze spotkaniami z przyjeźdnymi, zbiórką czy przekazaniem żywności albo poszukaniem dla nich odpowiedniego miejsca do życia. W najmłodszej grupie Polaków (13-15 lat) zasugerowano także konieczność pisania artykułów w Internecie o migrantach, które będą przekazywać prawdziwe treści i rzucą światło na często fałszywie rozsiewane informacje.

Młodzi w wieku 16-20 lat uważają, że aby **zmienić sytuację migrantów/migrantek w Polsce, powinno się działać większą grupą**, gdyż pojedyncza jednostka nie jest w stanie wiele zdziałać. Można także próbować rozmawiać, choć badani zdają sobie sprawę, że czasem ciężko zmienić czyjeś poglądy.

„Mi jako jednostce, ciężko jest coś zmienić, ponieważ zawsze ogół wygra. To jest fakt, że zawsze ogół wygrywa, więc trudno by było mi w pojedynkę cokolwiek zmienić. No chyba, że rozmową z kolejnymi jednostkami, które pod wpływem tej rozmowy też by mogły coś zmienić, jednak jest to czasem dość ciężkie.”

Pojawił się jednak głos osoby (16-20 lat), która nie popiera faktu angażowania się w życie innych.

„Myślę, że ludzie nie powinni się zbytnio angażować w życie innych i w migrację innych, tylko powinni żyć swoim.” (16-20 lat)

W grupie starszych Polaków (21-35 lat) badani stwierdzili, że mają w pewnym stopniu wpływ na życie migrantów/migrantek. Przejawiało się to uczestnictwem w zbiórkach żywności, spiworów czy koców. Dodatkowo ciekawym przykładem pomocy, było zorganizowana zbiórki urodzinowej, z której zebrane pieniądze zostały przekazane organizacji. Innym przykładem działań był wśród badanych także uczestnictwo w manifestacji na rzecz uchodźców/uchodźczyń.

„Raczej mam mały wpływ. Jak swego czasu - parę lat temu, gdy temat uchodźców był poruszany, byłam na manifestacji Refugies Welcome, była też zbiórka - zbieraliśmy spiwory, jakieś koce, czyli w sumie to realnie pomogło to, co przekazaliśmy. Przekazałam chyba raz pieniądze na organizację, bo robiłam zbiórkę urodzinową. No i to tyle. Czy mam wpływ? Nie wiem. Relatywnie niski, ale jednak nie jest żaden.” (21-35 lat)

Innym przykładem, który wpływa na sytuację migrantów/migrantek w naszym kraju, to według badanych traktowanie przyjezdnych na równi z innymi. Dzięki temu będą czuć się dobrze i swobodnie w naszym kraju.

ELEMENTY, KTÓRE POZWOLIŁYBY ZMIENIĆ STOSUNEK DO UCHODźCÓW/UCHODźCZYŃ I MIGRANTÓW/MIGRANTEK ORAZ POZNAWANIE OBCOKRAJOWCÓW

Młodzi Polacy w wieku 13-15 lat, zapytani o elementy, które pozwoliłyby zmienić negatywne podejście do obcokrajowców, wskazywali przede wszystkim zwiększenie zaangażowania w tematy migracyjne oraz rozmowę, poznanie migranta. To pozwoliłoby znacznie skrócić dystans i poznać sytuację u samego źródła. Młodzi wskazali także, że warto byłoby zorganizować grupy spotkań, na które każdy mógłby przyjść.

„Może stworzyć taką grupkę i wtedy tego i tego dnia, by się odbyło spotkanie. Jakby ktoś chętny chciał porozmawiać, poznać się, no to, żeby mógł przyjść.” (13-15 lat)

Młodzi Polacy wskazali także, że nie należy uczyć się negatywnego nastawienia:

„Nie uczymy kogoś od razu złego nastawienia do takich osób. Bo np. mogliśmy my mieć złe doświadczenia, ale może się okazać, że np. nasi znajomi poznali kogoś wartościowego, kogoś kto zmienił ich życie na lepsze.” (13-15 lat)

Według młodych kluczem do zmiany poglądów bądź stanowiska wobec migrantów/migrantek jest rozmowa oraz zwracanie uwagi na pozytywne przykłady znajomości z migrantami. Badani

jednak zdają sobie sprawę, że nie każdą osobę można przekonać do zmiany opinii, mimo starań. W grupie wiekowej 16-20 lat, pojawiła się również wypowiedź, w której stwierdzono, że pojedynczy człowiek nie jest w stanie przekonać kogoś do zmiany poglądów – zdecydowanie łatwiej jest to osiągnąć dzięki działalności grupy osób.

„Myślę, że jeden człowiek niestety nie jest w stanie wiele zmienić, ale uważam, że jakby zebrali się wielu ludzi, to może jest taka opcja, żeby udało się zmienić ten stosunek do uchodźców, ale tak jak mówię, jeden człowiek sam nie jest w stanie tego zmienić - musi ktoś się przyłączyć i działać razem z nim.” (16-20 lat)

Podobne opinie ma starsza grupa wiekowa (21-35 lat). Badani także uważają, że im więcej ludzie rozmawiają na temat migracji, tym stają się bardziej otwarci oraz wyrozumiali. Należy się wzajemnie uświadamiać, a zwłaszcza starsze pokolenie.

„Chociażby np. moja babcia jest troszeczkę mniej otwarta i tolerancyjna. To my np. rozmawiając z nią, mając inne podejście, zwracamy uwagę, że może jednak czasami się myli, opowiadamy jak takie osoby są fajne, To też zmienia podejście, jeżeli słyszy się dużo pozytywnych informacji, dowiaduje się czegoś nowego. Więc myślę im więcej dyskusji, im więcej rozmów, tym więcej wiedzy, tym mniej strachu.” (21-35 lat)

„Migracje są czymś co się na pewno nie skończy, tylko jak już to się powiększy. Więc tym bardziej musimy nawzajem rozmawiać i się uświadamiać o wielu rzeczach. Właśnie ta informacja i ta edukacja jest ważna.” (21-35 lat)

Dodatkowo jedna z młodych wskazała, że wiedza czerpana z mediów, powoduje głównie negatywne odczucia i nastawienie do migracji. Uznała, że gdyby czerpała wiedzę jedynie z tego źródła, jej stosunek do migracji byłby zupełnie inny niż teraz, kiedy miała okazję poznać i przebywać z obcokrajowcami.

„Na przykład ja już poznałam osobiście takie osoby. Na podstawie mediów mogłabym budować same negatywne opinie, ale nie robię tego, bo znam tych ludzi.” (21-35 lat)

Widać więc, że kluczowym elementem dla młodych jest poznanie i rozmowa z migrantami, a także uświadamiające rozmowy z innymi. Te czynniki w największym stopniu pozwoliłyby zmienić stosunek danej osoby do migrantów/migrantek.

Jedna z uczennic wskazała także przykład nękania przyjezdnych w szkołach przez część uczniów. Według niej jest to sprawa poważna, która należy się zająć, ponieważ każdy powinien czuć się bezpiecznie w kraju, w którym mieszka. Zapytana, jak reagują nauczyciele na tego typu zachowania wskazała, że tylko część z nich zgłasza sprawę. Badana zwróciła także uwagę, że w szkole podczas rozpoczęcia oraz zakończenia roku dyrektor zwraca uwagę na **sprawy równości, tolerancji oraz wzajemnego szacunku wśród wszystkich uczniów.**

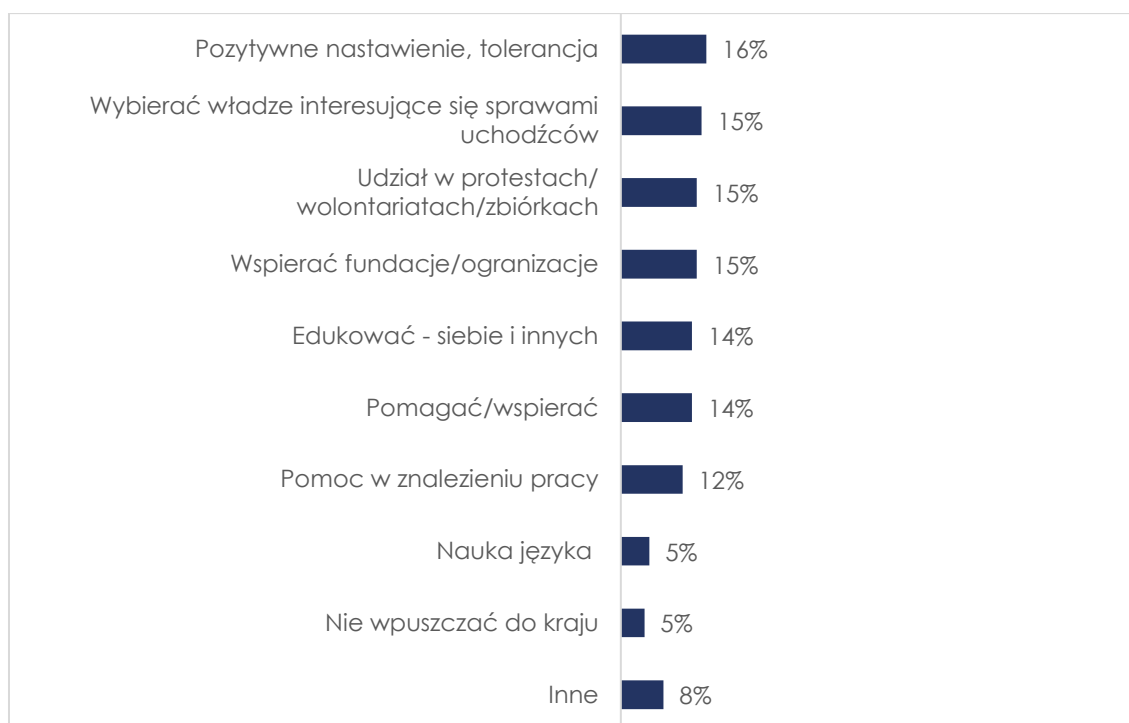
„Zawsze na zakończenie i rozpoczęcie roku pani dyrektor mówi na ten temat dużo. Każdego powinno traktować się równo. Jeżeli się kogoś nie lubi to powinno się go przynajmniej szanować.” (13-15 lat)

Widać więc, że dla większości badanych Polaków poznanie obcokrajowców nie stanowi żadnego problemu, a co więcej, taka znajomość może spowodować zmianę nastawień na pozytywne. Młodzi zapytani, w jaki sposób można byłoby zmienić stosunek do przyjezdnych głównie podawali **konieczność poznania takiej osoby, co świadczy o dużej otwartości i świadomości wśród młodych Polaków.**

Podczas badania ilościowego poruszono temat osobistego wpływu na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń oraz migrantów/migrantek. Odsetek pozytywnych odpowiedzi jest niewielki. W nieco większym stopniu dostrzega się możliwość wpływu na sytuację uchodźców/uchodźczyń – 24% niż migrantów/migrantek – 18%. Wskazywane przykłady działań, które mogliby podjąć są różnorodne. W przypadku uchodźców/uchodźczyń to przede wszystkim pozytywne nastawienie w stosunku do tych osób i bycie tolerancyjnym (16%), w tym odrzucenie uprzedzeń i stereotypów. Wpływać można także poprzez uczestnictwo w wyborach i głosowanie na odpowiednie władze, tj. takie, które interesują się sprawami uchodźców/uchodźczyń i chcą im pomóc (15%). Wśród innych przykładów działań znalazły się: udział w wolontariatach i różnego rodzaju akcjach np. protestach czy zbiórkach (15%), wsparcie finansowe fundacji i organizacji, które zajmują się sprawami uchodźców/uchodźczyń (15%), edukowanie siebie i osób w pobliskim otoczeniu oraz rozmawianie o tych kwestiach z innymi ludźmi (14%). Niektórzy deklarują, że można wpłynąć na zmianę sytuacji tej grupy także poprzez pomoc w znalezieniu im pracy czy naukę języka – głównie języka polskiego. Wśród odpowiedzi respondentów znalazły się również przykłady negatywnych działań, których celem jest niewpuszczanie uchodźców/uchodźczyń do kraju (8%) np. poprzez zamknięcie granic.

Osoby, które kiedykolwiek wyjechały z Polski na dłużej 3 miesięcy lub takie, które w swojej rodzinie mają osoby emigrujące, częściej deklarowały, że mogą mieć jakikolwiek wpływ na zmianę sytuacji uchodźczyń/uchodźców oraz migrantów/migrantek w swoim kraju.

Wykres 3 Wpływ na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń (pytanie otwarte)

Podstawa: Osoby, które uważają, że mogą mieć wpływ na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń w kraju, n=110

Podobne przykłady działań wskazywano w przypadku wpływu na zmianę sytuacji migrantów/migrantek. Przede wszystkim deklarowano działalność charytatywną oraz udział w akcjach wspierających te osoby np. protesty, demonstracje (22%). Część osób odpowiedziała, że po prostu należy tym osobom pomagać i ich wspierać, nie podając konkretnych przykładów (20%). Inne działania to wybór władz zainteresowanych kwestiami migrantów/migrantek (20%), pomoc w znalezieniu pracy (11%), ale także pisanie i podpisywanie pism, petycji, podań skierowanych do władz.

Wykres 4 Wpływ na zmianę sytuacji migrantów/migrantek (pytanie otwarte)

Podstawa: Osoby, które uważają, że mogą mieć wpływ na zmianę sytuacji migrantów/migrantek w kraju, n=82

WPŁYW CZYNNIKÓW NA OPINIĘ O MIGRACJI

Na podstawie przeprowadzonych rozmów udało nam się wyróżnić główne czynniki, które kształtują opinię młodych ludzi w zakresie migracji. Przede wszystkim są to **osobiste doświadczenia**. Stosunek ten kształtuje się również w zależności od **tolerancji** na różnice kulturowe, częstość **kontaktów z migrantami** (np. w szkole, w pracy, w najbliższym otoczeniu) oraz przez sytuacje, które są nagłaśniane w **mediach**.

„Przez to, że mój brat wyjeżdża i w ogóle moja rodzina też wyjeżdża na przykład, jakby podróżować, to według mnie to bardziej nas wzoruje na to, jaką mamy opinię przez to.” (13-15 lat)

Opinie z reguły kształtują doświadczenia, najczęściej związane z najbliższymi osobami. Wiele rodzin, aby utrzymać się na pewnym poziomie gospodarczym, decyduje się na emigrację. Jest to uwarunkowane głównie brakiem pracy we własnym kraju, czy również złymi warunkami finansowymi. Są jednak osoby, które krytykują tego typu wyjazdy.

„Tak na przykład jest, że wyjeżdża zarabiać teraz, jak był wirus. I nagle oni chcą wrócić do Polski, bo tam jest gorzej z wirusem, bo coś, a tak to wyjechali zarobić. Ale nie wszyscy sobie zdają z tego sprawę, po prostu, po co wyjechali tam. Może to nie było tak, że, o, chcą, bo jadą. Tylko, może potrzebowali pieniędzy czy czegośkolwiek. Nie każdy rozumie to wszystko.” (16-20 lat)

„Są osoby, które zdecydowanie krytykują takie wyjazdy w celach zarobkowych i negatywnie wyrażają się na temat osób, które wyjeżdżają albo przyjeżdżają.” (16-20 lat)

Według młodych Polaków, wiele również zależy od tego, jakimi jesteśmy ludźmi i czy jesteśmy **tolerancyjni** oraz **otwarc** na inne kultury. Młodzi wspominali, że szczególnie istotne w takich sytuacjach jest to, aby nikogo nie oceniać „z góry”, a dać takiej osobie szansę i ją lepiej poznać.

„Wydaje mi się, że wszystko zależy od człowieka i od tego, jak się go pozna. To nie jest tak, że po prostu trzeba z góry oceniać, tylko jeśli np. poznam tą osobę i ona na mnie wywrze pozytywny wpływ, to po prostu jestem pozytywnie do niej nastawiona, nie negatywnie. Więc to wszystko zależy od człowieka.” (16-20 lat)

„Wydaje mi się, że najlepszym przykładem i rekomendacją jest poznanie osoby, która jest imigrantem i to jest najlepszy sposób. Słowami jest ciężko czasami przekonać. A poza tym nie wiem, mam wrażenie, że otaczam się raczej wśród ludzi, którzy są bardzo otwarci i nie muszą nikogo przekonywać, więc ciężko mi jest powiedzieć.” (21-35 lat)

Wpływ na opinię w zakresie migracji ma także częstość kontaktów z migrantami w życiu codziennym. **Osoby, które często podróżują po świecie lub takie, które obracają się w międzynarodowym środowisku (np. w pracy), nie przeżywają tzw. „szoku kulturowego” i znacznie lepiej radzą sobie z barierami językowymi.** Obecność osób innych narodowości staje się dla nich wówczas zupełnie naturalna. Do tolerancji i otwartości inspirują również inne kraje – wspomniane tutaj Stany Zjednoczone – oraz filmy, seriale czy telewizja, które to angażują coraz więcej osób z różnych kultur.

„Ja mam dość pozytywne podejście do tego, ciężko by było mi znaleźć negatywne rzeczy. Więc wydaje mi się, że po pierwsze co zbudowało doświadczenie, to, że dużo z rodzicami podróżowałam jak byłam mała. Myślę, że to ma wpływ. Mimo, że po Europie, nie ma szoku kulturowego, ale wydaje mi się, że z innym językiem, próba dogadania się nie w Polsce, tylko gdzieś indziej. (...) Też narracja mocno idąca ze Stanów Zjednoczonych, bo jestem dość przesycona tą kulturą Stanów. Tam podkreśla się tolerancję dla wszystkich kultur, akceptację wszystkich kultur. Też w ostatnich latach seriale, które na Netflixie oglądam, że pojawia się większa reprezentacja osób o różnym kolorze skóry i różnych narodowości, pochodzących z różnych środowisk. To jednak jakoś wpływa na to jak myślę o migracji, no bo dla mnie migracja sprowadza się do tego, że w moim otoczeniu będzie więcej osób z innych środowisk, jak to się po angielsku mówi, back ground, jakiś kulturowy... Czuję, że to mogłoby mnie wzbogacić, bo przez samo porównywanie, że można porównać swoją kulturę do innej, zauważamy, że to, co robimy i uważamy, że jest to naturalne, to ktoś może zupełnie inaczej robić. I widzimy, że schematy, które mamy w głowie obowiązują tylko u nas i w naszym środowisku, i przez to to wzmaga elastyczność w myśleniu.” (21-35 lat)

Szczególnie duże zrozumienie względem migrantów/migrantek wykazują osoby, które same doświadczyły pewnego rodzaju odrzucenia. To mogły być zarówno aspekty związane z inną kulturą, orientacją seksualną, czy religią. Tego typu **„odmienność” nauczyła ich empatii względem innych osób.**

„Ja mam też doświadczenia dlatego, że ja dużo podróżuję i też gdzieś tam biorę udział w dużej ilości wydarzeń, gdzie są też te osoby z zagranicy jako prelegenci, jako uczestnicy, jakby cały czas się

obracam w takim międzynarodowym środowisku, więc jakby ja... ja też zawsze byłam inna przez tą religię, więc ja nigdy nie miałam takiego wobec kogoś, jakichś oporów czy czegośkolwiek, bo ja zawsze byłam tą inną i byłam często odtrącana przez religię, zawsze miałam inaczej święta i tak dalej, więc myślę że to mnie też nauczyło, od dziecka dało mi porządną lekcję tego, że jakby nikogo nie powinno się dyskryminować ano odsuwać, bo jest inny. Pozornie inny." (21-35 lat)

Respondenci wskazywali również, że **opinie na temat migracji kształtują media**. Oferują one dużo szersze spojrzenie na problem migracji. Natomiast zdaniem niektórych osób, media (w szczególności te telewizyjne) **przekazują głównie negatywne informacje, które mogą wywoływać obawy** u swoich odbiorców.

„Mnie się wydaje, że przed tą falą uchodźców, którzy przybyli teraz do Europy, słowo „uchodźca” nie było aż tak źle kojarzone. Właśnie mam wrażenie, że to media wykreowały taką dosyć mocno... mocny wydźwięk tego słowa. Bo przecież w wielu sytuacjach na przestrzeni historii ludzie byli uchodźcami i różne reakcje budzili, aczkolwiek wydaje mi się, że teraz wpadło to w bardzo dużą skrajność i po prostu uchodźcom przypisuje się bardzo wiele złych cech, stąd takie, taki negatywny wydźwięk tego słowa.” (21-35 lat)

„Jeżeli czerpiemy wiedzę tylko z mediów, to w zasadzie mogłabym mieć same obawy. (...) Na podstawie mediów mogłabym budować same negatywne opinie, ale nie robię tego, bo znam tych ludzi.” (21-35 lat)

Dodatkowo osoby z grupy młodzieży szkolnej wskazywały, że **szkoła może pomóc wyrobić własną opinię w obszarze migracji, natomiast nie narzuca w żaden sposób norm zachowań i postępowań względem migrantów/migrantek**.

„Szkoła nam może pomóc wyrobić swoje własne zdanie.” (13-15 lat)

ŹRÓDŁA INFORMACJI NA TEMAT WSPÓŁCZESNYCH MIGRACJI

Młodzi Polacy najczęściej poszukują informacji na temat migracji w **Internecie**. Źródłem wiedzy są dla nich **także osoby migrujące, rodzina czy telewizja**. Osoby z grupy młodzieży szkolnej wskazywały również szkołę jako jedno z bardziej niepodważalnych źródeł informacji.

W Internecie respondenci najczęściej poszukują informacji, które są z ich punktu widzenia rzetelne, tzn. poparte innymi źródłami. Starają się korzystać z wiarygodnych (z ich punktu widzenia) stron, jak np. Wikipedia. Korzystają również z mediów społecznościowych, czy źródeł typu TED oraz YouTube.

„Media mam na myśli jakieś media społecznościowe też, czyli rzetelne w mojej ocenie strony, gdzie informacje są poparte jakimiś źródłami też. To mam na myśli mówiąc media, a nie TVP na przykład.” (21-35 lat)

„Jak pojawiają mi się reklamy na Facebooku albo informacje, nie wiem czy PAH organizuje zbiórki, to takim fundacjom, które faktycznie pomagają, to ja bym powiedziała, że one są wiarygodne”. (21-35 lat)

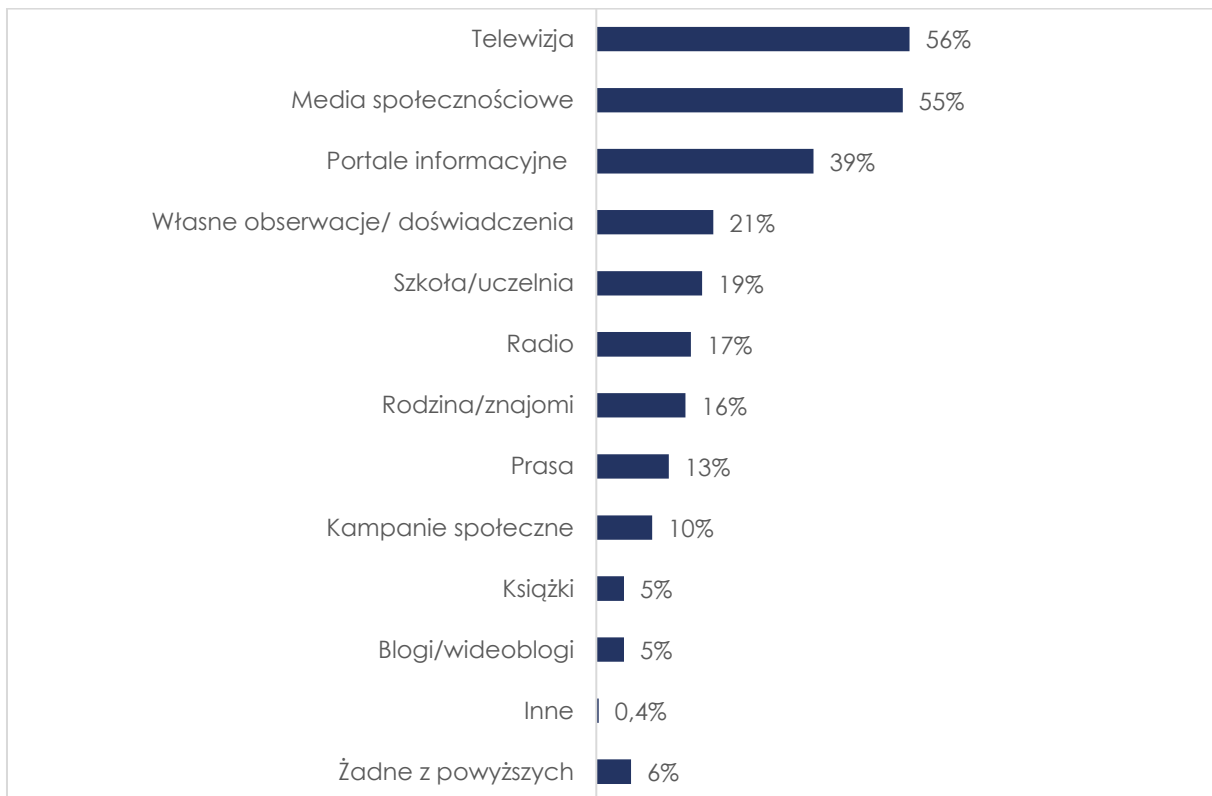
„To wszystko zależy od bardzo wielu czynników. Od tego, czy na przykład na kogoś zadziałają te lekcje w szkole, czy na kogoś zadziała cokolwiek, jakaś akcja na Facebooku, na Instagramie, czy gdziekolwiek indziej. Czy zadziała na tę osobę kontakt z tymi ludźmi, a wiemy, że te kontakty są nadal dość różne, a szczególnie reakcje i definiowanie przez nas naszej tolerancji (...).” (16-20 lat)

Młodzi Polacy zwrócili jednak uwagę na fakt, że w Internecie można znaleźć wszystko, przez co nie można być do końca przekonany o rzetelności danej informacji. Co więcej, na portalach internetowych można znaleźć skrajnie odmienne stanowiska. Część osób przyznała też, że nie poszukuje żadnych informacji o migracjach, bo jest to popularny temat, któremu poświęcono już zbyt dużo uwagi.

„Do momentu, w którym nie usłyszę czegokolwiek albo w telewizji, albo właśnie z rozmów, od osób które do mnie przychodzą to raczej... To jest na tyle popularny temat, na tyle już przewatkiwany bardzo często, że dla mnie to nie jest żadna nowość, że osoby przyjeżdżają i wyjeżdżają. W obecnym świecie jest to tak zautomatyzowane i jest tyle możliwości, że to nie jest nic nadzwyczajnego jak dla mnie. Dlatego ja osobiście też nie szukam tak jak Kinga, czy ile jest Białorusinów, Ukraińców w Polsce albo ile Polaków wyjechało do Wielkiej Brytanii.” (21-35 lat)

Internet, media społecznościowe, portale informacyjne czy własne doświadczenia to także najczęściej wskazywane źródła informacji na temat współczesnych migracji w badaniu ilościowym. 56% młodych Polaków czerpie takie informacje z telewizji, 55% z mediów społecznościowych, 39% z portali informacyjnych, a 21% z własnych obserwacji i doświadczeń. Najbardziej sięgają po informacje o migracjach do blogów/wideoblogów, książek czy kampanii społecznych.

Wykres 5 Źródła informacji na temat współczesnych migracji (pytanie wielokrotnego wyboru, max 3 odpowiedzi)

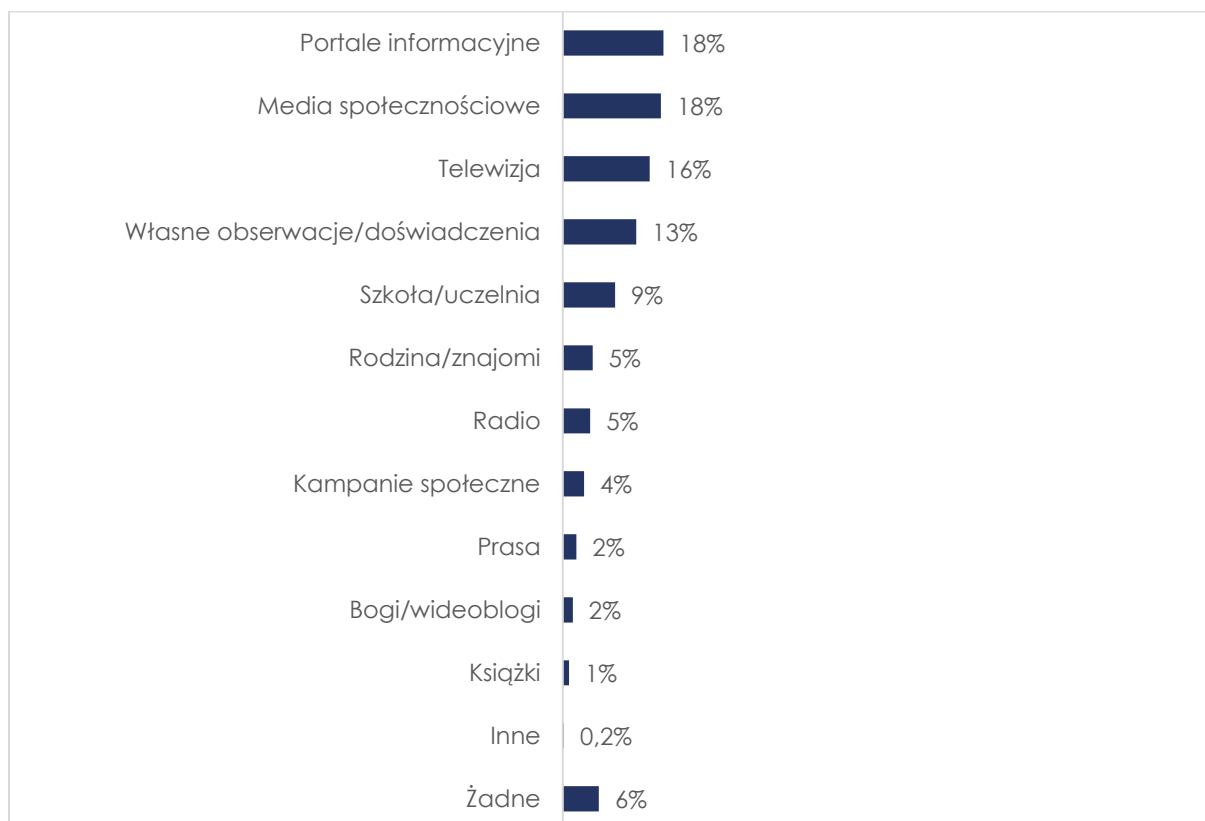
Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Zauważono pewne różnice statystyczne w odpowiedziach dotyczących źródeł informacji na temat współczesnych migracji. Telewizja – odpowiedź wskazywana najczęściej przez osoby o dochodach na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) pomiędzy 1501 a 2500 zł oraz mieszkańców wsi. Własne obserwacje i doświadczenia – odpowiedź wskazywana najczęściej przez osoby z wykształceniem wyższym, osoby o dochodach na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) powyżej 2501 zł oraz osoby, które miały kiedykolwiek bezpośredni kontakt z migrantami. Portale informacyjne – odpowiedź istotnie częściej wybierana przez osoby ze średnich miast. Blogi/wideoblogi – odpowiedź wskazywana najczęściej przez osoby płci niebinarnej oraz osoby, którym zdarzyło się wyjechać z Polski na dłużej niż 3 miesiące. Twitter – odpowiedź ta wybierana była przede wszystkim przez osoby deklarujące, że w ich rodzinie są osoby, które wyemigrowały z Polski. Radio – wybierane przez osoby deklarujące, że w ich rodzinie nie ma osób, które wyemigrowały z Polski. Prasa – odpowiedź wskazywana najczęściej przez osoby w wieku 27-34 lat o dochodach na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) powyżej 2501 zł. Szkoła uczelnia – odpowiedź wybierana przede wszystkim przez osoby młode (w wieku od 13 do 26 lat) z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym.

Ostrożnie podchodzi się do źródeł informacji na temat migracji. Pod względem zaufania w czołówce znalazły się źródła, po które sięga się najczęściej tj. portale informacyjne, media

społecznościowe oraz telewizja. Poziom zaufania jest jednak niewielki. O ile 56% osób czerpie informacje z telewizji, tylko 16% ufa tym informacjom. Podobnie jest w przypadku portali informacyjnych i mediów społecznościowych, z których korzysta odpowiednio 39% i 55%, a darzy zaufaniem 18% osób.

Wykres 6 Zaufanie do źródeł informacji na temat współczesnych migracji (szeregowanie)

Podstawa: Osoby deklarujące korzystanie ze źródeł informacji na temat współczesnych migracji, n=448

JA I MOJE BLISKIE OTOCZENIE – JEGO WPŁYW NA POSTRZEGANIE PRZEZ MŁODZIEŻ TEMATYKI MIGRACJI

Mity i obawy, które zostały wymienione przez badanych dotyczyły przeważnie przestępstw za którymi stoją przedstawiciele danej grupy, co odbija się na negatywnym postrzeganiu wszystkich obywateli tego kraju. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że wśród młodych osób (13-15 lat) pojawia się wiele kontrargumentów, mówiących o tym, że nie można oceniać wszystkich obywateli przez pryzmat jednej osoby. Mimo pojawiających się w mediach mitów, grupa nastolatków (13-15) zauważa, że sprawy związane z przestępstwami są nad wyraz nagłaśniane przez media, szczególnie w przypadku terroryzmu. Żadna z tych osób nie zgodziła się ze stwierdzeniami, że „Wszyscy muzułmanie to terroryści” oraz „Uchodźcy/imigranci popełniają więcej przestępstw”, choć jedna z badanych osób napomknęła, że według niej za większością napadów terrorystycznych stoją Muzułmanie, druga zaś wspomniała o tym, że uchodźcy/uchodźczynie mogą próbować oszukiwać, żeby znaleźć pożywienie czy schronienie.

*„Najwięcej takich sytuacji, jak napady terrorystyczne to u Muzułmanów występuje, nie oszukując się.”
(16-20 lat)*

„Myślę, że to może być prawda, ponieważ szukają wszystkiego, próbują oszukiwać, żeby znaleźć pożywienie, schron jakikolwiek i starają się za wszelką cenę coś zdobyć, oszukują ludzi, albo okradają.” (16-20 lat”)

Warto wspomnieć, że wraz z wiekiem wzrasta poziom uprzedzeń, ponieważ grupa 16-20 lat bardziej skłania się ku temu, że muzułmanie jako jednostka nie stanowią zagrożenia, aczkolwiek jako większa grupa mogą być już niebezpieczni. Bez wątplenia na mity i obawy również mają wpływ doświadczenia osobiste lub zasłyszane od bliskich. Na stwierdzenie „Migranci mogą stanowić zagrożenie dla kraju” osoby z grupy 13-15 odpowiadają twierdząco, podając jako przykład doświadczenia swoich bliskich.

„Koledzy mi opowiadali, że jak szli ulicą i mijali człowieka z innego kraju, który nie zrozumiał co powiedzieli i pomyślał, że powiedzieli to do niego i zaczęła się awantura.” (13-15 lat)

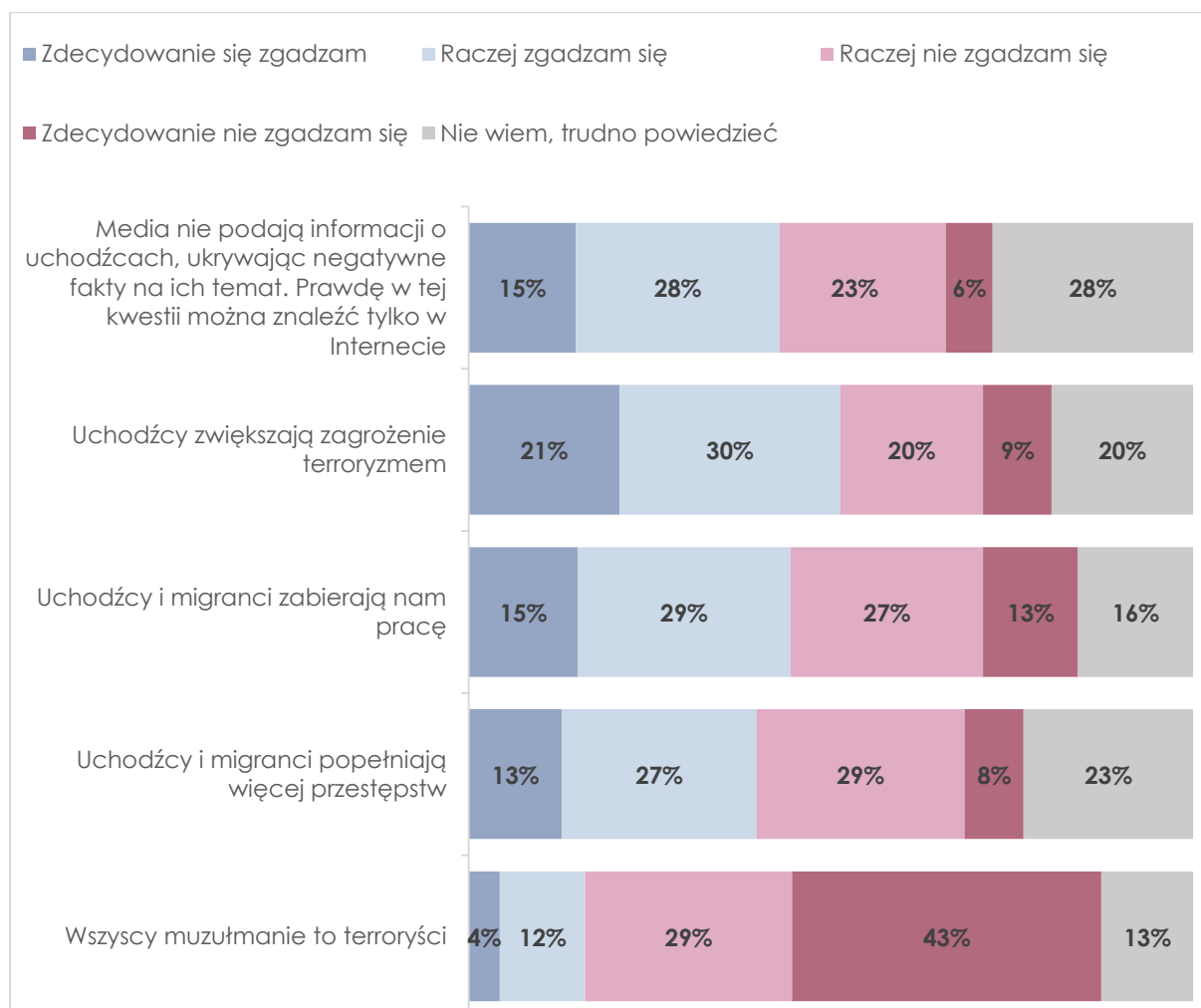
„Często właśnie jest tak, że oni są zagrożeniem dla nas. Ogólnie po tym na przykład, jak są filmiki w internecie, jak oni na przykład rzucają kamieniami w tiry.” (13-15 lat)

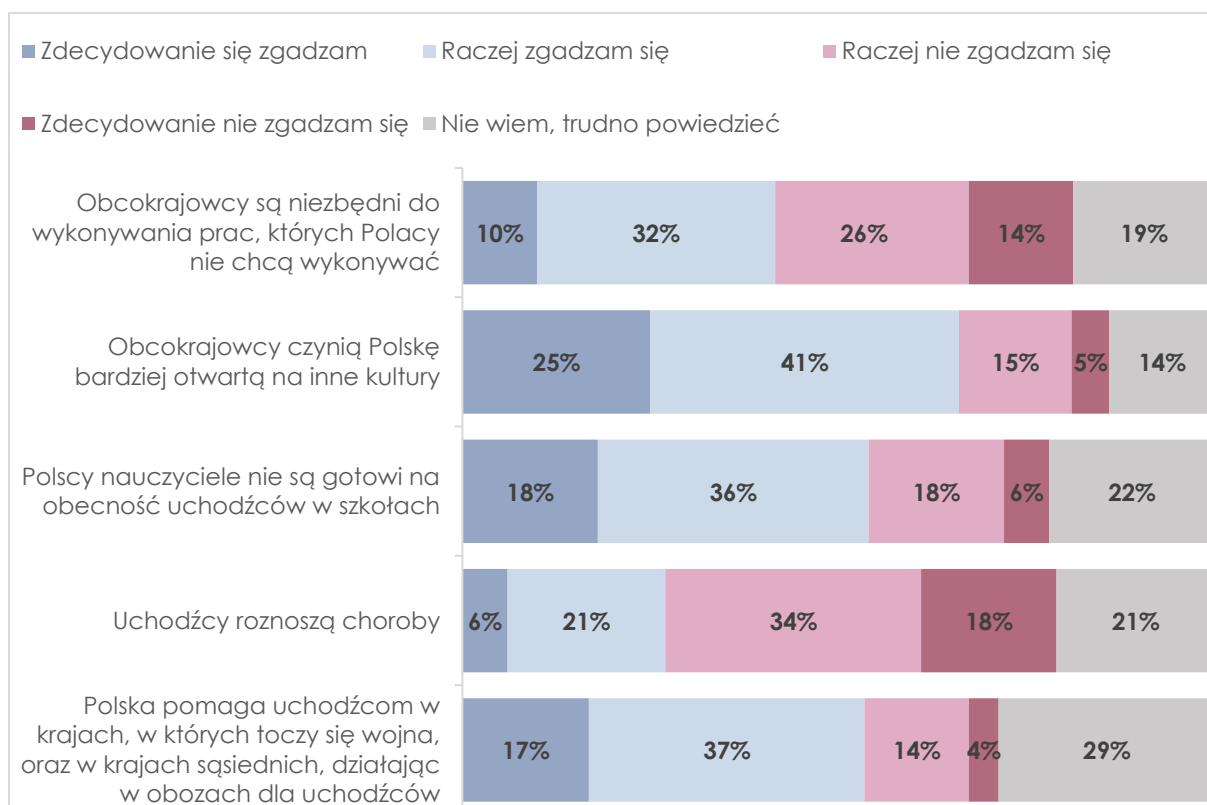
Obawy względem zagrożenia dla kraju, wynikają również z nieznaności kultury osób odwiedzających nasz kraj. Jak zauważono, obawy też dotyczą religii czy zachowań, które mogą być normą w kraju osób migrujących, a jednocześnie są niedopuszczalne w kraju, w którym przebywają oraz chorób, których nie ma w Polsce. Odnośnie stwierdzenia, że „Uchodźcy i migranci zabiorą nam pracę” wyraża się zrozumienie tego zjawiska, aczkolwiek nie wszyscy się z tym zgadzają. Za główne argumenty w grupie osób 13-15 podaje się przede wszystkim dostateczną ilość miejsc pracy, oraz fakt, że Polacy także migrują do krajów sąsiedzkich w celach zarobkowych, tak jak osoby z innych krajów poszukują pracy w Polsce. Mimo to - jak podaje jedna z osób z grupy wiekowej 16-20 - deficyt pracy może dotyczyć stanowisk o mniejszych zarobkach. Względem stwierdzenia, że „Kraje Arabskie nie pomagają uchodźcom. Dlaczego ma to robić Europa?” nikt nie wyraził zgodności, popierając to przykładami krajów sąsiedzkich, takich jak Niemcy, Węgry, Szwecja i Austria, które przyjmowały duży procent uchodźców.

W badaniu ilościowym młodzi Polacy zostali poproszeni o ocenę zgodności z powszechnie znanymi, populistycznymi mitami oraz faktami na temat obcokrajowców/uchodźców. W największym stopniu **Polacy zgadzają się z tym, iż obcokrajowcy czynią Polskę bardziej otwartą na inne kultury** (66% - suma odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam”) oraz z tym, że **Polska pomaga uchodźcom w krajach, w których toczy się wojna oraz w krajach sąsiednich, działając w obozach dla uchodźców** (54%). **Ponad połowa Polaków zgadza się również z tym, że polscy nauczyciele nie są gotowi na obecność uchodźców w szkołach** (54%), a 51% osób uważa, że **uchodźcy zwiększają zagrożenie terroryzmem**. Z drugiej strony młodzi szczególnie negują takie stwierdzenia jak „Wszyscy muzułmanie to terroryści” – 72% odpowiedzi

„zdecydowanie się nie zgadzam” i „raczej się nie zgadzam” czy „Uchodźcy roznoszą choroby” – 52%.

Wykres 7 Młodzi Polacy wobec mitów/faktów na temat obcokrajowców/uchodźców

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

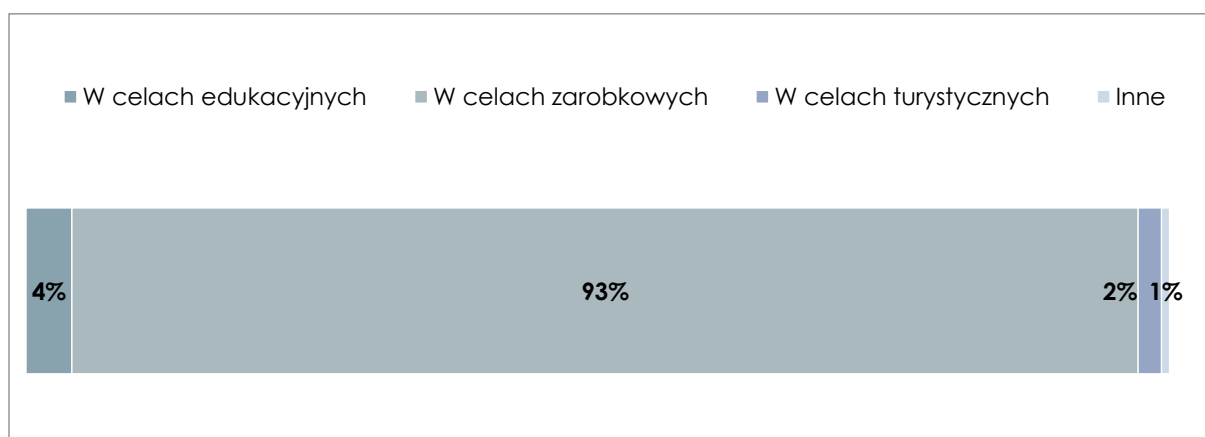
Zauważono, że odpowiedzi istotnie różnią się od siebie w zależności od płci, wieku, czy kilku innych aspektów. Ze stwierdzeniem „wszyscy muzułmanie to terroryści” zgadzają się przede wszystkim mężczyźni, osoby mieszkające na wsiach, w średnich i dużych miastach oraz osoby, które wyjechały z Polski na dłużej niż 3 miesiące. Ze stwierdzeniem „uchodźcy i migranci zabierają nam pracę” zgadzają się częściej osoby z rodzin, w których nikt nigdy nie emigrował z Polski. Natomiast przeciwni stwierdzeniu, że „uchodźcy zwiększają zagrożenie terroryzmem” są przede wszystkim osoby, które miały jakkolwiek bezpośredni kontakt z migrantami. „Media nie podają informacji o uchodźcach, ukrywając negatywne fakty na ich temat. Prawdę w tej kwestii można znaleźć tylko w Internecie” oraz „Polska pomaga uchodźcom w krajach, w których toczy się wojna oraz w krajach sąsiednich, działając w obozach dla uchodźców” – przeciwni tym stwierdzeniom są przede wszystkim mężczyźni. „Uchodźcy roznoszą choroby” – tutaj z kolei zgadzają się osoby nie mające żadnych doświadczeń w bezpośrednich kontaktach z migrantami. „Polscy nauczyciele nie są gotowi na obecność uchodźców w szkołach” – przeciwne temu stwierdzeniu są przede wszystkim osoby w wieku 13-20 lat. Zgadzają się natomiast osoby, które nie miały nigdy bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami innej kultury. „Obcokrajowcy czynią Polskę bardziej otwartą na inne kultury” – z tym stwierdzeniem zgadzają się istotnie częściej osoby, które miały jakkolwiek styczność z migrantami. „Obcokrajowcy są niezbędni do wykonywania prac, których Polacy nie chcą wykonywać” – tego zdania są przede wszystkim osoby, które przyznają,

że wyjechały z Polski na okres dłuższy niż 3 miesiące, przez co wykazują zdecydowanie większe zrozumienie dla obcokrajowców w tym aspekcie.

Wśród osób biorących udział w części jakościowej badania, **większość posiada członka rodziny, który wyemigrował z Polski**. Zazwyczaj wyjazd ten wiązał się z celami zarobkowymi, ale również z rozwojem kariery zawodowej, jak i naukowej.

Badanie ilościowe potwierdziło, że bliscy podejmują decyzję o wyjeździe z kraju w celach zarobkowych, na co wskazuje aż 93% osób. Niezależnie od celu, wszystkie te wyjazdy postrzegane są jako emigracje, ponieważ wiązały się z osiedleniem w dłuższej perspektywie czasu. Mimo, że praca za granicą przyczyniała się do poprawy sytuacji finansowej rodziny osoby emigrującej, to warto wspomnieć, że brak jednego z rodziców był bardzo odczuwalny na etapie dorastania.

Wykres 8 Cel emigracji członków rodziny

Podstawa: Osoby, które zadeklarowały, że członkowie ich rodziny wyemigrowały z Polski, n=247

Na **postrzeganie tematu migracji** ma wpływ wiele czynników. Starsi członkowie rodziny, wypowiadają się negatywnie, głównie ze względu na ograniczone źródło wiedzy, jakim jest telewizja, natomiast młodsze osoby mają pozytywny stosunek poprzez bezpośredni kontakt z osobami emigrującymi. Analizując wypowiedzi osób w grupie 13-15 lat, można zauważyć skrajny stosunek do poruszania tematu migracji i uchodźstwa wśród rówieśników. Część grupy zgodnie odpowiedziała, że w ogóle nie porusza danego tematu, natomiast pozostali wyrazili, że mówienie o tematach związanych z migracjami jest zależne zarówno od zainteresowań politycznych, jak i decyzjami rządu, które wywołują w nich negatywne emocje.

„Też część z moich znajomych wraz ze mną, są aktywistami praw człowieka i tym podobne. I po prostu rozmawiamy na ten temat i krytuujemy niektóre zachowania. Na przykład rozmawiamy o tym, co nas właśnie irytuje, na przykład to, że Rząd doprowadza do wielopoziomowej inwigilacji bądź tym podobne.” (13-15 lat)

„Ja na przykład ostatnio ze znajomymi dyskutowałem na tego, co zrobił Trump, czyli wybudował ten mur między Stanami a Meksykiem i zabronił migracji Meksykanom do Stanów Zjednoczonych i no dyskutowaliśmy ze znajomymi na ten temat i szczerze nie spodobało nam się to, bo jest to według mnie strasznie nie fair, jest to krzywdzące, bo jednak ludzie mają prawo podróżować po świecie, mają prawo się osiedlić tam, gdzie chcą.” (13-15 lat)

Warto zwrócić uwagę na opinię jednej z nastolatek, która mówi, że temat uchodźstwa może być postrzegany jako **temat tabu**.

„Bo dla niektórych będzie to temat tabu, o którym się nie mówi, no bo jest taki drażliwy dla niektórych, a dla niektórych po prostu no to jest zależne według mnie.” (13-15 lat)

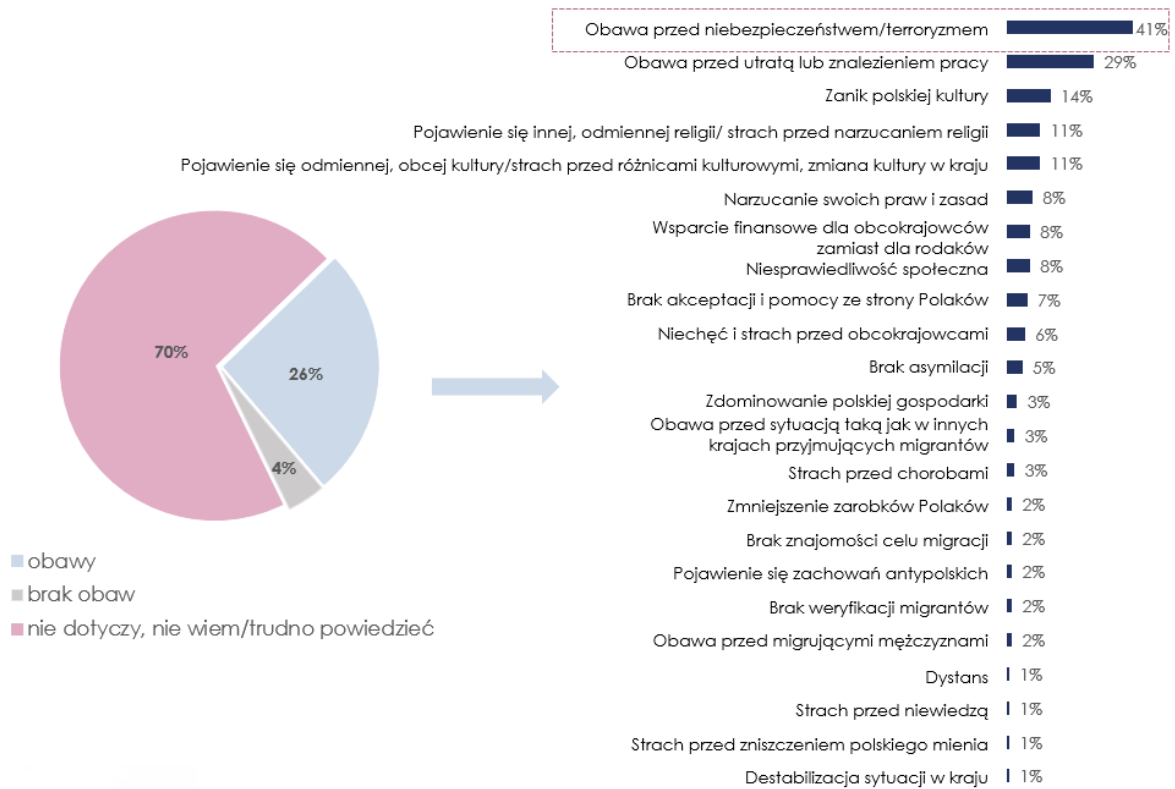
Grupa 16-20 lat wyraża większą zgodność, patrząc całościowo osoby te nie poruszają tematów migracji wśród swoich znajomych. Wyjątek stanowią kwestie podróży lub wyjazdy w celach zarobkowych. W tym kontekście prowadzi się rozmowy na temat bezpieczeństwa w danym kraju. Wspomniano również, że temat migracji pojawia się jako następstwo rozmów o sytuacji politycznej w danym kraju.

Wyniki badania ilościowego są potwierdzeniem faktu, że **temat kryzysu polityk migracyjnych jest rzadko poruszany w domach młodych Polaków**. Podobne wnioski uzyskano podczas analizy badania jakościowego – te kwestie omawiane są raczej w szkole lub na uczelni. Podejmowanie takich rozmów zadeklarowało tylko 26% osób. Są to zwykle osoby z wyższym wykształceniem, zamieszkujące wielkie miasta (powyżej 500 tys. mieszkańców) oraz osoby, które kiedykolwiek wyjechały z Polski na dłużej niż 3 miesiące, ale również osoby mające doświadczenie w bezpośrednim kontakcie z przedstawicielami innej kultury oraz osoby pochodzące z rodzin, których członkowie emigrowali z Polski.

Respondenci zostali zapytani o występowanie obaw odnośnie migrantów/migrantek oraz procesów migracyjnych zarówno w rodzinie, jak i w wśród rówieśników/rówieśniczek. Większa skala występowania obaw ma miejsce w rodzinie (26%), niż wśród znajomych (20%).

Wśród członków rodziny największą obawę stanowi niebezpieczeństwo i terroryzm ze strony migrantów/migrantek – 41%. Blisko 30% osób deklaruje także obawy związane z utratą pracy lub jej znalezieniem. Znaczny odsetek stanowią kwestie związane z odmienną religią i kulturą (po 11%), jak również obawa zanikania polskiej kultury (14%) czy strach przed narzucaniem praw i zasad (8%).

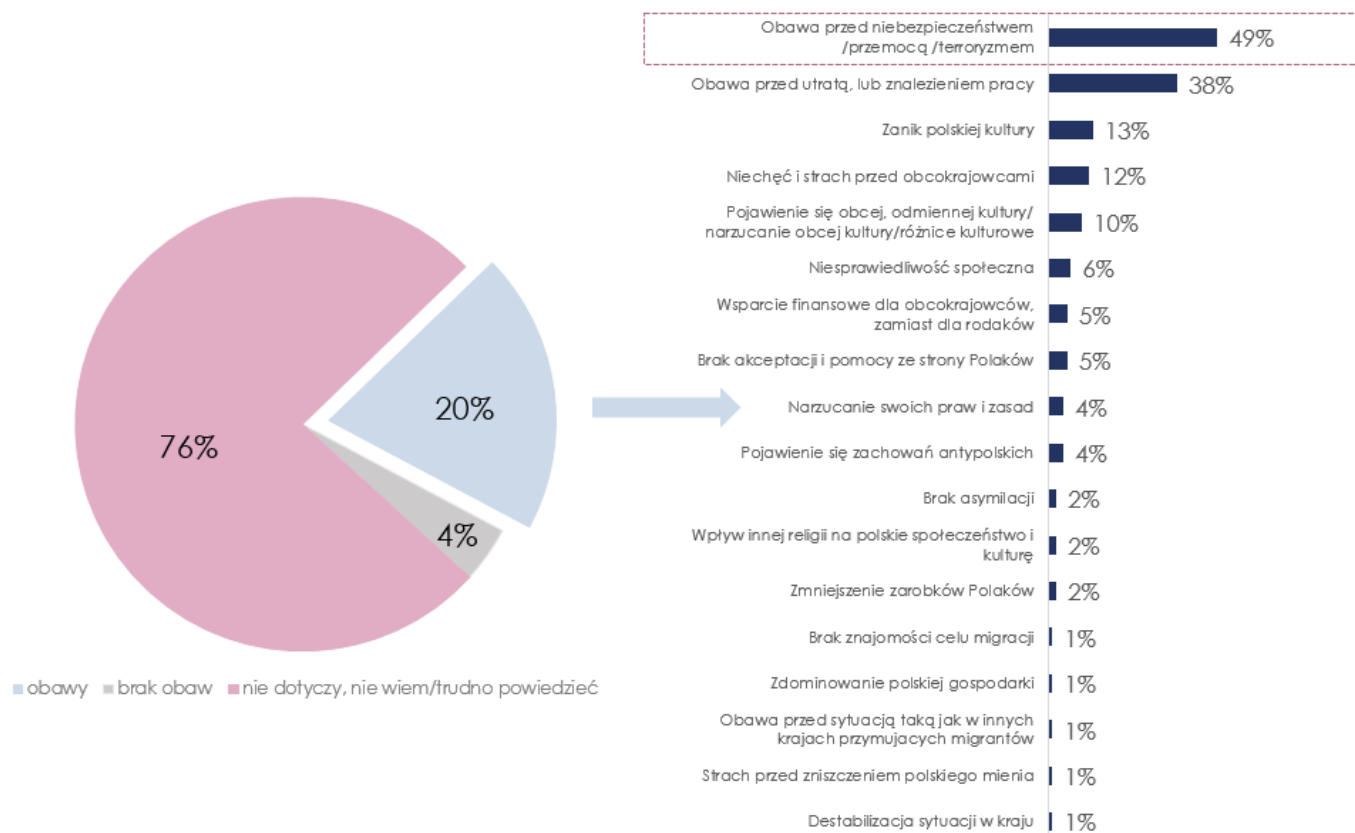
Wykres 9 Obawy odnośnie migrantów i migrantek oraz procesów migracyjnych w rodzinie (możliwość wskazania kilku odpowiedzi)

Podstawa: Osoby, które deklarują występowanie obaw odnośnie migrantów/migrantek oraz procesów migracyjnych w rodzinie, n=119

Analogiczne obawy odnośnie migrantów/migrantek oraz procesów migracyjnych pojawiają się wśród rówieśników/rówieśniczek respondentów. Największy strach wzbudza niebezpieczeństwo, przemoc i terroryzm ze strony migrantów/migrantek (49%) oraz możliwość utraty pracy lub trudności w jej znalezieniu (38%).

Wykres 10 Obawy odnośnie migrantów i migrantek oraz procesów migracyjnych wśród rówieśników/rówieśniczek (możliwość wskazania kilku odpowiedzi)

Podstawa: Osoby, które deklarują występowanie obaw odnośnie migrantów/migrantek oraz procesów migracyjnych wśród rówieśników/rówieśniczek, n=93

JA I SZKOŁA – OBECNOŚĆ TEMATYKI MIGRACJI W EDUKACJI FORMALNEJ

ZNAJOMOŚĆ POJĘĆ

O obecności tematyki migracji w szkole rozmawialiśmy przede wszystkim z osobami należącymi do grupy młodzieży szkolnej. Spora część **rozmówców potrafiła poprawnie scharakteryzować wskazywane pojęcia z danego obszaru, a nawet wykazać różnice**. Ich znajomość to nie tylko zasługa szkoły (lekcje historii, geografii, czy lekcje wychowawcze), ale również wiedzy czerpanej ze źródeł, takich jak Internet, czy wiadomości w telewizji.

Młodzieży uchodźstwo kojarzy się przede wszystkim z **ucieczką**, np. przed wojną, prześladowaniami religijnymi, czy bardzo trudną sytuacją polityczną. Pojawiła się również opinia, że uchodźcy mogą uciekać przed kataklizmami, np. przed powodzią albo zmusza ich do tego osobista sytuacja. Rozmówcy podjęli także dyskusję na temat „ubiegania się o azyl” i wskazywali, że odbierają to jako prośbę o przyjęcie czy **pozwolenie na przebywanie na terenie**

jakiegoś państwa w sposób **legalny**. Skojarzenia związane z tym zwrotem to również: schronienie, legalny pobyt, proszenie o dom. Młodzież wskazywała także, że może to być poszukiwanie najlepszego dla siebie miejsca do życia.

„Według mnie jest to takie szukanie według nas, najlepszego miejsca do życia, w którym będziemy się czuć komfortowo, w którym będziemy się czuć bezpiecznie, w którym po prostu będzie nam się dobrze żyło.” (13-15 lat)

Ostatnim omawianym w czasie wywiadu pojęciem było „osoby wewnętrznie przesiedlone” – tutaj w trakcie interpretacji pojawił się **kontekst historyczny** oraz **religijny**.

„Ktoś mieszka np. w tym kraju, ale jakby czują się, jakby były w innym. Np. jakby właśnie tu chodzi o religię.” (13-15 lat)

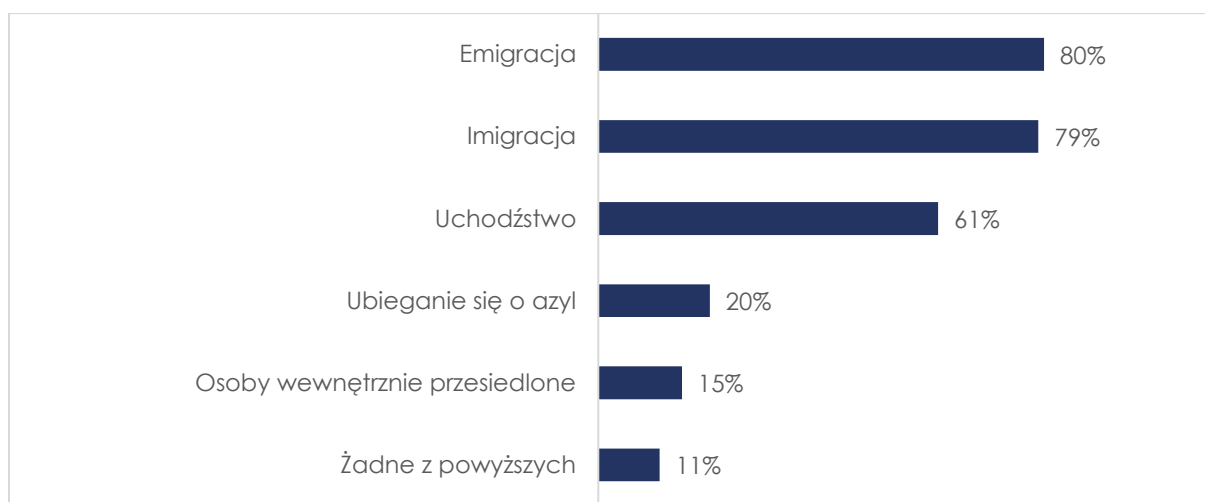
„To mi się teraz kojarzy z historią, jak były zabory, to np. przesiedlali Niemcy Niemców na tereny Polski, zabierali ziemię Polakom i przesiedlali tam ludność niemiecką.” (13-15 lat)

Osoby wewnętrznie przesiedlone są również postrzegane jako osoby, które zmieniają miejsce zamieszkania, ale **wewnątrz kraju**. Nie przekraczają granic międzynarodowych, aby znaleźć schronienie, lecz pozostają we własnych krajach. Pojawiła się również opinia, że takie osoby mogą być przesiedlone w celu ochrony ich życia czy zdrowia.

„Kiedy, na przykład, budynek jest określony, jako niezdatny już taki, że nie wiem, na przykład, może się zawalić czy coś takiego, że te domy ludzie muszą specjalnie przesiedlić. Na przykład w kraju, żeby mieli gdzieś bezpieczne miejsce.” (16-20 lat)

O obecność podstawowych pojęć dotyczących tematyki migracji w szkole zapytano młodzież również podczas badania ilościowego. Wiele osób potwierdziło, że takie terminy jak: emigracja, imigracja, uchodźstwo pojawiły się na zajęciach (odpowiednio 80%, 79%, 61%). Zdecydowanie rzadziej młodzi słyszeli o pojęciach: ubieganie się o azyl (20%) czy osoby wewnętrznie przesiedlone (15%). Są też takie osoby (11%), które deklarują, iż żadne ze wspomnianych pojęć nie pojawiło się u nich w szkołach.

Wykres 11 Obecność pojęć dotyczących tematyki migracyjnej w szkole (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, n=304

TEMAT MIGRACJI W SZKOLE

Rozmowy przeprowadzone z młodymi Polakami wykazały, że migracja **nie jest tematem zbyt obszernie omawianym w czasie zajęć szkolnych**. Tylko 38% uczniów miało szansę zdobyć informacje o migracji i uchodźstwie w swojej szkole. Jeżeli w szkołach nie rozmawia się o tematach migracyjnych, uczniowie odczuwający niedosyt sięgają do **innych źródeł – zwykle jest to Internet**. W wyniku niewiedzy powstawać mogą również wszelkiego rodzaju stereotypy i uprzedzenia względem migrantów/migrantek. To sugeruje, że warto byłoby wprowadzić przedmioty, na których poruszane będą kwestie związane z innymi kulturami.

Natomiast tematy migracyjne są poruszane w szkołach przede wszystkim na lekcjach geografii, WOS-u, historii, religii oraz na lekcjach wychowawczych, gdzie w szczególności dyskutuje się o tym, co dzieje się aktualnie na świecie. Tematy te omawiane są również na studiach, na kierunkach socjologicznych. Pojawiają się czasem konkretne pojęcia czy definicje, ale przede wszystkim rozmowy poparte są konkretnymi wątkami (np. kto migruje, z jakich krajów), albo odnoszą się do osobistych doświadczeń.

„Ja pamiętam, jak moja nauczycielka na WOS-ie opowiadała mi właśnie o sytuacji jej syna z Anglii. Że jakaś tam firma przewoźnicza szukała kierowców do prowadzenia autobusów. Po miesiącu nie zgłosił się nikt, potem przyszło paru Polaków i zostali zatrudnieni. A później nagle osoby mieszkające w Anglii miały do tego pretensje, bo nagle też się obudzili, że chcieliby się zatrudnić, a osoba ta im już podziękowała, bo teraz ma dobry i wykwalifikowany zespół.” (13-15 lat)

OSOBISTE DOŚWIADCZENIA Z CUDZOZIEMCAMI W SZKOLE

Cudzoziemcy korzystają z nauki i opieki we wszystkich typach publicznych przedszkoli oraz szkół do ukończenia 18 lat lub ukończenia szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej na takich

samych warunkach jak obywatele polscy. Wielu młodych Polaków spotyka w swoich szkołach uczniów–cudzoziemców (45%).

Wśród młodzieży zauważono raczej **neutralne, a czasem nawet pozytywne** nastawienie w stosunku do swoich rówieśników z innej kultury. Młodzież nawiązywała do tego, że początkowo ich osobiste nastawienie może być negatywne (np. ze względu na uprzedzenia czy stereotypy), ale powinno się dać szansę takiej osobie, poznać ją oraz jej zwyczaje.

„Bo jest taka dziewczyna, którą jakby na początku tak jakby... myśleli o niej, że ona jest jakby... tak źle byli nastawieni, bo ona była chyba z Ukrainy. No i później jak właśnie ją poznali, to zaczęli dobrze o niej myśleć (...).” (13-15 lat)

Pojawiały się także opinie, że nie wszyscy są pozytywnie nastawieni do obcokrajowców i może zdarzyć się sytuacja, w której ktoś źle się do takiej osoby odniesie czy nawet zaczepi. Były również głosy, że **obcokrajowcy mogą być odbierani przez rówieśników jako agresywni**, choć nie każdy dostrzega ku temu jakiegokolwiek przestanki.

„U mnie są te Bułgary całe i nie powiem, bardzo dobrze mówią po polsku. Trochę tak łamanym polskim, ale wiadomo, uczą się. (...) [Są traktowani] normalnie, dopóki oni kogoś nie zaczepią albo ktoś ich, to oni normalnie po prostu się uczą, chodzą do szkoły i tak dalej no.” (13-15 lat)

„Wśród znajomych spotkałam się właśnie, że według nich Ukraińcy są agresywni. No, znaczy, spotkałam się z osobami, które tak sądziły. A na przykład, na kierunku mamy jednego Ukraińca, który na konwersacji grupowej za każdym razem, jak coś się chce zapytać to albo pisze: „przepraszam” i zadaje to pytanie. Albo zawsze się wita. Jest to osoba, po prostu, zupełnie, ja bym, w ogóle, nie powiedziała, że jest agresywna czy cokolwiek. No, po prostu, nie każdy Ukrainiec taki jest. A spotkałam się, właśnie, z takimi odczuciami.” (16-20 lat)

Pojawiały się również wypowiedzi wskazujące na to, że wśród osób w wieku 13-15 dochodzi do zdarzeń, w których **cudzoziemcy są dręczeni w swoich szkołach przez młodych Polaków**, a często również przez **innych obcokrajowców**.

„U nas w szkole część osób też po prostu jakby dręczy. (...) Myślę, że oni się nie umieją nawzajem zaakceptować”. [dotyczy Ukraińców, Greków oraz Polaków] (13-15 lat)

Na podstawie przeprowadzonych przez nas wywiadów dostrzegliśmy, że **empatia względem cudzoziemców wzrasta wraz z wiekiem**. Przykładowo, osoby studiujące zwracały uwagę na to, że na ich uczelniach uczą się obcokrajowcy z bardzo różnych państw, a środowisko jest na tyle otwarte (zarówno studenci, jak i wykładowcy), że nie odczuwa się podziału na kategorie państwowe i wszyscy są traktowani tak samo. Cudzoziemcy mogą nawet doświadczać pewnych ulg, związanych np. z barierami językowymi, co jest dla wszystkich zupełnie zrozumiałe.

„Czy to jest Białorusin, Ukrainiec czy Polak, nie ma różnicy.” (16-20 lat)

„Znam przypadek z innej szkoły, no po prostu Ukrainiec uczy się u nas, znaczy nie w mojej szkole, no po prostu w Polsce no i został dobrze przyjęty i jedyne jakieś ulgi to ma czasami, jeżeli chodzi o język,

no bo ktoś się uczy języka, no to tylko to, a tak to, jeżeli chodzi o jakieś prace domowe, sprawdziany no to nie." (16-20 lat)

Natomiast warto również wspomnieć o tym, że uczniowie szkół wykazują zrozumienie względem Ukraińców, którzy przyjeżdżają do Polski uczyć się albo pracować. Uważają, że Polacy robią dokładnie to samo i wyjeżdżają np. do Niemiec po to, aby zarobić.

„Ukraińcy przyjeżdżają po to, żeby poprawić swój status materialny. Według mnie, no to nie ma nic złego. My Polacy robimy tak samo." (13-15 lat)

DYSKUSJE NA TEMAT MIGRANTÓW/UCHODźCÓW ORAZ MIGRANTEK/UCHODźCZYŃ Z RÓWIEŚNIKAMI

Temat migracji nie jest zbyt popularnym obszarem zainteresowań młodych Polaków, który wzbudzałby w nich ciekawość i wywoływał dyskusje wśród rówieśników. O migracjach nie rozmawia się wcale albo jedynie „przy okazji”, kiedy tematy zejdu na kwestie bardziej polityczne czy dotyczące sytuacji panującej na świecie.

„Rozmawiamy w sumie na różne tematy, rozmawiamy o polityce ze znajomymi. Rozmawiamy często o tematach tak zwanego tabu i tematy migracji często się u nas pojawiają. Też część z moich znajomych wraz ze mną, są aktywistami praw człowieka i tym podobne. I po prostu rozmawiamy na ten temat i krytykujemy niektóre zachowania na przykład. Rozmawiamy o tym, co nas właśnie irytuje (...). Rząd doprowadza do wielopoziomowej inwigilacji bądź tym podobne tematy się pojawiają u nas. Użyłem słowa tabu, no bo po prostu na niektóre tematy normalnie się nie rozmawia, a my tak naprawdę rozmawiamy o wszystkim, o czym się da i dla nas nie jest to przeszkodą, że na dany temat się nie rozmawia normalnie na co dzień a my po prostu potrafimy go przedyskutować, potrafimy rozmawiać na dane tematy po parę godzin i jeszcze nie wyczerpać do końca tematu. Bo w sumie to jest także też ciekawe i to też rozwija naszą świadomość na temat tego, gdzie żyjemy, na temat naszego otoczenia." (13-15 lat)

„To jest taki chyba, mniej istotny temat dla dużej ilości, bo jak rodzina się spotyka albo znajomi po drugiej klasie. (...) Pierwszorzędną rzeczą, o której rozmawiamy to nie jest temat migracji." (16-20 lat)

DZIAŁANIA SZKOŁY NA RZEC MIGRANTÓW/MIGRANTEK

Tylko 18% polskiej młodzieży potwierdza, że ich szkoła lub klasa kiedykolwiek zaangażowały się w działania społeczne i pomocowe na rzecz migrantów/migrantów albo uchodźców/uchodźczyń. 23% osób nie wie nic na temat takich działań, a **59% deklaruje, że w ich szkołach i klasach takich działań się nie podejmuje.**

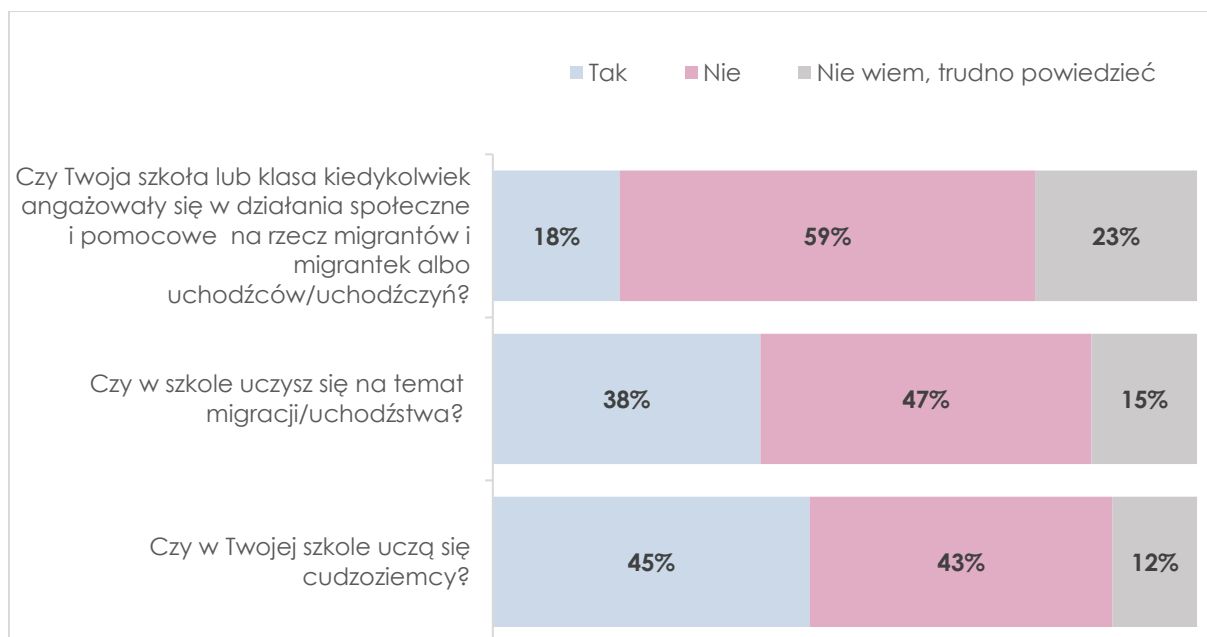
Uczniowie wspominali, że ich szkoły organizują co jakiś czas różnego rodzaju zbiórki. Czasem są to **zbiórki pieniędzy** np. dla emigrantów/emigrantek z Afryki. Są to także **zbiórki żywności czy ubrań i zabawek**, które są przekazywane osobom na Kresach Wschodnich. Są to jednak akcje cieszące się umiarkowaną popularnością, o których często się nie słyszy, albo nie przyciągają zbyt wielu

zainteresowanych. Pokazuje to również bierną postawę młodych osób w kwestiach zaangażowania w tego typu społeczne tematy, organizacje czy demonstracje.

„U nas cały czas wspierają. I też mamy raz do roku zbiórkę żywności dla ludzi z Kazachstanu, dla tych biedniejszych rodzin, żeby wysłać paczki.” (16-20 lat)

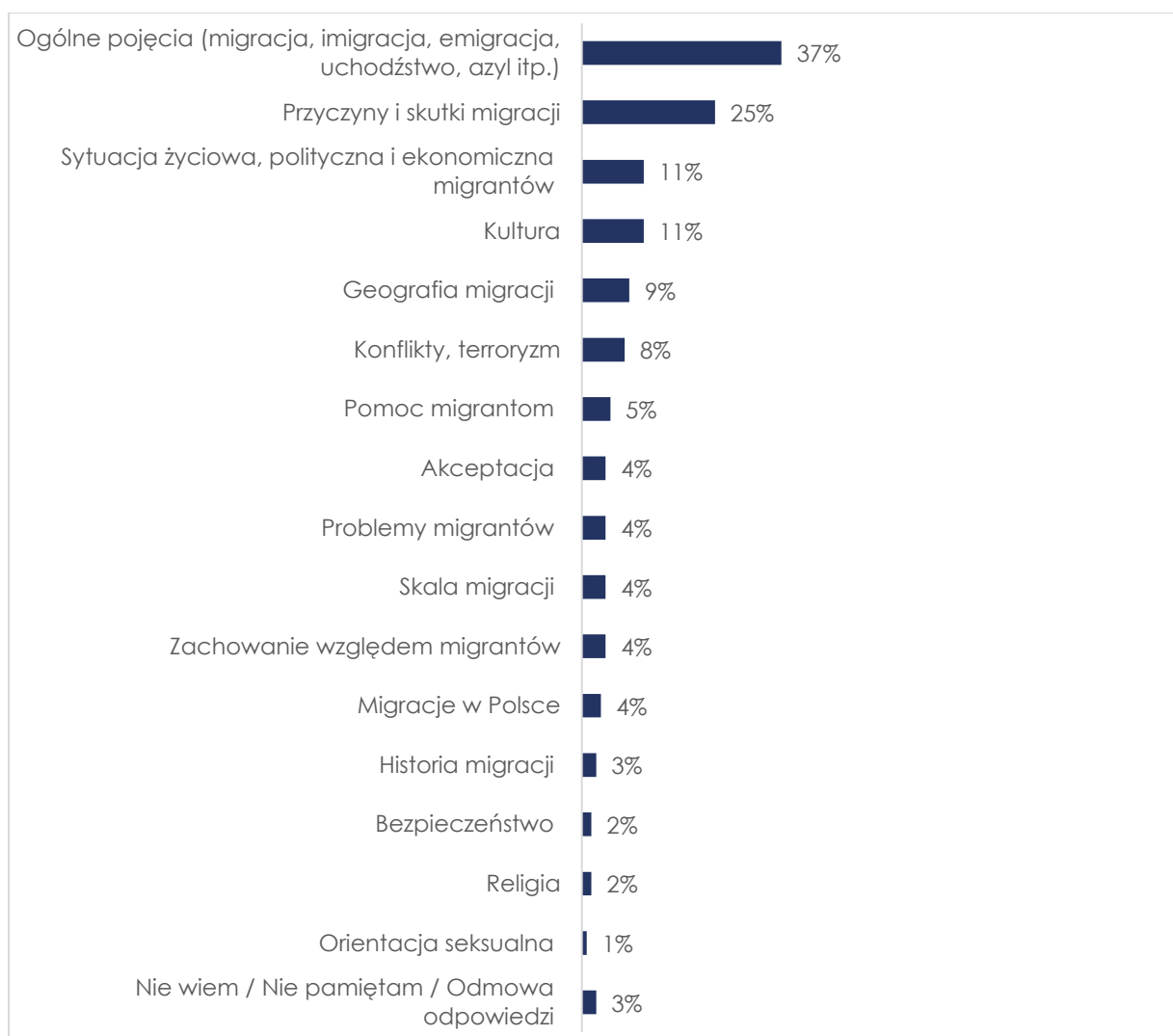
„Ja jeszcze studiuje chyba zbyt krótko, żeby wiedzieć, być może takie akcje, tak mi się wydaje, że na UEP-ie były, ale w liceum, mieliśmy tam pomocy odnośnie chyba dla Aleppo czy dla jakiegoś innego miasta na Bliskim Wschodzie.” (16-20 lat)

Wykres 12 Obecność tematyki migracji w szkole

Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, n=304

Wykres 13 Aspekty związane z migracją, które są poruszane w szkołach (pytanie wielokrotnego wyboru)

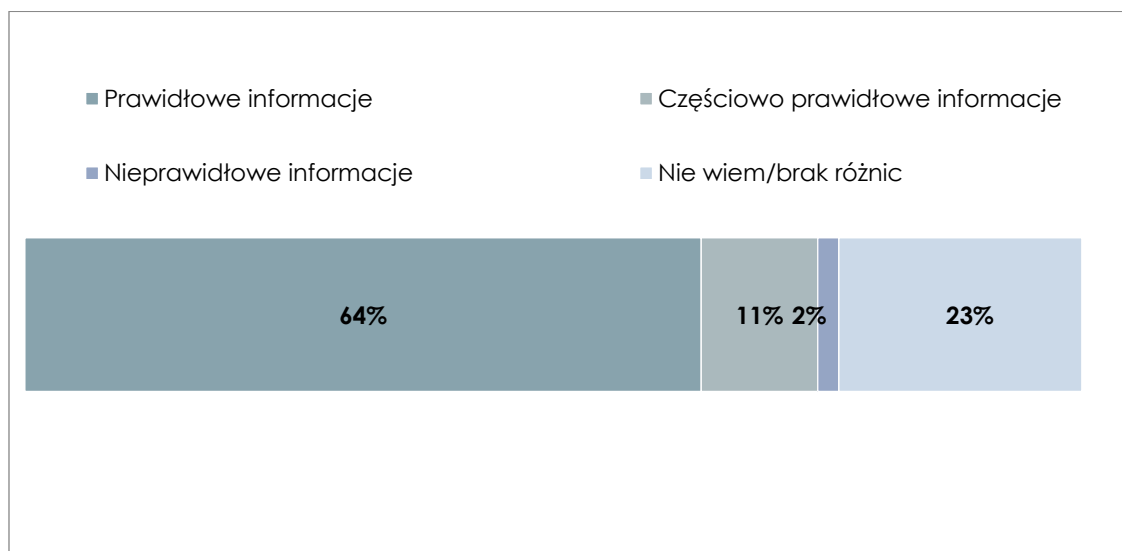
Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, które deklarują, że w ich szkołach poruszane są kwestie związane z migracjami, n=114

Młodzi Polacy zapytani o to, jakie tematy związane z migracją są poruszane w szkołach, wskazywali przede wszystkim **podstawowe pojęcia i definicje (37%), a wśród nich w szczególności: imigracja, emigracja, uchodźstwo czy prawo do azylu**. Na zajęciach w szkole rozmawia się również o **przyczynach i skutkach migracji** (jakie są rodzaje migracji i jakie są konsekwencje dla nas czy dla całego społeczeństwa). Na trzecim miejscu znalazły się aspekty związane z sytuacją życiową, polityczną i ekonomiczną migrantów/migrantek oraz kwestie kulturowe czy etniczne.

Jednym z celów badania było sprawdzenie czy pojęcia „uchodźca” oraz „migrant” są stosowane zamiennie, w szczególności przez osoby młode. Mylenie tych pojęć może prowadzić do różnego rodzaju problemów dotyczących obie grupy. Natomiast zauważono, że zdecydowana większość osób w wieku między 13 a 20 rokiem życia potrafi poprawnie wykazać różnice pomiędzy obiema

definicjami (75%), z czego 64% osób wskazuje prawidłowe informacje, a 11% częściowo prawidłowe (np. scharakteryzowanie tylko jednego pojęcia w poprawny sposób). 23% respondentów nie było w stanie dostrzec jakichkolwiek różnic pomiędzy obiema definicjami (brak dostrzegalnych różnic lub niezrozumienie obu pojęć), a jedynie 2% błędnie wskazało różnice.

Wykres 14 Prawidłowość podawanych różnic pomiędzy "uchodźcą" a "migrantem"

Podstawa: Osoby w wieku 13-20 lat, n=304

JA I MÓJ KRAJ – MIGRACJE JAKO ELEMENT DISKURSU NA POZIOMIE KRAJOWYM

LIDERZY OPINII W TEMATYCE MIGRACYJNEJ

Dla młodych Polaków w wieku 13-15 lat rzecznikiem w sprawach dotyczących migracji są **osoby, które mają doświadczenie związane z migracją** tj. osoby, które same są migrantami lub które miały bezpośredni kontakt z migrantami. Ponadto **ufają ludziom, którzy podają informacje znajdujące potwierdzenie w różnych źródłach** np. wiadomościach, mediach. Młodzież w wieku 16-20 lat wśród rzeczników w tematyce migracyjnej wskazuje na konkretne nazwiska, wśród których najczęściej pojawiają się politycy: Jacek Jaśkowiak, Eugeniusz Czykwin. Pojawiło się także nazwisko polskiego prawnika – Andrzeja Marka. Podobnie jak w przypadku najmłodszych, duży nacisk kładzie się na doświadczenie, przy czym jako wyznacznik doświadczenia wskazuje się m.in. na lata spędzone w innym kraju (5-10 lat).

„Najlepszą osobą byłby ktoś zza granicy, kto mieszka w Polsce.” (16-20 lat)

„Musi mieć własne doświadczenia. Jeśli to jest taka wiedza typowo książkowa, albo tylko ta osoba siedzi, analizuje suche dane, jest też mało wiarygodna, bo nie ma własnych doświadczeń.” (21-35 lat)

Według osób z przedziału wiekowego 21-35 lat **osoby godne zaufania w sprawach migracji to takie, które są specjalistami w dziedzinie**, w szczególności specjaliści z zakresu socjologii, politologii,

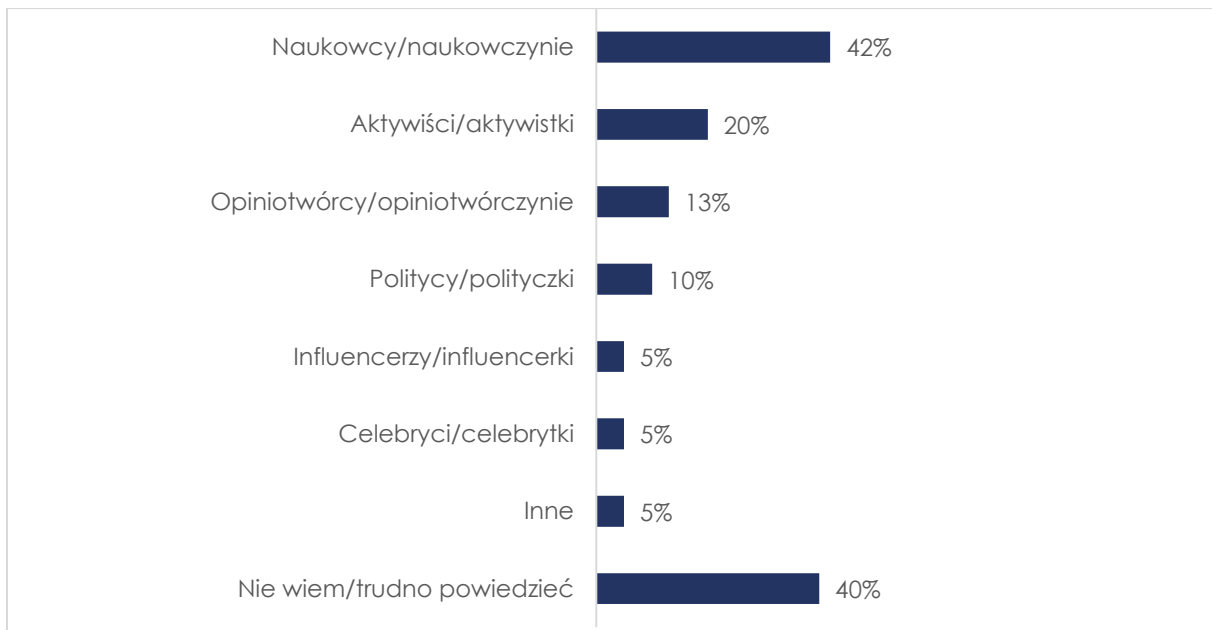
a przede wszystkim pracownicy organizacji humanitarnych czy społecznych, zajmujący się prawami człowieka, kwestiami związanymi z uchodźcami. Polacy sugerują, że głos powinno się oddać samym uchodźcom.

„Żeby były np. emitowane takie programy w telewizji, które pokazują co ci ludzie z tych obozów mówią. Jak oni, o czym mówią. Bo w praktyce to my sobie rozmawiamy o uchodźcach bez uchodźców. A ja bym chciał, żeby pokazywano tych ludzi. Żeby pokazywano co mówią. Żeby były reportaże o tym jak oni żyją. W różnych warunkach, mam na myśli i w obozach i jak żyją zanim stają się uchodźcami w swoich krajach i jak żyją, jeśli już odstaną status uchodźcy i są w tej Polsce.” (21-35 lat)

Podobne wnioski można wyciągnąć na podstawie przeprowadzonego badania ilościowego. **42% młodych Polaków, liderów opinii w tematyce migracyjnej postrzega w naukowcach i naukowczyniach.** W nieco mniejszym stopniu w aktywistach i aktywistkach. Wiele osób (40%) nie jest w stanie wskazać żadnego rzecznika w sprawach dotyczących migracji.

Dodatkowo zauważono pewne istotnie statystyczne różnice w wyborach respondentów. Celebrytów/celebrytki wybierały przede wszystkim osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tys. mieszkańców) jako liderów w tematyce migracyjnej postrzegają przede wszystkim influencerów/influencerki. Aktywistów/aktywistki wskazują głównie bardzo młode osoby (13-20 lat), z wykształceniem średnim lub pomaturalnym oraz osoby mające doświadczenie w bezpośrednim kontakcie z przedstawicielami innej kultury. Naukowcy/naukowczynie są postrzegani jako liderzy opinii przede wszystkim przez osoby o dochodach na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) powyżej 2501 zł, mieszkający w wielkich miastach oraz mające doświadczenie w bezpośrednich relacjach z migrantami.

Wykres 15 Liderzy opinii w tematyce migracyjnej (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Respondenci poproszeni o przytoczenie konkretnych nazwisk liderów opinii w tematyce migracyjnej najczęściej wskazywali polityków takich, jak: Andrzej Duda, Krzysztof Bosak, Rafał Trzaskowski. Wśród naukowców i naukowiec znalazli się m.in. Olga Ceran i Jarosław Klebaniuk, natomiast wśród aktywistów i aktywistek m.in. Janina Ochojska, Filip Jach.

Rysunek 1 Przykłady liderów opinii w tematyce migracyjnej

Dla młodych Polaków **wiarygodna informacja to taka, która jest poparta argumentami, dowodami**. Informacje, które wskazują konkretne liczby, statystyki sprawiają, że można uznać je za rzetelne. Istotne jest także źródło pochodzenia takich danych. W przypadku informacji

znajdujących się w Internecie oczekuje się, że będą one posiadać odwołania do źródeł, przy czym najlepiej, gdyby to było nie jedno, a kilka niezależnych od siebie źródeł. Ufa się także informacjom podawanym przez takie kanały informacji, które cieszą się ogólnym zaufaniem w społeczeństwie.

*„Gazeta Wyborcza czy jakieś tam inne medium, które ma ogólnie taką opinię w społeczeństwie, że no podaje tak sprawdzone jakieś informacje, no to się tego jesteśmy w stanie trzymać, no i wierzymy.”
(21-35 lat)*

Jeżeli Polacy mają wątpliwości co do rzetelności jakiejś informacji, sprawdzają ją w kilku źródłach. Opieranie opinii tylko na jednym źródle nie jest dla nich wystarczające.

MIGRACJA JAKO WAŻNY TEMAT DYSKUSJI

Zdania na temat ważności podejmowania tematyki migracji w dyskusjach są podzielone. Zauważyć można tendencję, że wraz z wiekiem postrzeganie migracji jako ważnego tematu wzrasta. Polacy w wieku 13-15 lat z jednej strony uważają, że należy rozmawiać o migracjach, zwracając w szczególności uwagę na temat zachowania i nastawienia do migrantów/migrantek.

Dzielenie się swoimi doświadczeniami ich zdaniem może wpłynąć na postrzeganie takich osób i zmianę nastawienia z negatywnego na pozytywne. Z drugiej strony znaczna część osób uważa temat migracji za nieinteresujący, a co za tym idzie, nie widzą potrzeby dyskusowania o nim. Sugerują, że temat migracji powinien być podejmowany przez osoby, których to dotyczy np. takich, które planują wyjechać czy przeprowadzić się.

„Ważne dla tych, kogo dotyczy albo w jakichś planach. Tak ogólnie, to nie ma o czym rozmawiać. Temat jak temat.” (13-15 lat)

Dla osób w wieku 16-20 lat migracja jest istotnym tematem, ponieważ może nauczyć tolerancji i przyczynić się, w szczególności wśród młodzieży szkolnej, do większej akceptacji w stosunku do osób z innych krajów.

Polacy w wieku 21-35 lat przywiązują większą uwagę do tematyki migracji. Zauważają, że jest to aspekt, który dotyczy Polski, a więc dotyczy również ich samych i może wpływać na ich życie – na miejsca pracy, zarobki. **Uzasadniają potrzebę rozmawiania o migracji tym, że skala tego zjawiska rośnie i będzie im cały czas towarzyszyć.** Jako przykład podają kryzysy, które w obecnych czasach mają miejsce – kryzys migracyjny, zamykanie granic. Jeden z uczestników określa ten temat jako kontrowersyjny. Taką opinię argumentuje brakiem rzetelnych informacji, powielaniem się stereotypów, brakiem świadomości społeczeństwa. **Polacy wychodzą z założenia, że im więcej dyskusji i rozmów o migracjach, tym większa wiedza i mniej strachu.** Dostrzegają potrzebę uświadamiania innych, że temat migracji jest ważny i poważny. Zarzucają za to polskim politykom, że przesadnie wykorzystują temat migracji w kampanii prezydenckiej, traktując uchodźców/uchodźczynie jako kartę przetargową.

„W obecnej kampanii prezydenckiej dobrze widać, że uchodźcy są kartą przetargową, co jest w ogóle dla mnie absurdem. Jakby ludzie, którzy uciekli gdzieś od wojny, albo od biedy są kartą przetargową tego, kto w cywilizowanym państwie zostanie prezydentem.” (21-35 lat)

WPŁYW MIGRACJI NA SPOŁECZNOŚĆ LOKALNĄ

Polacy są zgodni co do tego, że **migracje wpływają na życie lokalne**. Według najmłodszych w wieku 13-15 lat największe znaczenie mają **migracje w celach edukacyjnych oraz zarobkowych/ekonomicznych**.

„Bo dużo czasu spędzamy. Bo się może traktuje jako osobiste doświadczenie, gdzie sami mamy z tym kontakt.” (13-15 lat)

„W Szwajcarii np. zarabia się lepiej. No i też mam przykład w rodzinie. Mój tata wyjechał na kilka lat za granicę w celach zarobkowych. Więc ta ekonomiczna też dosyć mocno mnie dotyczy osobiście.” (21-35 lat)

Największy wpływ mają migracje edukacyjne, ponieważ uczniowie mają wówczas bezpośredni kontakt z migrantami/migrantkami, którzy/które uczą się z nimi w szkole. Osoby w wieku 13-15 lat oceniają ten wpływ migracji jako pozytywny. Styczność z migrantami daje im bowiem możliwość poznania innej kultury, odmiennych zachowań, obcego języka. Z kolei migracje zarobkowe oddziałują z tego względu, że poprawiają sytuację ekonomiczną osób migrujących – pozwalają więcej zarabiać i prowadzić godniejsze życie. Młodzież w wieku 16-20 lat zauważa największy wpływ imigracji na społeczność lokalną, przede wszystkim imigracji edukacyjnej i zarobkowej ludzi ze Wschodu.

„Na przykład tam, że no jak w Poznaniu przyjeżdżają powiedzmy ze wschodu tak samo studenci na uczelnię jak i pracownicy, miałem okazję rozmawiać jeszcze powiedzmy przed tą oficjalną pandemią na początku marca przez chyba 8 czy 9 godzin z Ukraińcem z Lwowa w pociągu i powiedzmy nie wiem, on się tu już osiedlił, pracuje i tak dalej.” (16-20 lat)

Z kolei osoby z przedziału wiekowego 21-35 lat poza migracją w celach edukacyjnych i zarobkowych wskazują jeszcze na migrację turystyczną.

„Generalnie ja najwięcej mam styczności z migracją turystyczną. Jak wspominałem raczej to są okolice Skandynawii. No to bardzo chodliwy kierunek dla Skandynawów do Gdańska. Też miałem dużą styczność z migracją związaną z nauką. Bo jak studiowałem i skończyłem studia na GUMED-zie też mieliśmy oddziały, które nazywają się English division i są tam osoby, które są spoza Polski i tutaj studiuje i mieszkają normalnie na czas studiów.” (21-35 lat)

Biorąc pod uwagę wpływ migracji na życie społeczne i kulturalne najczęściej dostrzega się **możliwość poznawania tej różnorodnej kultury** (tradycji, zwyczajów), która wzbogaca polskie społeczeństwo. Różnorodność kulturowa inicjuje organizowanie różnego rodzaju wydarzeń w tym również takich o charakterze muzycznym, które do tych kultur nawiązują. Kontakt

z migrantami, poznawanie cudzoziemców przekłada się na możliwość zdobycia doświadczenia i nauki tolerancji w stosunku do tych osób.

„Takie kontakty nie zmieniają otoczenia, ale sprawiają, że nabieramy jakichś doświadczeń i możemy sprawiać, że to życie jest w jakiś sposób ciekawsze.” (16-20 lat)

„Każdy ma swój bagaż doświadczeń. Ma daną kulturę, z danej kultury się wywodzi, z danej tej społeczności. Więc przemieszczając się, też pozostawia jakiś tam ślad po sobie, o swojej kulturze, o tym, skąd pochodzi.” (21-35 lat)

Młodzi Polacy na ogół uważają, że **przenikanie różnych kultur jest ciekawym zjawiskiem**, jednak część osób podkreśla, iż istotny jest stopień, w jakim ono zachodzi. **O ile nie zagraża to zatraceniu kultury polskiego społeczeństwa oraz nie mają miejsca sytuacje, w których migranci próbują narzucać swoje zasady i swoją kulturę, to ich wpływ na życie kulturalne odbierany jest pozytywnie.**

„Oni mają inne jakby podejście powiedzmy do związków, do kobiet. I nie za bardzo bym chciał, żeby ten rodzaj np. był przenoszony na tą naszą sferę kulturową Polski powiedzmy. Nie mam problemu z tym jeżeli przyjadą i we własnym gronie, we własnym środowisku będą respektować to jak np. jeden ma 2 żony. Mi to na prawdę nie przeszkadza, nie ma problemu z tym, nie lubię jeżeli narzuca mi się taki sposób myślenia w momencie kiedy jest ono inne od bardzo dawno powiedzmy.” (21-35 lat)

W grupie osób z przedziału wiekowego 16-20 lat pojawiają się opinie, że wpływ migracji na życie polskiej społeczności może być negatywny, a największą obawę budzi możliwość narzucania swoich zasad. Dodają, że migranci/migrantki powinni dostosować się do praw, zasad i zwyczajów panujących w Polsce. W przeciwnym razie nie powinni przyjeżdżać.

„Między innymi, że narzucą coś swojego, coś się Polakom nie podoba. No i tyle, zależy od wychowania, jak są dobrze wychowani, to nie ma dymu. A jak źle się zachowują, no to Polacy też sobie nie pozwolą, żeby w ich kraju takie rzeczy się działy. Jak przyjeżdżają, to albo się mają dostosować, albo niech w ogóle, nie przyjeżdżają. (16-20 lat)

W przypadku wpływu migracji na gospodarkę młodzi Polacy podkreślają, że jest on zarówno pozytywny, jak i negatywny. Ich zdaniem z jednej strony **migracje wspierają gospodarkę, ponieważ osoby, które przyjeżdżają do Polski pracują i uczciwie zarabiają**. Wykonują oni prace na stanowiskach niezbyt chętnie podejmowanych przez Polaków. Pozytywny wpływ na gospodarkę młodzi Polacy dostrzegają także w takich działaniach, jak zakup mieszkania przez migrantów/migrantki. Ponadto zauważa się także możliwość poszerzania kontaktów gospodarczych pomiędzy krajami.

„Przyjeżdżają do nas osoby z innych krajów, one kupują domy, kupują mieszkania, chodzą do pracy i wtedy polepszy się nam gospodarka.” (13-15 lat)

„Jest to też szersza możliwość jakichś kontaktów gospodarczych, pomiędzy krajami.” (21-35 lat)

Negatywne opinie Polacy odczuwają w stosunku do migrantów, którzy przyjeżdżają, pracują na czarnym rynku i nie odprowadzają podatków.

„Gorzej jeśli dochodzi jakieś tam pracy na czarnym rynku i tego typu rzeczy. No bo praca na czarnym rynku to nie jest odprowadzenie podatków, często ci ludzie np. wysyłają prawie wszystkie zarobione pieniądze poza kraj, swojej rodzinie, więc to wtedy też nie pomaga naszej gospodarce, bo jednak pieniądze są wyprowadzane z kraju.” (21-35 lat)

Poza opiniami dotyczącymi wypełniania luk na polskim rynku pracy przez migrantów/migrantki, pojawiają się opinie, iż z drugiej strony mogą oni zabrać Polakom pracę. Pojawił się również głos osoby (21-35 lat), która przytoczyła przykład, w którym inna kultura (krajów muzułmańskich) może mieć negatywny wpływ na gospodarkę.

„Niektórzy pracodawcy szukają osób, powiedzmy z zagranicy i to może być ten minus, gdyż powiedzmy, ktoś będzie wołał zatrudnić, daję przykład - Ukrainca, zamiast Polaka i to jest według mnie taki minus.” (16-20 lat)

„Był duży problem właśnie ze względu na ten terroryzm, który był przenoszony z krajów muzułmańskich właśnie na kraje europejskie. I tu był duży problem też właśnie kraj niemiecki się buntował, ponieważ to jakby źle wpływało na gospodarkę. Właśnie źle na kulturę, ludzie bali się wychodzić z domów.” (21-35 lat)

ODBIÓR MIGRANTÓW JAKO ZAGROŻENIA

Sposób postrzegania migrantów/migrantek oraz uchodźców/uchodźczyń jest zróżnicowany. **Część młodych Polaków odbiera ich jako zagrożenie, inni natomiast nie.** Wśród osób w wieku 13-15 lat jest więcej opinii negatywnych, niż pozytywnych. Swoje zdanie argumentują tym, że mogą się oni zorganizować i przejść Polskę. **Obawiają się także, że mogą doświadczyć krzywdy z ich strony.** Jeden z uczestników przywołał nawet sytuację, w której przypadkowo spotkany na ulicy imigrant usłyszał rozmowę między jego kolegami, coś źle usłyszał, źle zrozumiał i wszczął awanturę. W grupie najmłodszych są jednak też takie osoby, które patrzą na migrantów/migrantki, jak na każdego innego człowieka tj. biorą pod uwagę, że tak naprawdę każdy może mieć złe intencje i stanowić zagrożenie. Podkreślają również, że nie należy oceniać ogółu na podstawie zachowania jednostek.

„Żeby nie było takiej sytuacji, że z zagranicy będą nam krzywdę robić.” (13-15 lat)

„Nie możemy wrzucać wszystkich do jednego worka, bo byłoby to wtedy co najmniej bardzo dyskryminujące.” (13-15 lat)

Młodzież z przedziału wiekowego 16-20 lat w porównaniu do najmłodszych (13-15 lat) w mniejszym stopniu postrzega migrantów/migrantki i uchodźców/uchodźczynie jako zagrożenie. Uzależniają to od dwóch czynników. Po pierwsze od skali napływu tych osób – jeżeli ten napływ byłby duży, wówczas to zagrożenie jest bardziej prawdopodobne. Po drugie jest to uzależnione od samego człowieka i jego wychowania.

W nieco inny sposób o tej kwestii wypowiadają się osoby w wieku 21-35 lat. Zauważają, że społeczeństwo obawia się migrantów/migrantek i uchodźców/uchodźczyń, czego powodem jest niewiedza, nierzetelne informacje przekazywane przez media oraz przyzwolenie odgórne.

„Jeżeli taki pan prezydent podczas wiecu nie mówi, że na to nie ma przyzwolenia, no to przyzwolenie jest.” (21-35 lat)

Ich zdaniem migranci i uchodźcy w oczach społeczeństwa mogą stanowić największe zagrożenie w aspektach religijnych, jednak sygnalizują, że przyczyną tego jest partia rządząca i przerysowane kreowanie opinii publicznej, zwłaszcza na temat islamu. Obawy Polaków nie są związane z zagrożeniem ze strony migrantów/migrantek czy uchodźców/uchodźczyń, a z tym, że polski rząd nie podejmie odpowiednich kroków w przypadku ich napływu.

„Ja się obawiam tego właśnie, że gdyby mieli do nas przyjechać migranci, to niestety Polska, polski rząd, którzy nie będzie się konsultował z nikim, z niczym, po prostu schrzani całą sprawę i ich na przykład będzie osiedlał w konkretnych dzielnicach, gdzie będą masowo, co jest tak naprawdę strzałem w kolano, bo to sprzyja konfliktom, tak?” (21-35)

STOSUNEK DO MIGRACJI ZAROBKOWYCH POLAKÓW I UKRAIŃCÓW

Młodzi Polacy mają neutralny stosunek do migracji zarobkowej Polaków. Według nich **każdy ma prawo do życia** i pracowania w innym kraju. Jest to indywidualna decyzja każdego człowieka, a jeżeli wyjazd zagranicę ma poprawić jego sytuację ekonomiczną, wówczas nie dostrzegają w tym problemu. W związku z zapytaniem o pojęcie „eurosieroty” zauważają negatywną konsekwencję takiego wyjazdu – zerwanie więzi, ograniczenie kontaktu. Sam termin budzi u nich negatywne odczucia, a eurosieroty definiują jako dzieci osób, które wyjechały w celach zarobkowych zagranicę. To dzieci, które są wychowywane przez innych członków rodziny, a jeżeli są to osoby starsze, to pozostawione same sobie. Przedrostek „euro” rozumiany jest dwojako. Niektórzy twierdzą, iż oznacza to, że rodzice tych dzieci migrowali w obrębie Unii Europejskiej. Z kolei inni zakładają, że ma to związek z walutą, w jakiej zarabiają rodzice – w euro.

Stosunek do migracji zarobkowej Ukraińców jest analogiczny jak do migracji zarobkowej Polaków. **Migrantów/migrantki z Ukrainy postrzega się jako osoby, które chcą po prostu pracować, utrzymać siebie, swoją rodzinę i poprawić ogólną sytuację materialną. Wiele osób podkreśla, że tak samo, jak Polacy wyjeżdżają w celach zarobkowych do innych krajów, tak samo Ukraińcy mają prawo przyjechać i pracować w Polsce.**

„Jeżeli ktoś przyjeżdża, chce uczciwie pracować, żyć na zasadach, jakich żyją pewnie wszyscy inni, to dlaczego nie, jak najbardziej. Każdy powinien mieć prawo, tak samo, jak Polacy wyjeżdżają do Niemiec i tam żyją.” (16-20 lat)

„Migracje Ukraińców pokazały, że więcej możemy na tym zyskać niż stracić.” (21-35 lat)

Na tle wszystkich grup, szczególnie pozytywnie o migracji zarobkowej Ukraińców wypowiadają się Polacy z przedziału wiekowego 21-35 lat. Może być to związane z ich doświadczeniem i bezpośrednim kontaktem z tymi osobami. Jedna z uczestniczek przywołuje przykład pary pochodzącej z Ukrainy, którą miała okazję poznać. W jej oczach to bardzo dobre i pomocne osoby, które rzetelnie pracują. Poznanie tych osób, ich kultury, potraw, świąt pozwoliło jej się bardziej otworzyć na tę kulturę i zwiększyć swoją świadomość. Jeszcze inna osoba wspomina o Ukraińcu, który poprzez swoją działalność – prowadzenie profesjonalnego salonu rowerowego oraz organizowanie wydarzeń takich, jak wyścigi rowerowe, wzbogaca życie lokalnej społeczności. Inna uczestniczka docenia migrantów/migrantki z Ukrainy za ich pracowitość i pozytywny wpływ na polską gospodarkę. Uważa, że migranci bardzo się starają, przykładają do swojej pracy i często są w tym lepsi niż Polacy. Ponadto podkreśla, że **Ukraińcy to nie tylko osoby, które ciężko pracują fizyczne, ale to także przedstawiciele wolnych zawodów np. fryzjerka ślubna, fotograf, których uważa za bardzo dobrych specjalistów.**

„Uważam, że w różnych dziedzinach [Ukraińcy] podbijają rynek pracy, ale to też jest prawda, że naprawdę są to pracownicy i utalentowani często ludzie.” (21-35 lat)

Polacy w wieku 21-35 lat w przeciwieństwie do pozostałych wspominają także o stosunku pracodawców wobec Ukraińców. **Uważają, że migranci są wykorzystywani, traktowani gorzej tj. posiadają mniej praw, mają inne, gorsze warunki umowy dotyczące pracy. Fakt ten budzi w nich współczucie i smutek.**

„Traktowani są jak ludzie, których można wykorzystać, wydoić, jak tą przysłowiową krowę z mleka i bardzo niewiele dać im w zamian. I to jest coś, co mnie bardzo smuci.” (21-35 lat)

„Mnie akurat denerwuje bardzo działalność grup skrajnie prawicowych, faszystowskich w tej sprawie. Na przykład no lokalna Młodzież Wszechpolska w moim mieście robiła specjalną akcję propagandową, pisała pisma do kina, które się w nim znajduje o to, żeby wycofano ukraiński dubbing na niektórych pokazach, że skoro Ukraińcy są u nas, to mają się uczyć polskiego i nie powinny żadne najmniejsze, jak to się mówi, udogodnienia być im dawane, dopóki nie dostosują się do tego, co robią Polacy. No i to było straszne.” (21-35 lat)

Jedynie obawy jakie się pojawiły w związku z migracją zarobkową Ukraińców, to takie, że mogą oni pozostać w kraju na stałe lub **zająć Polakom miejsca pracy.** Jeden z uczestników w wieku 13-15 lat akceptuje przyjazd migrantów/migrantek z Ukrainy i fakt, że chcą oni pracować, jednak sprzeciwia się temu, aby pozostawali w Polsce na dłużej, żyli tutaj. Z kolei wśród młodzieży w wieku 16-20 lat pojawia się obawa zabrania Polakom pracy. W związku z wywołaną dyskusją młodzież doszła jednak do wniosku, że działa to w dwie strony, ponieważ Polacy wyjeżdżając do innego kraju również mogą zabrać miejsca pracy tamtejszej społeczności. **Ponadto stwierdzono, że Ukraińcy podejmują się prac, którymi Polacy nie są zainteresowani.**

„Dla mnie to nic złego, że oni się przeprowadzają tutaj i pracują dobrze. Ale też, żeby nie zjeżdżali się tutaj, to znaczy, żeby przyjeżdżali tutaj, ale żeby tutaj nie żyli.” (13-15 lat)

„Załóżmy, że przyjedzie Ukrainiec, tak brzydko mówiąc, no i w sumie, zabiera pracę jakiemuś Polakowi.” (16-20 lat)

Poruszony został jeszcze problem braku znajomości języka polskiego jako wada przyjmowania do pracy Ukraińców.

„Byłem u siebie w sklepie, u siebie w markecie, w Biedronce i chciałem poprosić o pomoc i nie było żadnego Polaka, albo nie było żadnej osoby z obsługi, która mówiła w języku polskim. To jest na pewno minus.” (21-35 lat)

ASYMILACJA/INTEGRACJA

Młodzi Polacy nie zawsze są w stanie poprawnie zdefiniować integrację oraz asymilację, porównać je i odnieść do konkretnych przypadków z otaczającego ich świata. Poprzez integrację rozumieją przede wszystkim wspólne poznawanie się, rozmawianie, poznawanie świata i wspólne spędzanie czasu, ale również dzielenie się swoimi obawami i błędami. Integracja odbierana jest w sposób pozytywny – poznawanie różnych kultur, wzajemna wymiana doświadczeń. **Asymilacja natomiast jest traktowana jako wspólnota narodowa, podporządkowywanie się pod dane realia czy zasady panujące w kraju.**

„Dla mnie jest to coś innego, chyba. Integracja jest to działanie wspólne w jakimś celu, w celu utrzymania jakiejś społeczności, takie relacje przyjazne relacje w obrębie społeczności. A asymilacja to jest trochę dostosowywanie się do tych reguł i czasem wiąże się z porzucaniem swoich przyzwyczajeń i korzeni w celu tego, żeby jak najbardziej upodobnić się do tego, które są w środowisku, z którym chcemy się zasymilować.” (21-35 lat)

„Tutaj wydaje mi się, że no w tej integracji nie trzeba się przystosowywać tak do tego środowiska, tylko po prostu zrozumieć też drugiego człowieka, pobyć razem, w ten sposób.” (21-35 lat)

„Zauważam jednostki, takie które się asymilują właśnie, raczej gdzieś tam uciekają wzrokiem, uciekają wszystkim po prostu, byleby nie spojrzeć nawet na niektóre osoby. Aczkolwiek znam też osoby, które normalnie mówią „dzień dobry”, wymieniają uśmiechy... wymieniamy uśmiechy między sobą. Więc sądzę, że to jest bardziej w stronę integracji niż asymilacji.” (16-20 lat)

JA I ŚWIAT – ROZUMIENIE PROCESÓW GLOBALNYCH

ŚWIADOMOŚĆ ORAZ POJMOWANIE PROCESÓW MIGRACYJNYCH

Młodzi Polacy uważają, że **świadomość na temat występowania zjawiska migracji różni się w zależności od kraju**, argumentując swoje zdanie kilkoma czynnikami.

Po pierwsze uzależnione jest to od tego, w jaki sposób przedstawia się migracje w danym państwie, jaki jest dostęp do tych informacji oraz stopień poinformowania społeczeństwa

o zjawiskach migracji. Według Polaków **kraje bardziej rozwinięte mają odmiennie podejście do spraw migracyjnych i charakteryzują się większą świadomością**. Kraje zmagające się z ubóstwem z racji ograniczonego dostępu do informacji np. telewizji, nie zdają sobie sprawy o zachodzących na świecie migracjach. Zauważa się tendencję, że im bogatsze państwo, tym ta świadomość społeczeństwa jest wyższa.

Po drugie duże znaczenie w budowaniu świadomości ma doświadczenie kraju z migrantami, co dostrzegają zarówno osoby w wieku 16-20 jak i 21-35 lat. Państwa, które zetknęły się z migracjami oceniane są jako bardziej doświadczone. Obie grupy wiekowe w przykładach powołują się na Niemcy, które w ich opinii pomimo początkowych problemów z migrantami, z czasem pogodziły się z ich napływem. Jeden z uczestników dokonał porównania świadomości na temat migracji w Polsce oraz w Stanach Zjednoczonych, dochodząc do wniosku, że w Polsce ta świadomość jest niższa. W USA częściej spotyka się osoby zróżnicowane kulturowo, stąd np. widok Chinki, Hiszpanki i Włoszki rozmawiających ze sobą, uważa się za coś normalnego, naturalnego. W Polsce jest to z kolei rzadko spotykane.

„To jest rzeczywiście zależne od tego, jak kraj to przedstawia i jakie miał sytuacje i przeżycia z imigrantami.” (21-35 lat)

„Inne kraje, w których jest mniej tych migrantów, mogą być niedoświadczone [...] A na przykład w Niemczech bardzo dużo ludzi jeździ do pracy i oni są bardziej jakby doświadczeni.” (16-20 lat)

Jeszcze inna osoba, która również **przywołuje przykłady Niemiec i Stanów Zjednoczonych jako krajów charakteryzujących się wysoką świadomością o migracjach**, wspomina o polityce promigracyjnej, która sprawia, że państwa te są bardziej otwarte na migrantów/migrantki. Podejmowane są tam rozmowy o problemach osób migrujących, przedstawiane są pozytywne aspekty migracji. W Polsce, jako kraju, który charakteryzuje się (w oczach młodych) przeciętną świadomością, dyskutuje się o migracjach, jak o wymyślonym tworze. Zauważa się również występowanie w społeczeństwie uprzedzeń.

„Stany Zjednoczone do niedawna chcieli ściągać najbardziej kompetentne osoby do siebie. W takich krajach świadomość migracji i bardziej pozytywnych aspektów migracji jest większa. Bardziej się o tym rozmawia. To jest inny poziom rozmowy niż w Polsce, bo w Polsce o migracji rozmawia się bardziej jak o wymyślonym tworze, niż o faktycznych problemach osób migrujących.” (21-35 lat)

Poza stopniem poinformowania o migracjach oraz związanych z nimi doświadczeniami młodzi Polacy twierdzą, że **odbiór migrantów/migrantek może być jeszcze uzależniony od kultury danego kraju**. W związku z czym jeden kraj przyjmie migrantów/migrantki z otwartymi rękoma, dla innych z kolei będzie to stanowić problem i niezadowolenie.

O świadomości procesów migracyjnych, a dokładniej genezy i istnienia tych procesów zapytano samych młodych Polaków. Niektórzy uważają, że migracje pojawiły się wraz z rozwojem cywilizacji. Inni twierdzą, że nie jest to nowość, a ludzie migrują od bardzo dawna.

Z kolei wśród najstarszych dominuje opinia, że migracje mają swoją historię, a ludzie migrują od zawsze, wspominając o przemieszczeniu się chociażby ze wsi do miast. Podkreślają jednak, że obecnie skala migracji jest większa.

„Myślę, że [migracje] wraz z rozwojem cywilizacji się pojawiły.” (16-20 lat)

„Wcześniej były, ale nie na taką skalę. Pewnie ludzie zawsze migrowali. Na przykład uciekając przed wojnami. Uwzględniłabym też migrację ze wsi do miast.” (21-35 lat)

WPŁYW MIGRACJI NA ŻYCIE CODZIENNE I ŚWIAT

Zauważa się zgodność wśród młodych Polaków co do tego, że migracje mają wpływ na świat. Ponadto zdecydowana większość z nich określa ten wpływ jako pozytywny. Młodzi dostrzegają, że procesy migracyjne zachodzą w obecnych czasach coraz szybciej i na większą skalę, a co za tym idzie – bardziej widoczny jest ich wpływ. Często wspomina się o globalizacji, wskazując na szanse jakie ona za sobą niesie. Migracje pozwalają poznawać ludzi, nową kulturę, języki. Umożliwiają wymianę doświadczeń między krajami i społeczeństwami, dzięki czemu np. istnieje dostęp do zagranicznego jedzenia, otwierają się restauracje/bary, jeden kraj korzysta z różnych rozwiązań i zastosowań wymyślonych przez inny kraj. **Migracje wpływają również pozytywnie na zacieśnianie się więzi między ludźmi.**

„Gdyby nie było tej globalizacji, to myślę, że nie mielibyśmy trzy czwarte rzeczy, czy cztery piąte rzeczy, które mamy na co dzień. Od smartphonów czy telefonów przez komputery i inne tego typu rzeczy.” (21-25 lat)

Polacy dostrzegają również wpływ migracji na ich życie codzienne – swoje i swojej rodziny. Migracje umożliwiają poprawę statusu życia, pozwalają zdobyć doświadczenie, otworzyć się na świat, zwiedzać. Dzięki migracjom można poznawać innych ludzi, ich zachowania i dzięki temu zmienić nastawienie do osób migrujących. Wśród wypowiedzi pojawiają dwa negatywne aspekty migracji. Jednym z nich jest prawdopodobieństwo zabrania Polakom pracy.

„Niektórzy pracodawcy szukają osób, powiedzmy z zagranicy i to może być ten minus, gdyż powiedzmy, ktoś będzie wolął zatrudnić, daję przykład - Ukrainca, zamiast Polaka i to jest według mnie taki minus.” (16-20 lat)

Drugi negatywny aspekt, który pojawił się w wypowiedziach najmłodszych (13-15 lat) oraz najstarszych (21-35 lat) związany jest z emigracją ich najbliższych. **Wyjazd członków rodziny do innego kraju prowadzi bowiem do rozłąki i zmiany relacji rodzinnych. Budzi smutek, przykrość oraz tęsknotę.**

Tak, jak w przypadku emigracji, tak również w przypadku imigracji dostrzega się jej wpływ na życie codzienne i świat. Imigracja pozwala w bardziej wnikliwy i szczegółowy sposób poznać środowisko imigrantów/imigrantek. Dowiedzieć się więcej na temat historii tych osób, na temat ich kraju, tradycji, zwyczajów. Podkreśla się jednak, że pozytywny wpływ uzależniony jest od tego, czy te

zasady i inna kultura jest narzucana. O ile szanuje i respektuje się odmienną kulturę, religię, tak nie akceptuje się prób narzucania ich w polskim społeczeństwie.

„Jeżeli ci ludzie zaczynają narzucać swoje powiedzmy zasady życia i swoją kulturę w innej kulturze, w której się znajdują, to może to być momentami niebezpieczne ze względu na zatracanie tej kultury danego państwa. Z drugiej strony przenikanie się kultur też może być ciekawym zjawiskiem. Więc moim zdaniem też wszystko zależy od stopnia w jakim to się dzieje.” (21-35 lat)

„Można czerpać z innych środowisk, z którymi się nie miało do czynienia. W pracy, jakieś inne spojrzenie. Jesteśmy różni i można z tej różnorodności po prostu czerpać, jeżeli to nie jest jakieś destrukcyjne.” (21-35)

Kontakt z tymi osobami to także szansa na poznanie różnych perspektyw patrzenia na daną sytuację np. w pracy. Zdaniem młodych Polaków imigracja uczy także tolerancji, stopniowo eliminuje ksenofobię.

„Przybycie Ukraińców dużo zrobiło, bo skrajnie prawicowe ugrupowania próbowały budować poparcie społeczne nienawiści wobec Ukraińców, a tu się okazuje, że no są ci Ukraińcy i co? Nie podbili nas, nie próbują zrobić z Polski zaboru Ukraińskiego. Myślę, że dzięki właśnie różnorodności ten kraj będzie bardziej zyskiwał.” (21-35)

WPŁYW NA PROCESY MIGRACYJNE

Młodzi Polacy uważają, że **osobiście raczej nie mają wpływu na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń czy migrantów/migrantek, a jeśli mają, to jest on zdecydowanie mały**. Pojawia się wiele opinii, że jeden człowiek nie jest w stanie nic zmienić. **Aby wprowadzić jakiegokolwiek zmiany potrzebna jest działalność grupowa**.

„Jeden człowiek sam nie jest w stanie tego zmienić. To musi ktoś się przyłączyć i działać z nim.” (16-20 lat)

„Czy mam wpływ? Nie wiem. Relatywnie niski, ale nie jest żaden.” (21-35 lat)

Wśród działań, które można by podjąć, aby zmienić sytuację migrantów/migrantek i uchodźców/uchodźczyń pojawiają się m.in. **kampanie oraz akcje organizowane zarówno w Internecie, jak i na żywo, które zachęcałyby do większego zaangażowania, pisanie większej liczby artykułów o uchodźcach i migrantach, pod warunkiem, że będą przedstawiać prawdziwe informacje**. Wśród działań, które można podejmować i które podejmuje jedna z uczestniczek to organizowanie zbiórek np. koców, śpiworów i przekazywanie ich potrzebującym czy też zbiórek pieniężnych, przekazywanych następnie organizacjom, które działają na rzecz migrantów/migrantek i uchodźców/uchodźczyń.

„Uważam, że np. jakby zorganizować taką kampanię czy akcję, która by pomagała, to na pewno by był jakiś wpływ.” (13 -15 lat)

„Jak swego czasu temat uchodźców parę lat temu był poruszany, byłam na manifestacji, *Refugies Welcome*, była też zbiórka. Zbieraliśmy śpiwory, jakieś koce, czyli w sumie realnie pomogło to, co przekazaliśmy. Przekazałam chyba raz pieniądze na organizację, bo robiłam zbiórkę urodzinową.”
(21- 35 lat)

W badaniu ilościowym zasugerowano młodym Polakom kilka działań, które można by podjąć na rzecz uchodźców/uchodźczyń lub migrantów/migrantek. Blisko 70% Polaków uważa, że nie należy pozostawiać tych osób samym sobie. Wobec tego takim osobom powinno się przede wszystkim zorganizować naukę języka polskiego (69%), pomóc znaleźć pracę (61%) czy zapewnić pobyt w odpowiednich ośrodkach do czasu usamodzielnienia się (59%). 1/3 badanych jest zdania, iż należy dążyć do tego, by takie osoby wróciły do państw, z których przyjechały.

Tabela 3 Działania podejmowane na rzecz uchodźców/migrantów lub uchodźczyń/migrantek

	TAK	NIE	NIE WIEM/TRUDNO POWIEDZIEĆ
Zorganizować dla nich naukę języka polskiego	69%	13%	19%
Pomóc im w znalezieniu pracy	61%	16%	23%
Zapewnić im do czasu usamodzielnienia się pobyt w ośrodkach dla uchodźców	59%	19%	22%
Pozwolić im osiedlić się w Polsce na dłużej	45%	23%	31%
Dążyć do tego, aby wrócili do państw, z których przyjechali	33%	32%	35%
Przyznawać im obywatelstwo polskie	21%	40%	38%
Dążyć do wysłania ich do innych krajów	18%	45%	37%
Zostawić ich samym sobie	12%	67%	22%

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Zauważono pewne istotne statystycznie różnice w poszczególnych wypowiedziach. Odpowiedź „Powinno pozwolić im osiedlić się w Polsce na dłużej” wskazywały częściej osoby w wieku 13-20 lat oraz osoby, które miały bezpośredni kontakt z przedstawicielami innej kultury. Stwierdzeniu „Powinno się zapewnić im do czasu usamodzielnienia się pobyt w ośrodkach dla uchodźców” przeciwni byli częściej mężczyźni niż kobiety oraz osoby, które nigdy nie miały bezpośredniego kontaktu z migrantami/migrantkami. „Pomóc im w znalezieniu pracy” – popierają to przede wszystkim osoby w wieku 13-20 lat oraz takie, które miały kiedykolwiek bezpośredni kontakt z migrantami/migrantkami. Osoby mające kontakt z migrantami/migrantkami istotnie częściej były zdania, że migrantom powinno przyznawać się obywatelstwo polskie oraz organizować dla nich naukę języka polskiego. Opinię dotyczącą nauki języka podzielają również w głównej mierze kobiety, mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tys. mieszkańców) oraz osoby, w których to rodzinach były osoby emigrujące z Polski.

KRYZYS MIGRACYJNY

Wśród młodych Polaków są osoby, które nie spotkały się z terminem kryzysu migracyjnego. Większość jednak zetknęła się z tym pojęciem – czy to na lekcjach w szkole czy też w mediach. Niektórzy jako kryzys migracyjny określają sytuację, w której kraj nie jest w stanie sobie poradzić z napływem migrantów/migrantek jak np. Grecja, która nie umiała pomóc uchodźcom/uchodźczyniom, w związku z czym zwróciła się z prośbą o pomoc do Unii Europejskiej. Inni kojarzą kryzys migracyjny z osobami, które z terenów Bliskiego Wschodu uciekały przed wojną, wskazując głównie na ucieczkę z Syrii. Pada również skojarzenie z kryzysem humanitarnym w związku z 2015 rokiem, kiedy na Morzu Śródziemnym zginęło wiele osób. Jeszcze inna osoba wskazuje, że kryzys migracyjny odnosi się do czasu po otwarciu granic, po wejściu Polski do Unii Europejskiej, co przyczyniło się wówczas do masowych migracji.

W obecnych czasach według Polaków kryzys migracyjny nie jest już tak szeroko pojętym problemem, jak kiedyś. Uważają, że sytuacja się znacznie uspokoiła. Część osób podkreśla, że temat ten w dużej mierze nakręcają media i w jakimś stopniu stymulują to, o czym społeczeństwo potem dyskutuje.

„Czy dzisiaj jest to jakiś problem szeroko pojęty? Wydaje mi się, że już nie tak, jak było wtedy. Oczywiście w dużym stopniu przez media podgrzewane, ale też przez różnej maści polityków, bo zawsze to jest okazja dla sporów.” (16 - 20 lat)

„Myślę, że to się uspokoiło, ale to jakoś, no wyjątkowo przy wyborach teraz nie wypląnęło, ale chyba przy poprzednich też wyborach to politycznie wypląwało.” (21- 35 lat)

4.2. Zmiana klimatu

WPŁYW INDYWIDUALNY

ZMIANA KLIMATU – PRZYCZYNY I SKUTKI

Pod pojęciem zmiany klimatu młodzi Polacy rozumieją przede wszystkim **stan atmosfery i oceanu**, wzrost **średnich temperatur** na całym świecie, **anomalie pogodowe**. Niektórzy idą nieco dalej i ze zmianą klimatu łączą również topnienie lodowców, podwyższenie poziomu mórz i oceanów, niebezpieczne warunki atmosferyczne, zanieczyszczone powietrze, wysychanie zbiorników wodnych.

„Zmiana klimatu to na pewno procesy, które się dzieją w skutek czegoś... no nawet bym powiedziała wskutek człowieka. Jakaś zmiana klimatu, czyli... no od razu co ja myślę - zmiana klimatu to globalne ocieplenie (śmiech). Pierwsze co mi przyszło od razu, definicja zmiana klimatu. No a co za tym idzie to po prostu człowiek. Czyli głupota człowieka, która też jakby wpływa na to, że ten klimat z roku na rok się po prostu zmienia i jest coraz gorszy.” (21-35 lat)

„Zmienia się klimat, zmienia się pogoda... no ludzie zanieczyszczają środowisko - tak można powiedzieć i przez to, że niektórzy nie szanują przyrody, zmienia się klimat i to jest zmiana na gorsze. (...) Topnieją też lodowce, podwyższa się poziom wód w morzach, w oceanach (...). Przez to, że podwyższa się poziom wody niektórzy ludzie, którzy mieszkają na wyspach będą musieli się przeprowadzić, bo jak się będzie podnosił dalej poziom wody to niektóre wyspy zaleje.” (13-15 lat)

To człowiek ponosi główną odpowiedzialność za zmianę klimatu – stanowisko to jest niemal jednoznaczne. Młodzi Polacy są świadomi obecnej sytuacji na świecie, a winę w dużej mierze przypisują osobom, które nie segregują śmieci, wycinają lasy oraz wytwarzają spaliny czy inne toksyczne odpady.

„Niedługo uparcie kwestionują to, że to jest działalność człowieka. Z tego co ja o tym wiem, to jest tak, że na ogół te problemy były w równowadze w ekosystemie, a teraz, od czasów rewolucji przemysłowej wydzielamy bardzo dużo gazów cieplarnianych, też wykopujemy wszelkie dwutlenki węgla spod ziemi i zakłócamy tę równowagę naturalną i właśnie to powoduje efekt cieplarniany i zmianę klimatu.” (16-20 lat)

Winę ponosimy również my jako społeczeństwo, które za wszelką cenę dąży do zurbanizowania i nowoczesnych technologii.

„Jesteśmy już takim społeczeństwem zurbanizowanym i w ogóle, że my mamy taką ilość tych samochodów, wcześniej tego nie było. Każdy teraz chce mieć samochód, skończy 18 lat, musi mieć samochód. Nawet to widzę po swoim młodszym rodzeństwie, że kiedyś, jak ja byłam młodsza, no to właśnie no OK, prawo jazdy masz, ale masz samochód rodziców i pożyczasz. A nie, tak jak teraz, że właśnie mam tam kuzynów, którzy skończyli 18 lat no i ten samochód no to już musi być, nie ma innej opcji. Więc no na pewno te samochody dużo nam tutaj dały.” (21-35 lat)

Odpowiedzialność ponoszą także duże **koncerny przemysłowe i korporacje**, które według respondentów wykorzystują środowisko w imię zysku. Pojawiały się również głosy na temat **gospodarki energetycznej** – fakt, że opiera się ona na spalaniu węgla, zamiast na ekologicznych źródłach energii, takich jak woda czy słońce – może mieć ogromny wpływ na zmianę klimatu.

„Też sam fakt, że krowy wydzielają bardzo dużo metanu i metan sam w sobie, w sensie nie wydzielają tak dużo, jak dwutlenku węgla, ale metan jest bardzo mocnym gazem cieplarnianym, groźniejszym od dwutlenku węgla, przez co, jak gdyby przemysł mięsny, zwłaszcza masowy przemysł mięsny, jak na zachodzie - w Ameryce, ma bardzo mocny wpływ na globalne ocieplenie, ale się o tym bardzo mało mówi.” (16-20 lat)

Uczestnicy wskazywali także **przyczyny naturalne** – promieniowanie słoneczne, wypiętrzanie się gór i płyt tektonicznych.

WIEDZA NA TEMAT ZMIANY KLIMATU

Młodzi Polacy (13-35 lat) są zdania, że posiadają **podstawową wiedzę** z zakresu tematu zmiany klimatu. Jest to wiedza, która pozwala im na zrozumienie podstawowych pojęć, a także zmian

zachodzących na świecie. Pojawiały się jednak głosy, które poruszały kwestię **braku praktycznych wskazówek**, które pokazywałyby, co można robić, aby przeciwdziałać skutkom zmiany klimatu. Niektórzy byli także zdania, że **nie wszyscy są odpowiednio poinformowani o problemie jakim jest zmiana klimatu, a także o czynnościach, które możemy wykonywać, aby w jak największy sposób ograniczyć jego negatywne skutki**. Dodatkowo badani zauważyli, że **w mediach za mało się mówi o klimacie**.

„Mi się wydaje, że większość jest dobrze poinformowana a propos tego co powodują zmiany klimatu, ale brakuje takich praktycznych informacji odnośnie życia codziennego. Co oprócz powiedzmy no, nieporuszania się samochodem i segregowania śmieci i niekupowania plastiku można robić, żeby tę zmianę klimatu powstrzymać.” (16-20 lat)

„Ja to uważam, że w ogóle większość osób jest niedoinformowana w kwestiach zmian klimatu, bo jednak nie o wszystkim się mówi. Na przykład, jak było te 20 stopni na Antarktydzie czy Arktyce to głównym tematem był koronawirus, zamiast się przejąć tym, że stopniał lodowiec.” (13-15 lat)

Uczestnicy zwrócili jednak uwagę na fakt, że **nie odczuwają nacisku na to, aby interesować się tematem zmiany klimatu**. Od czasu do czasu obszar zmiany klimatu staje się „gorącym tematem” wokół którego robi się na chwilę głośno i wtedy wzrasta ogólne zainteresowanie. Temat ten jest poruszany zwykle w sytuacjach kryzysowych lub w okresie okołowyborczym, kiedy prowadzone są różnego rodzaju kampanie. Brakuje jednak regularnej edukacji w tym zakresie i uświadamiania społeczeństwa o tym, jak ważnym tematem powinna być nasza planeta. Ponad połowa osób (56%) deklaruje, że śledzi informacji dotyczące stanu i zmiany klimatu.

Wśród uczestników znalazły się również osoby, którym w ogromnym stopniu zależy na środowisku i są świadome skutków, które niesie za sobą zmiana klimatu.

„Ja jeszcze mam zamiar trochę pożyć na tej planecie, więc to jest dla mnie dosyć ważny temat. To jak planuję w przyszłości mieć dzieci i bym nie chciała, żeby żyły w takim świecie, w jakim ja teraz żyję, więc staram się robić coś. Bo to się mówi, że jednostka nic robi, ale moim zdaniem od jednostki trzeba zacząć, żeby zmieniać chociażby swoje otoczenie. Mój narzeczony na początku kompletnie nie miał pojęcia o ekologii a teraz razem ze mną robi kompost czy właśnie segreguje te odpady i uważa. Czy nawet jak idziemy na jakąś wycieczkę do lasu to zbieramy tam to, co ktoś tam zostawił po sobie szlak ze śmieci. Więc no staramy się żyć zgodnie tak jak powinno się żyć, zgodnie z naturą.” (21-35 lat)

Młodzi Polacy (13-35 lat) pozyskują wiedzę o skutkach i sposobach na przeciwdziałanie zmianie klimatu przede wszystkim **z Internetu** oraz **programów telewizyjnych** (wiadomości, filmy dokumentalne czy też kanały przyrodnicze).

„No tutaj mogę powiedzieć, że jakby dosyć dużo się też mówi w mediach o tym. Np. na etapie segregacji śmieci. Czyli jakby ta segregacja, czyli to jak tam też w różnych mediach społecznościowych. Że jakby podkreśla się ten temat segregowania śmieci i jak bardzo ma to duży wpływ na nasze środowisko. Czy różnego rodzaju właśnie programy. Ja tutaj polecam Planet Earth

super w ogóle na BBC i też programy dokumentalne, które czasami gdzieś tam też sobie obejrzę. To też pokazują, jak to wygląda. Czy różnego rodzaju właśnie takie akcje. Jakieś wyławianie plastiku, takich rzeczy. No a co za tym idzie to właśnie wszystkie te organizacje wspominają, o tym, że właśnie masa tego plastiku, który jest, to jak to wpływa potem dalej. Że segregacja to nie jest tylko widzimię, że segregujemy śmieci. Tylko po prostu to za tym idzie. Więc ja bym powiedziała jakieś programy może dokumentalne. Tu bardziej jest to widoczne, myślę, że te zmiany klimatyczne są dużo bardziej widoczne niż temat, o którym wcześniej rozmawialiśmy. Na pewno dla mnie bardzo dostrzegalny. Czy to w mediach, czy na Facebooku, czy np. gdzieś tam też na jakichś stronach internetowych. Bo tak jak mówię: telewizji nie mam, nie oglądam o czym tam mówią." (21-35 lat)

W czasie wywiadów studenci wspominali o tym, że prowadzone są u nich zajęcia dotyczące tematyki zmiany klimatu oraz ekologii, co wynika w dużej mierze ze studiowanego kierunku – np. towaroznawstwa na wydziale nauk o żywności. Natomiast temat ten przejawiał się również w innych aspektach – nawiązywał np. do projektowania budynków.

„Jak naprawdę projektując jakieś budynki to się opieramy na normach i innych wytycznych, które są pod względem klimatu dosyć bardzo przestarzałe. Bo się projektuje budynki na temperatury na przykład minus 22 stopnie, gdzie no już takiej temperatury to nie ma, kto o tym pamięta, żeby dłużej na przykład niż tydzień była taka temperatura. A budynki są nadal tak projektowane. I coraz bardziej się je uszczelnia, coraz bardziej dociepla." (21-25 lat)

Rozmówcy w czasie wywiadu nawiązywali również do tego, że informacji na temat zmiany klimatu poszukują przede wszystkim osoby **z dostępem do Internetu**. Niektórzy z badanych byli zdania, że pewna część starszego pokolenia może mieć problem z pozyskiwaniem odpowiedniej wiedzy w tym zakresie.

„Jeżeli osoba jest zainteresowana, to sama może znaleźć informacje na ten temat. W szkole raczej nie mówi się o tym. Na studiach, na drugim roku studiów magisterskich miałam taki przedmiot, który właśnie, który właśnie mówi o środowisku, o tym, jaki mamy wpływ na środowisko. Ale też na przykład tak jak koleżanka powiedziała, że rodzice nie mieli takiego (...) dostępu do informacji." (21-35 lat)

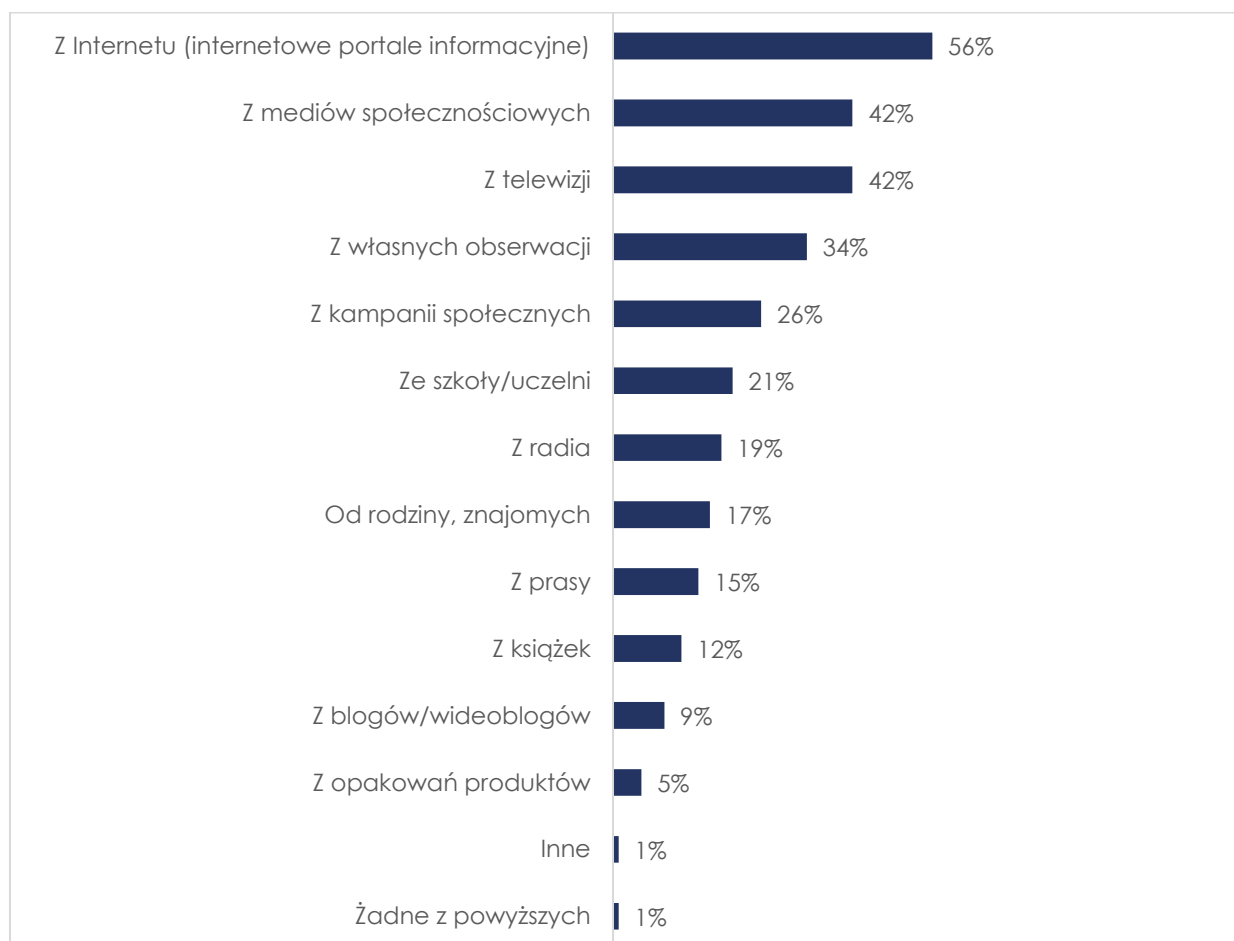
ŹRÓDŁA WIEDZY NA TEMAT ZMIANY KLIMATU

W badaniu ilościowym do najczęściej wskazywanych **źródeł czerpania wiedzy na temat zmiany klimatu należą internetowe portale informacyjne (56%), następnie media społecznościowe i telewizja (po 42%) oraz własne obserwacje (34%)**. Wymienione powyżej kanały należą do jednych z najłatwiej dostępnych źródeł informacji, dlatego też tak często wykorzystywane są przez młodych Polaków. Do mniej popularnych metod uzyskiwania informacji należą prasa (15%), książki (12%), blogi/wideoblogi (9%) oraz opakowania produktów (5%).

Zauważono pewne istotne statystyczne różnice w odpowiedziach respondentów dotyczących źródeł wiedzy. Odpowiedź „ze szkoły/uczelni” (oprócz oczywistych wskazań przez osoby najmłodsze z grupy 13-26 lat) wybierają znacznie częściej osoby, które śledzą informacje dotyczące stanu i zmiany klimatu. Takie osoby deklarują również, że wiedzę czerpią z książek,

własnych obserwacji, z Internetu, z blogów/wideoblogów, z mediów społecznościowych, z radia, prasy, od rodziny/znajomych, z kampanii społecznych. Odpowiedź „z blogów/wideoblogów” dodatkowo znacznie częściej wybierają mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tys. mieszkańców), natomiast wybór „z mediów społecznościowych” deklarują osoby najmłodsze z grupy 13-20 lat. Najmłodszy znacznie częściej niż pozostali jako źródło wiedzy w zakresie zmiany klimatu traktują swoich znajomych oraz rodzinę.

Wykres 16 Źródła wiedzy na temat zmiany klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Dla młodych Polaków najpopularniejszymi internetowymi portalami informacyjnymi w tematyce zmiany klimatu są takie strony, jak: **naukaoklimacie.pl**, **onet.pl** oraz **strona organizacji World Wide Fund for Nature (WWF)**.

Rysunek 4 Przykłady książek o zmianie klimatu

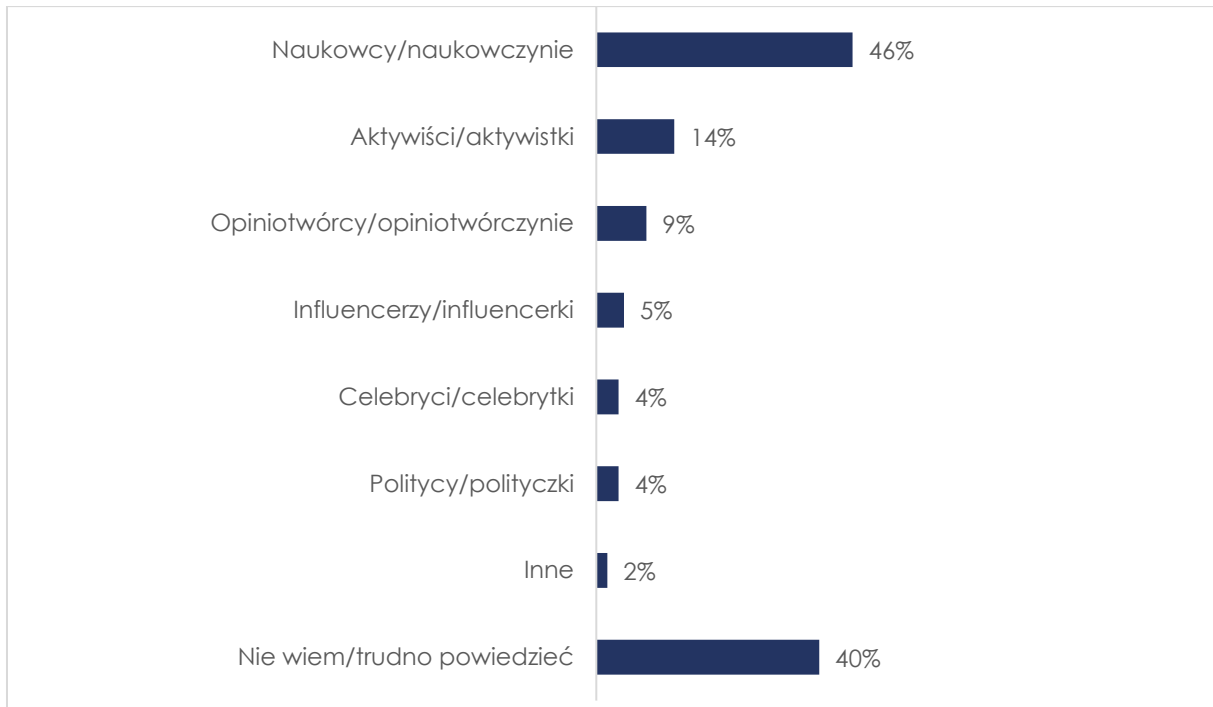

AUTORYTETY W TEMATYCE ZMIANY KLIMATU

W kwestii autorytetu w tematyce klimatycznej prawie połowa respondentów wskazała zgodnie **naukowców/naukownicze** (46%). Drugie miejsce z wynikiem o wiele niższym zajęła **grupa aktywistów/aktywistek** (14%) oraz kolejno **opiniotwórcy/opiniotwórczynie** (9%). Jak wspomiano, autorytetem w danej tematyce są osoby, które mogą poprzeć swoje zdanie zarówno wiedzą jak i zdobytym doświadczeniem. Zależność ta jest widoczna we wskazaniach, które otrzymały najmniejszą ilość głosów – influencerzy/influencerki (5%), celebryci/celebrytki oraz politycy/polityczki (po 4%).

Zauważono pewne istotne statystycznie różnice pomiędzy odpowiedziami respondentów. Osoby z wykształceniem zawodowym znacznie częściej niż pozostali deklarują, że celebryci/celebrytki są dla nich autorytetem w zakresie tematyki klimatycznej. Z kolei osoby śledzące informacje dotyczące stanu i zmiany klimatu jako źródła wiedzy wskazywały głównie naukowców/naukownicze, a w drugiej kolejności aktywistów/aktywistki.

Wykres 17 Autorytet w tematyce klimatycznej (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Wśród naukowców respondenci najczęściej wskazywali takie osoby, jak: **Ove Hoegh-Guldberg**, **Szymon Malinowski** czy **Dawid Myśliwiec**, który prowadzi kanał na YouTube i znany jest bardziej jako „Naukowy bełkot”. Najpopularniejszym liderem opinii w tematyce klimatycznej jest **szwedzka aktywistka Greta Thunberg**. Młodzi Polacy za rzecznika w tej tematyce uważają także organizacje np. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) czy World Wide Fund for Nature (WWF).

Rysunek 5 Przykłady liderów opinii w tematyce klimatycznej

Młodzi Polacy zostali poproszeni o ustosunkowanie się do tego, czy za postulatami naukowców i naukowczyń stoją jakieś interesy np. ekonomiczne. Osoby, które wzięły udział w dyskusji uważają, że **naukowcy i naukowczynie poprzez swoje działanie i postulaty czerpią korzyści finansowe, wykorzystują to, aby stać się popularnym, rozpoznawalnym**. Informacje przez nich przekazywane nie zawsze są rzetelne. Są one rozpowszechniane po to, by zdobyć stawę.

„Gdyby np. mieli jakieś plany na coś, co mogłoby pomóc światu, to chcieliby w jakiś sposób na tym zarobić, bo w dzisiejszych czasach wszystko się opiera na pieniądzu i dużo osób, no zależy im bardziej, żeby zarobić na różne sposoby.” (16-20 lat)

„Według mnie tak. Zawsze jest jakieś lobby, które wpływa na coś. To wszystko jest powiązane z polityką.” (16-20 lat)

FAKE-NEWSY DOTYCZĄCE ZMIANY KLIMATU

Młodzi Polacy są świadomi tego, że na świecie krąży wiele różnych opinii i **informacje, które do nich docierają, powinny być odpowiednio filtrowane i sprawdzane pod kątem rzetelności**.

„Dużo osób mówi, że różnego rodzaju aerozole mają wpływ na dziurę ozonową i to jest prawda, aczkolwiek dużo poważniejszym zagrożeniem tutaj jest, chociażby korzystanie z węgla kamiennego do ocieplania domów, czy też nawet spaliny samochodowe, ogólnie dwutlenek węgla, a właśnie tutaj zauważyłam, że bardzo dużo mediów nawet społecznościowych głównie trąbi o aerozolach, gdzie one nie są tym głównym czynnikiem.” (16-20 lat)

Część rozmówców przyznała, że spotkała się wcześniej z różnego rodzaju informacjami, które w ich odbiorze były mało wiarygodne czy nawet przekolorowane. Najczęściej tego typu komunikaty można napotkać w Internecie.

„Jak w Australii były te pożary, że podobno były jakieś satelitarne zdjęcia, gdzie widać było po prostu całą Australię płonącą, które były zupełnie niezgodne z prawdą, czy tam też na pewno bardzo mocno podkolorowane.” (21-35 lat)

„Dobrym przykładem na to jest Kanał Panamski, gdzie wiemy dzisiaj, po latach, że przekopanie tego kontynentu całego kilkuset metrowym szerokościowo kanałem nie wpłynęło na ekosystem ani Pacyfiku, ani Atlantyku i to tak naprawdę wiadomo od lat. I w wielu miejscach na świecie takie przekopy są wykonywane bez żadnych skutków ekologicznych. Tymczasem tu właśnie nieraz mówi się o rzekomych wielkich skutkach, daleko idących czy spustoszeniu ekologicznym związanym z przekopem mierzei.” (16-20 lat)

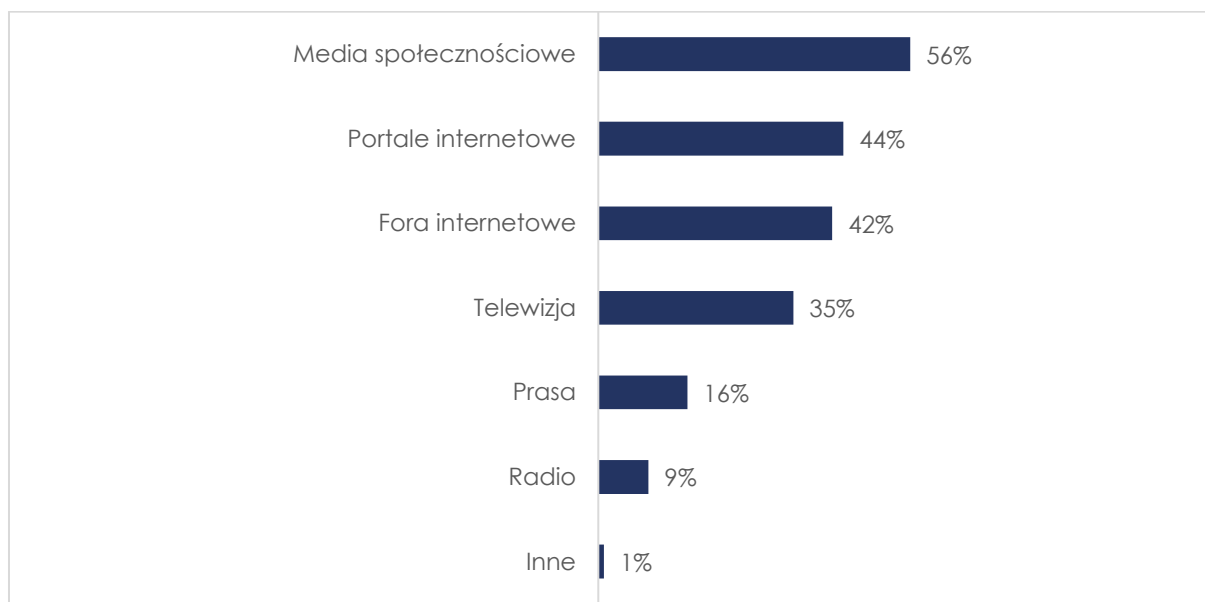
„Na przykład jak lodowce stopnieją, to poziom wód się nie podniesie. (...) jak wchodziłam kiedyś na Internet, to był akurat (śmiech) taki banner, że można było w to wejść, ale potem właśnie sprawdziłam sobie w Internecie i to jest nieprawda.” (13-15 lat)

Według respondentów, informacja nieprawdziwa przez długi czas może krążyć i być przekazywana przez coraz to kolejne źródła.

„No myślę, że to może być, powiedzmy, że jak ktoś sobie powie dla śmiechu: coś się podpaliło i wybuchła, powiedzmy, bomba gazowa i to jest, powiedzmy takim fake newsem. To jest ktoś, co może powiedzieć głupoty, a niektórzy ludzie to, że tak powiem, chwycą i będą rozprowadzali to dalej i to się tak rozniesie właśnie i tak powstaną nieprawidłowe informacje.” (16-20 lat)

Według respondentów do miejsc, gdzie najczęściej spotykają się z fake-newsami należą media społecznościowe (56%), portale internetowe (44%) oraz fora internetowe (42%). Ze względu na dużą dostępność do Internetu, każdy z nas może dodawać dowolne treści bez weryfikacji ich rzetelności, wpływa to na zwiększenie napływu informacji nieprawdziwych. Jak pokazują wyniki, w telewizji (35%), prasie (16%) i radiu (9%) najrzadziej możemy spotkać się z fake-newsami. Zazwyczaj informacje podawane tymi kanałami są wcześniej sprawdzane oraz wystawione na opinię publiczną.

Wykres 18 Miejsca, gdzie najczęściej można spotkać się z fake-newsami na temat zmiany klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)

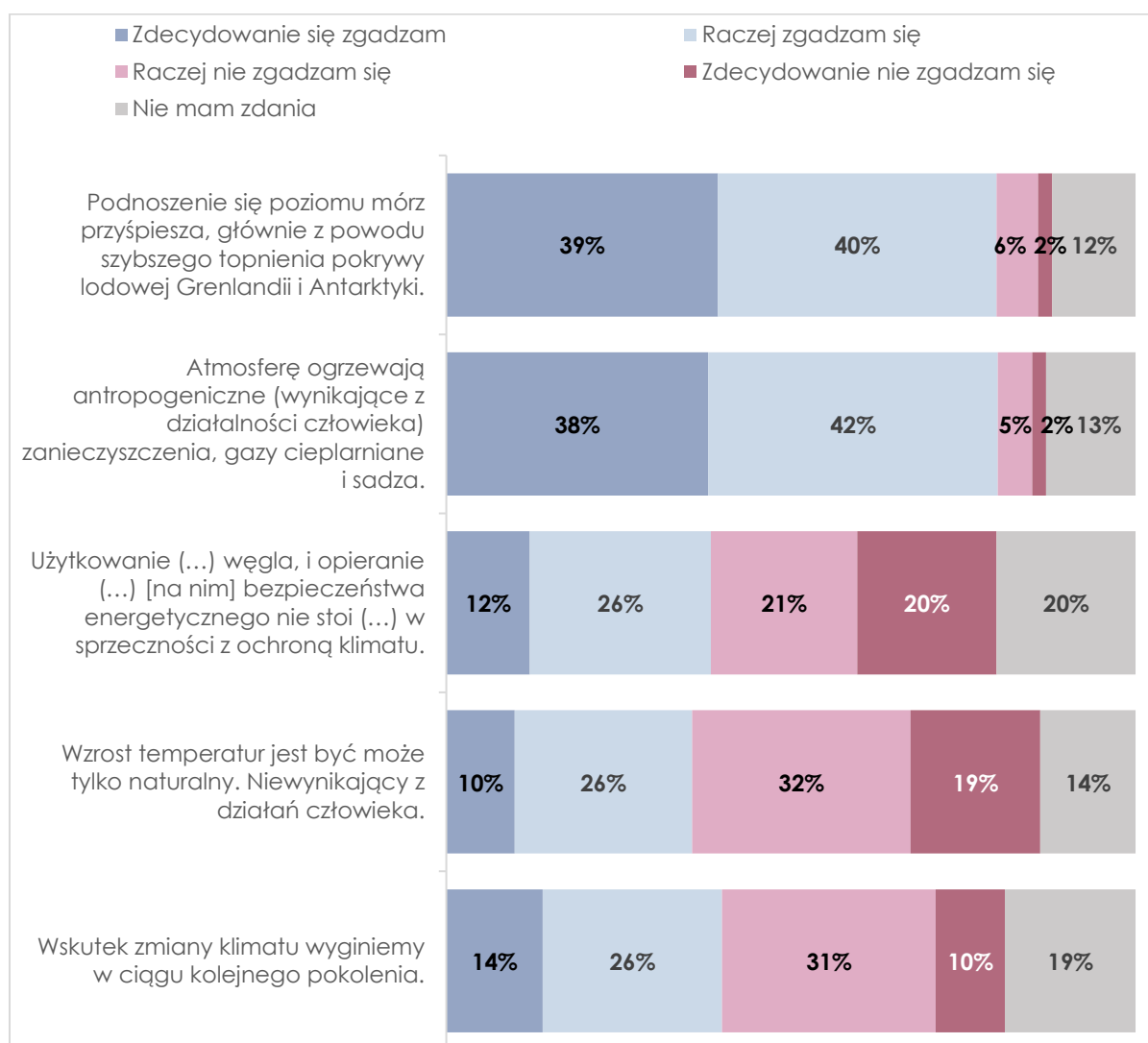
Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Respondentów poproszono o ustosunkowanie się do kilku stwierdzeń będących wypowiedziami publicznymi na temat klimatu (wykres 19). Wypowiedzią, z którą respondenci zgadzają się najbardziej dotyczy szybszego podnoszenia się poziomu mórz, głównie z powodu szybszego topnienia pokrywy lodowej Grenlandii i Antarktyki (79% zdecydowanie się zgadza lub raczej się zgadza) oraz że, atmosferę ogrzewają antropogeniczne (wynikające z działalności człowieka) zanieczyszczenia, gazy cieplarniane i sadza (80% zdecydowanie się zgadza lub raczej się zgadza). Natomiast do wypowiedzi publicznych, względem których nie wyrażono zgodności należy stwierdzenie, że „użytkowanie węgla, i opieranie [na nim] bezpieczeństwa energetycznego nie stoi w sprzeczności z ochroną klimatu” (41% zdecydowanie się nie zgadza lub raczej się nie zgadza), „wzrost temperatur jest być może tylko naturalny. Niewynikający z działań człowieka”

(51% zdecydowanie się nie zgadza lub raczej się nie zgadza) oraz „wskutek zmiany klimatu wyginiemy w ciągu kolejnego pokolenia” (41% zdecydowanie się nie zgadza lub raczej się nie zgadza).

Odpowiedzi respondentów są przede wszystkim zróżnicowane ze względu na wiek. Młodzież grupy szkolnej (13-20 lat) zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, że wskutek zmiany klimatu wyginiemy w ciągu kolejnego pokolenia. Natomiast zdecydowanie nie popiera stwierdzenia, że wzrost temperatur jest być może tylko naturalny, niewynikający z działań człowieka oraz że „użytkowanie (...) węgla, i opieranie (...) [na nim] bezpieczeństwa energetycznego nie stoi (...) w sprzeczności z ochroną klimatu”.

Wykres 19 Zgodność z wypowiedziami publicznymi na temat klimatu

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Młodzi Polacy spotykają się z fake newsami. Najpopularniejszym mitem jest to, iż człowiek nie przyczynia się do zmiany klimatu. Inne znane fake newsy to: zmiana klimatu nie istnieje, Polska znajdzie się pod wodą czy zmiana klimatu to spisek.

Tabela 4 Fake newsy na temat zmiany klimatu

Fake news	Liczba osób
Człowiek nie przyczynia się do zmiany klimatu	14
Zmiana klimatu nie istnieje	9
Polska znajdzie się pod wodą	3
Zmiany klimatu to spisek	3
Zmiany klimatu to wina zwierząt	2
Rasa ludzka wyginie	2
Wulkany odpowiadają za nadmierną emisję CO ₂	2
Lodowiec stopnieją szybciej niż zapowiadają	2
Klimat zmienia się samoczynnie	2
Palenie węglem nie szkodzi klimatowi	2
Używanie dezodorantów przyczynia się do zwiększenia dziury ozonowej	2
5G wpływa na klimat	1
Chmura promieniotwórcza	1
Spalanie węgla przyczynia się do zmian klimatu	1
Branża spożywcza nie ma negatywnego wpływu na klimat	1
Globalne ocieplenie jest wynikiem większej aktywności słońca	1
Poprawa jakości powietrza poprawia się	1
Energia nieodnawialna jest przyszłością	1
Wymiana samochodów na elektryczne zatrzyma zmiany klimatu	1
Globalne ocieplenie powoduje ochłodzenie klimatu	1
Zmiana klimatu to wina Europy Zachodniej	1
Niemieckie samochody są przyjazne środowisku	1
Zmiany klimatu przyczyniły się do powstania covid-19	1
Jedynie człowiek jest odpowiedzialny za zmiany klimatu	1
Za 20 lat średnia temperatura Ziemi wyniesie 30 stopni Celsjusza	1
Czarna dziura nie istnieje	1
Nastąpi koniec świata	1
Inne	10

Podstawa: Osoby, które spotkały się z fake-newsami, n=60

DZIAŁANIA PODEJMOWANE NA RZECZ KLIMATU

Młodzi Polacy podejmują szereg różnych działań, które mają na celu zminimalizowanie skutków zmiany klimatu. Wśród najczęściej wymienianych pojawiała się przede wszystkim **segregacja śmieci, ograniczanie zużycia plastiku** i zastąpienie go bardziej ekologicznymi rozwiązaniami (np. płócienna torba na zakupy) oraz **jazda rowerem lub hulajnogą** elektryczną jako alternatywa samochodu czy komunikacji miejskiej. Respondenci wspominali także o **ograniczaniu spożycia mięsa, ograniczaniu nadmiernej konsumpcji, recyklingu, oszczędzaniu wody i prądu czy też korzystaniu z odnawialnych źródeł energii**.

„Na przykład takie segregowanie śmieci może mieć wpływ, bo dla nas to nie jest wielka różnica przesegregować parę worków na śmieci niż mieszać wszystkie je razem i wyrzucić nie wiadomo, gdzie, a od takich małych rzeczy się zaczynają wielkie.” (13-15 lat)

Respondenci zwrócili uwagę na ważny problem napotykaną w Polsce, a mianowicie – tzw. **jazda samochodem „za wszelką cenę”**. Z jednej strony Polacy promują modę na papierowe i metalowe słomki, z drugiej z kolei nie chcą rezygnować z podróżowania samochodem i podjeżdżania nim nawet do pobliskiego sklepu.

„Na przykład tutaj w Gdańsku, gdzie, gdzie mieszkam to, no po prostu każdy wszędzie pcha się do tego śródmieścia tym samochodem i za wszelką cenę stara się tym samochodem dojechać, bo po prostu tak jest wygodniej. I to w pojedynkę, nie dogadują się raczej ludzie z pracy, żeby, żeby jechać wspólnie, nawet jeżeli mieszkają gdzieś tam w okolicy. Tak samo jest, to głównie dotyczy mieszkańców Gdańska, tych którzy dojeżdżają spoza Gdańska, nie wiem z Pruszcza Gdańskiego czy, czy z drugiej strony Sopot czy coś, no to, to już tym bardziej. Raczej wybierają auta i jeżdżą tymi autami, i zapychają to śródmieście. No i później są różne tego skutki typu właśnie, nie da się zaparkować, teraz kolejny wzrost cen za parkingi. Teraz również będą parkingi w weekendy płatne, także no wszystko ma jakieś tam swoje skutki.” (21-35 lat)

JA I MOJE OTOCZENIE – RODZINA, ZNAJOMI

ZMIANA KLIMATU A REALNE ZAGROŻENIE DLA MŁODYCH POLAKÓW ORAZ ICH BLISKICH

Polacy w grupie wiekowej **13-15 lat, uważają, że zmiana klimatu stanowi realne zagrożenie**. Przytoczono przykład silnych wichur, które niejednemu Polakowi zabrały dach nad głową. Wspomniano także, że zmiana klimatu może spowodować choroby wśród ludzi. Ze względu na wskazywane przykłady skutków zmiany klimatu, młodzi (13-15 lat) uważają, że temat ten stanowi dla ludzi realne zagrożenie. Podobnego zdania są osoby z grupy wiekowej 16-20 lat – dostrzegają oni niebezpieczeństwo wynikające ze zmiany klimatu oraz konsekwencji takich jak powódzie czy susze.

„Mogą wystąpić jakieś susze, powódzie, także to jest duże zagrożenie dla nas, dla ludzi w naszych obszarach. No bo wiadomo, robi się na przykład coraz cieplej. Nie wiadomo, co się tak naprawdę

wydarzy za kilkanaście lat, więc wydaje mi się, że to jest duże zagrożenie dla każdego państwa." (16-20 lat)

Z podobnymi poglądami można się spotkać wśród najstarszej grupy wiekowej (21-35 lat). **Młodzi twierdzą, że zmiana klimatu to poważny problem i zagrożenie, którym natychmiast należy się zająć. Dodatkowo uważają, że jest to proces, który trudno będzie zahamować**, a nic nie robiąc spowodujemy, że kolejne pokolenia (w tym nasze dzieci) będą skazane na życie w znacznie trudniejszych warunkach.

„No pewnie, że zmiany klimatu są zagrożeniem! Jak najbardziej! Przecież to już nawet teraz widać, jak rodzice opowiadają, że kiedyś to były zimy. Zimy stulecia, a teraz przecież my tych zim w ogóle nie mamy. Takie mrozy, które przychodzą to nic tak naprawdę, a w przyszłości to przecież będzie jeszcze gorzej. Jest coraz więcej ludzi i jak naprawdę się nie ogarniemy, to w przyszłości nasze dzieci będą miały jeszcze gorzej niż my teraz, bo przecież to nie jest proces, który tak łatwo można zahamować, że nagle nie wiem, w rok czy nawet w 10 lat my zmienimy klimat, który mamy. To jest proces, który jest bardzo długotrwały, który wymaga zaangażowania wielu ludzi. Więc nie jest to bardzo łatwo zmienić, a teraz jak tak myślę, że idzie to w bardzo złym kierunku i jak tak dalej pójdzie to będzie jeszcze gorzej." (21-35 lat)

W starszej grupie wiekowej 16-20 lat pojawiły się także przeciwne opinie mówiące o tym, że obecnie zmiana klimatu nie stanowi realnego zagrożenia, jednak, jeżeli nie zmienimy swojego postępowania i nawyków, wkrótce może się nim stać.

„To wszystko zależy od ludzi, jak będą postępować - czy będą śmiecić, czy nie będą oraz czy będą dbali o środowisko." (16-20 lat)

ZMIANA KLIMATU JAKO TEMAT DYSKUSJI W ROZMOWACH RODZINNYCH ORAZ OBAWY Z NIM ZWIĄZANE

Wśród grupy najmłodszych Polaków (13-15 lat) pojawia się spore zróżnicowanie w kwestii poruszania tematu zmiany klimatu w rozmowach rodzinnych. U jednych temat ten poruszany jest często, u innych wcale. Jeden z rozmówców wspomniał, że wspólnie ze swoimi bliskimi ogląda filmy katastroficzne, które dotyczą tematyki zmiany klimatu, a w efekcie wywołują dyskusję.

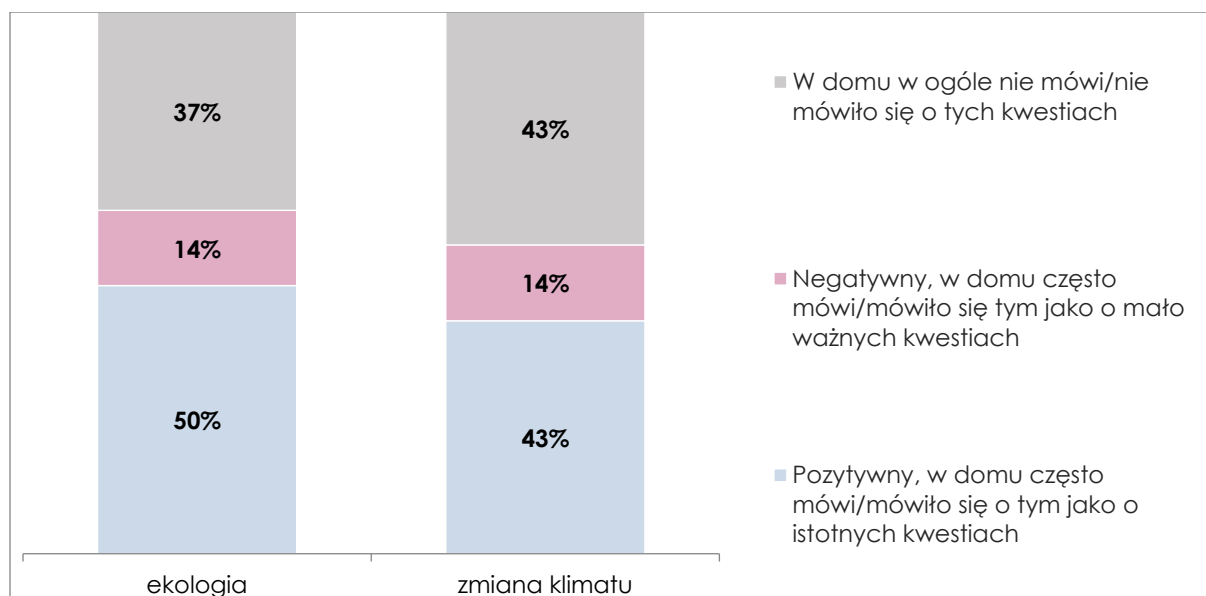
„Bardzo dużo oglądamy filmów katastroficznych. Na przykład niedawno oglądaliśmy film Tsunami, który właśnie opowiadał o zmianie klimatu w pewnym kraju i dlatego też rozmawiamy. Czy my byśmy chcieli tam polecieć, zobaczyć to jak to wygląda, czy po prostu jak my mamy stosunek do tego, jakie osoby tam właśnie zamieszkują." (13-15 lat)

W grupie najstarszej (21-35 lat) takie rozmowy również mają miejsce. Dodatkowo część młodych wspomina, że temat ten nie jest poruszany bezpośrednio w rozmowach, ale dotyczy codziennych spraw, które mogą polepszyć stan naszego środowiska, jak na przykład przywiązywanie dużej uwagi do segregacji śmieci.

„To jakby u mnie to już jest tak, że w domu rodzinnym bardzo się zwraca uwagę na segregowanie śmieci. Ja sama oczywiście też segreguję śmieci, krzyczę bardzo na mojego narzeczonego jak źle coś wrzuci, czyli gdy coś nie powinno być tu, gdzie jest. Także jakby myślę, że zmiana klimatu przejawia się u nas przez tą segregację. Czyli takie przyziemne właśnie jakieś czynności, które my wykonujemy. Nie mówimy o jakimś efekcie cieplarnianym, albo jakiejś dziurze, czy takich rzeczach - takie tematy to raczej nie, tylko tak jak mówię segregacja, a co za tym idzie też dotyczy to zmian klimatu. W zimie to oczywiście pojawia się też temat, że a to kiedyś to były zimy, to wiadomo rodzice opowiadają. Teraz to już nie to samo, teraz to już zimy w ogóle nie będzie. Także ja myślę, że to przy okazji jakichś czynności albo sytuacji to się o tym rozmawia, ale nie tak górnolotnie, używając specjalnych pojęć.” (21-35 lat)

37% osób wykazało, że w ich domu w ogóle nie mówi się o kwestiach ekologii oraz 43% osób twierdzi, że w ich domu nie omawia się kwestii związanych z klimatem. Natomiast aż 14% respondentów odpowiedziało, że kwestie klimatu oraz ekologii były w ich domu postrzegane jako mało ważny temat. Aczkolwiek połowa odpowiadających wykazała, że rozmowy w domu na temat ekologii mają pozytywny wpływ oraz sprawy te postrzega się jako istotne kwestie. 43% osób wykazało, że tak samo postrzegają tematy związane z klimatem.

Wykres 20 Wpływ doświadczeń z domu rodzinnego na postawę wobec ekologii/zmiany klimatu

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

ZMIANA KLIMATU JAKO TEMAT DYSKUSJI W ROZMOWACH Z RÓWIEŚNIKAMI ORAZ OBAWY Z NIM ZWIĄZANE

Zauważono, że **to nie wiek jest głównym determinantem dyskusji na temat zmiany klimatu, a zainteresowanie grupy danym zagadnieniem.** Jeśli ktoś interesuje się tematem zmiany klimatu, porusza te kwestie w czasie rozmów ze swoimi znajomymi. Zwykle dyskusje dotyczą codziennych spraw, kwestii związanych z państwem (np. działania podejmowane przez rząd) lub prostych

czynności, takich jak wybór słomki w restauracji (plastikowa czy papierowa). Natomiast młodym Polakom (13-35 lat) ciężko jest jednoznacznie określić, czy temat ten jest popularny wśród ich rówieśników – zdania są podzielone. Prawdopodobnie, gdyby o zmianie klimatu mówiło się więcej, zainteresowanie młodych Polaków również byłoby znacząco większe.

Wśród grupy najmłodszych (13-15 lat) wskazywano, że temat zmiany klimatu jest przede wszystkim poruszany na lekcjach bądź w trakcie różnych wydarzeń organizowanych w szkole, rzadziej jednak podczas zwykłej rozmowy z rówieśnikami.

Jeden z badanych wspomina, że rozmowy te nie pojawiają się często i zazwyczaj wychodzą spontanicznie, na przykład podczas spaceru w lesie i po ujrzeniu ilości śmieci, jaką pozostawiły po sobie inne osoby. Uważa też, że temat ten często jest pomijany ze względu na to, że ludzie są przekonani o tym, że skutki zmiany klimatu ich nie dotyczą.

W grupie wiekowej 16-20 lat Polacy wykazywali zainteresowanie zmianą klimatu, co przekłada się w ich przypadku na rozmowy ze znajomymi. Tutaj podobnie pojawił się przykład wyjścia do lasu i obserwacji ilości wyrzucanych przez ludzi śmieci. Według tej grupy, lenistwo czy niechęć do sprzątnięcia może prowadzić do katastrofalnych skutków.

„Robimy tak, że głównie rozmawiamy o tym, jak ludzie dbają o środowisko - czy dbają, czy nie dbają o środowisko. Powiedzmy: jest kosz, a ludzie wyrzucają śmieci różne do lasu. To jest dla nas trochę przykre, bo nie wiemy, czy to jest lenistwo, czy jakie przyzwyczajenie, że ktoś nie umie do kosza wyrzucić śmieci. Ten temat głównie poruszamy, że ludzie śmiecą.” (16-20 lat)

W najstarszej grupie wiekowej temat ten jest poruszany stosunkowo często, a dodatkowo przejawia się w formie działań. Wspomniano tutaj o przykładzie koleżanki, której bardzo zależy na zmniejszeniu zużycia plastiku do tego stopnia, że prosi także o to swoich znajomych.

„Na temat zmian klimatu rozmawiam bardziej z moimi znajomymi. W szczególności, jeśli są to takie osoby, które na przykład są bardzo za ekologią. Czyli też na przykład, które nie jedzą mięsa, bo wiadomo, ile tam jest gazów cieplarnianych i co powodują. Mam też koleżankę, która bardzo chciała, żebym zrezygnowała i też nas wszystkich namawiała do tego, żeby zrezygnować z plastiku. Do tego stopnia, że nawet jak wychodziliśmy gdzieś, na przykład na miasto, do baru, restauracji czy też do klubu i jak nam wiadomo tam pojawiają się plastikowe słomki, których kategorycznie ona nie używa i my też nie. Więc teraz na jakichś tam wyjazd jak powiedzmy wyjście nad jezioro, też wszystkie jest już papierowe. Więc ze znajomymi znacznie częściej.” (21-35 lat)

DZIAŁANIA PODEJMOWANE NA RZECZ KLIMATU PRZEZ MŁODYCH POLAKÓW, ICH RODZINY I ZNAJOMYCH

Działania na rzecz klimatu zaobserwować już można w grupie najmłodszych badanych Polaków (13-15). Wspomniano, że jedna z mam, która jest przedszkolanką, prowadziła akcję, dzięki której dzieci od najmłodszych lat uczą się chociażby segregacji śmieci.

„Moja mama np. pracuje w przedszkolu i ona właśnie zrobiła taką akcję. Napisała taki projekt, dzięki któremu dzieci z przedszkola od najmłodszych lat właśnie już segregują śmieci, próbują właśnie zapobiegać zmianom klimatu.” (13-15 lat)

Podczas rozmowy pojawiła się także wypowiedź o uczestnictwie w harcerstwie, gdzie młodzi rozmawiają na tematy związane z ochroną przyrody, uczestniczą w różnych zbiórkach, a także segregują śmieci. Wśród najmłodszej grupy pojawiły się bardzo ciekawe pomysły, jak organizacja akcji, która polegałaby na zbieraniu śmieci, czy zmianie sposobu ogrzewania z węglowego, na przykład na słoneczne. Zasugerowano, że **każda najmniejsza pomoc się liczy, gdyż małymi kroczkami możemy poprawiać stan środowiska**, a tym samym naszego zdrowia i życia.

„Każda najmłodsza i najmniejsza pomoc jest ważna. Gdyby każdy właśnie jak ja, zrobił najmniejszą rzecz, to na pewno by to wpłynęło na środowisko.” (13-15 lat)

Pojawiła się także wypowiedź, w której młodzi wraz z rodziną nie podejmują bezpośrednich działań na rzecz klimatu, jednak wprowadzili pewne nawyki, które polepszają jakość naszego środowiska, jak na przykład ograniczenie jazdy samochodem czy segregacja śmieci. Pojawiła się także myśl, że powinno się zorganizować specjalną akcję uświadamiającą Polaków, aby każdy nauczył się żyć w zgodzie z naturą.

Podobnie jest w grupie wiekowej 16-20 lat. Tutaj także młodzież stara się dbać o środowisko, wzajemnie ucząc się od siebie pewnych zachowań. Niektórzy twierdzą, że starają się przeciwdziałać zmianie klimatu. **Wspomniano o segregacji śmieci, zakładaniu filtrów na kominy czy chociażby akcji w szkole jaką było sadzenie drzewek.** Dodatkowo młodzi starają się częściej jeździć rowerem, a niż samochodem. Uważają, że to jakie decyzje podejmujemy zależy od tego jak zmienia się nasz klimat.

„Każdy człowiek ma wpływ na zmianę klimatu. To zależy właśnie, jaką podejmie decyzję i to od tego później zależy na jakimś świecie będziemy żyć. Tak samo, jak mówię właśnie: przerzuci się człowiek na rower - tym samym zmniejsza ilość spalin wydzielanych z samochodu, a to jest lepsze dla środowiska. Tak samo jak segregacja śmieci, zasadzenie drzewek, wycinanie np. mniejszej ilości lasów - to jest naprawdę już dużo... I to człowiek jest tak naprawdę świadomy tego, co robi.” (16-20 lat)

W grupie wiekowej 21-35 lat jedno z ważnych działań zostało przedstawione w podrozdziale wyżej - jedna z osób wspomniała o swoje koleżance, której bardzo zależy na ograniczeniu zużycia plastiku i promuje to także wśród swoich znajomych. Dodatkowo przekonuje ona swoich bliskich do korzystania z roweru, czy publicznych środków transportu. Inna badana ze starszej grupy Polaków, uczestniczyła także w strajku na rzecz klimatu wraz ze swoimi znajomymi. Kolejnym, bardzo ciekawym działaniem Polaków jest kupowanie dzbanków czy butelek filtrujących, dzięki którym znacznie zmniejszane jest zużycie plastikowych butelek z wodą. Innym rozwiązaniem wskazanym przez młodych jest korzystanie z cateringów, które

dostarczane są w papierowych pudełkach. Wspomniano także o noszeniu toreb ekologicznych na zakupy oraz ograniczeniu kupowania ubrań.

Wśród starszej grupy badanych, podczas rozmowy spotkano się z podejściem, gdzie badany nie angażował się bezpośrednio w podejmowaniu działań, które mogą zapobiegać zmianie klimatu, ale zwrócił uwagę, że ważniejsze jest pójście na strajk czy manifestację oraz zagłosowanie w wyborach na kandydata, który zajmie się sprawą ochrony środowiska. Pojawiło się także stwierdzenie, że nasze osobiste działania nie wpływają znacząco na klimat i należy skupić się na fabrykach, czy dużych przedsiębiorstwach, które w głównej mierze zanieczyszczają świat.

„A ja mam jakieś takie podejście troszkę inne. W sensie, aż tak nie przywiązuję wagi do codziennych działań. Dla mnie ważniejsze jest po prostu pójście na np. manifestację albo jak np. zagłosowanie w wyborach na takiego i takiego kandydata, który ma bardziej taką politykę, powiedzmy proekologiczną. I też mi się wydaje, że jednak mimo wszystko ta odpowiedzialność leży bardziej po stronie polityki niż z jakimiś naszymi takimi codziennymi działaniami. Mimo że jakby nie uważam, że one nie mają w ogóle znaczenia, ale wydaje mi się, że jednak najważniejsze są decyzje wobec koncernów czy przedsiębiorstw itd. i że to najbardziej trzeba presję wywierać. Znacząco wiadomo, że wybór konsumencki też jest jakąś tam presją, ale jakby nie wydaje mi się aż tak istotny. W sensie, że po prostu są istotniejsze działania.” (21-35 lat)

Młodzi Polacy z którymi rozmawiano wraz z rodzinami i znajomymi, starają się podejmować działania na rzecz przeciwdziałania skutkom zmiany klimatu. Podczas rozmowy wskazali oni wiele działań, nawyków, ale także pomysłów, które pomogą chronić naszą planetę.

Na podstawie badania ilościowego, wśród **najbardziej popularnych działań** podejmowanych na rzecz klimatu znalazły się przede wszystkim: **segregacja odpadów (66%), ograniczanie zużycia wody (62%) oraz ograniczanie zakupów (56%)**. Najmniej chętnie podchodzi się do ograniczania spożycia mięsa (39%), kupowania ekologicznych produktów wyłącznie znanego pochodzenia (26%) oraz zaangażowania w działalność na rzecz ochrony środowiska (25%).

Zauważono pewne różnice w odpowiedziach w zależności od wieku respondentów. Młodzież grupy szkolnej (13-20 lat) istotnie częściej niż pozostali deklaruje, że angażuje się w działalność na rzecz ochrony środowiska oraz ogranicza spożycie mięsa (najczęściej wskazywana odpowiedź 5 na skali od 1 do 5). Z kolei osoby w wieku od 27 do 34 lat istotnie częściej deklarują, że wymieniają (lub kupują) domowy sprzęt AGD/RTV na energooszczędny.

Wykres 21 Zachowania anty i proekologiczne wśród młodych Polaków

Podstawa: wszyscy respondenci, N=466

POLSKA A ZMIANA KLIMATU

W zakresie wszystkich wyzwań w państwie, sprawa zmiany klimatu budzi skrajne emocje, z jednej strony młode osoby (13-15, 16-20 lat) uważają, że są to sprawy wymagające największego zainteresowania, natomiast osoby nieco starsze uważają, że nie są to sprawy na tyle ważne, aby zajmowały najwyższe miejsce w rankingu. Osoby te dostrzegają, że poprzez podejmowanie pośrednich decyzji na rzecz państwa można niwelować negatywne skutki zmiany klimatu. Przed zmianą klimatu najczęściej wskazywano na sprawy dotyczące zdrowia, edukacji czy praw człowieka.

„Mniej więcej lokowałabym gdzieś tam w połowie, bo dla mnie na przykład ważniejszymi kwestiami są kwestie związane takie stricte strefy społeczne, związane ze zdrowiem, z edukacją. Aczkolwiek gdybyśmy umieścili to dbanie o środowisko gdzieś tam na samym dole, to nie moglibyśmy tych innych rzeczy realizować.” (21-35 lat)

Zaufanie względem rzetelności podawanych informacji kierowane jest zdecydowanie w stronę naukowców i publikacji naukowych niż polityków (i partie polityczne), którzy mogą być pod wpływem wyższej władzy. Drugim argumentem stojącym za tym faktem, są namacalne dowody w postaci prowadzonych badań i obserwacji. Odnosząc się do innych źródeł informacji, wspomniano, że osobom publicznym takim jak influencerzy, raczej nie zaufają, ponieważ

podawane przez nich informacje mogą być kierowane zyskiem i sławą. Warto też oddzielić influencerów od osób (czy organizacji), które przekazują informacje za pomocą Instagrama. Influencerzy są bowiem osobami publicznymi, w rozumieniu, że mogą być twarzą danej marki lub produktu, a nie specjalistami w dziedzinie zmiany klimatu, którzy używają między innymi Instagrama do przekazywania informacji i dzielenia się zdobytą wiedzą. Influencerzy zwykle przekazują rzeczy, które ktoś im powiedział, a organizacje (takie jak np. WWF) przekazują rzetelne informacje, zwykle poparte wieloma badaniami.

Spora część respondentów odpowiedziała, że regularnie śledzi konta osób lub organizacji zajmujących się między innymi tematyką klimatu. Natomiast do grupy młodszych (13-15 lat) bardziej przemawiają ich rówieśnicy lub idole, gdyż odnajdują w ich słowach wspólny język.

„Prędzej posłuchamy kogoś, kto jest w naszym wieku i mówi naszym językiem niż na przykład osoba, która jest dorosła i mówi już językiem dorosłych” (13-15 lat)

Większość osób **dostrzega działania państwa podejmowane na rzecz zmiany klimatu, takie jak dofinansowanie źródeł odnawialnych**. Mimo to znajdują się osoby, które zauważają, że Polska nie jest przystosowana do wprowadzanych zmian, które mogłyby przyczynić się do niwelowania negatywnych skutków zmiany klimatu.

„W większości takie obietnice nie mają podstaw, bo ani nie ma na to środków w państwie, ani nie ma to w Polsce tak naprawdę realiów, żeby to spełnić. Niektóre ich takie pomysły typu samochody elektryczne, nie mają pokrycia, ponieważ nie jesteśmy do tego przystosowani, bo nie ma ani stacji, w których można by było szybko i w miarę tanio naładować sobie taki samochód, ani przystosowanej infrastruktury.” (21-35 lat)

Pomimo zauważalnych działań, uważa się, że są one podejmowane w niewystarczającym stopniu lub jedynie w przypadku, gdy stroją za tym interesy państwa. Często też działania te, są postrzegane jako podjęte decyzje, wyłącznie za naciskiem Unii Europejskiej.

Za skutki klimatu w Polsce przede wszystkim uważa się anomalie pogodowe, takie jak wysoka temperatura, powodzie, silne wiatry czy gwałtowne wyładowania atmosferyczne, aczkolwiek jak zauważono, poza skutkami pogodowymi odczuwalne są również skutki ekonomiczne, które niosą za sobą wzrost opłat komunalnych czy cen za media (woda, prąd, światło). Osoby młode (13-15 lat oraz 16-20 lat) dostrzegają duży problem, jaki stanowi **wymieranie gatunków**. Jako główną przyczynę podają zwiększenie temperatury, do której nie są przystosowane zwierzęta, niewystarczająca ilość pokarmu czy zbyt niska zawartość tlenu w wodzie. Jak zauważyła każda z grup, wszystkie wyżej wymienione negatywne zmiany składają się na pogorszenie jakości gruntów rolnych, jak i bagien oraz torfowisk.

Temat zmiany klimatu respondenci postrzegają jako ważny i priorytetowy do poruszania w dyskusji publicznej. Mimo, że nie zawsze poruszają go wśród swoich rówieśników (szczególnie osoby z grupy 13-15 lat) to uważają, że uświadomienie społeczeństwa poprzez osoby

kompetentne jest niezwykle ważne i można traktować to jako jeden ze sposobów na walkę z negatywnymi skutkami zmiany klimatu - aczkolwiek jak zauważyli, wiąże się to z podniesieniem poziomu edukacji klimatycznej.

„Wydaje mi się, że biorąc pod uwagę czas, który mamy, to jak najbardziej, bo to też będzie miało drastyczny wpływ na środowisko, przez co na nas, ogólnie to bardzo pogorszy dobrobyt wszystkich państwa, przez co pogorszy sytuację wszystkiego, że jakby gospodarka też jest ważna, to wszystko też jest ważne, ale będzie znacznie gorzej z gospodarką, jeżeli teraz nie powstrzymamy globalnego ocieplenia, że na to na długą metę ma wpływ na wszystkie dziedziny naszego życia.” (16-20 lat)

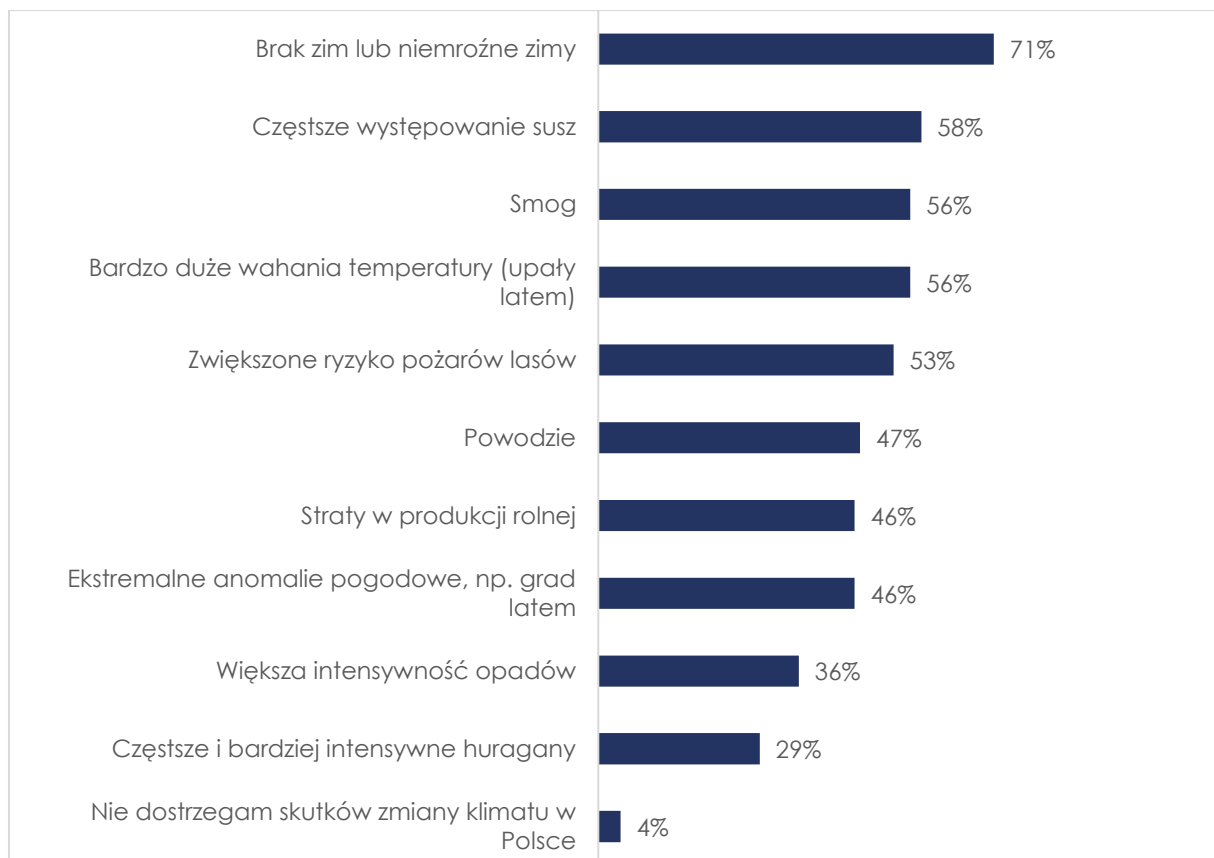
Również w aspekcie zagrożeń dla Polski, respondenci postrzegają anomalie pogodowe jako zjawisko skutkujące suszami, co prowadzi do spadku plonów i pogorszenia ziemi uprawnej, a nawet pożarów fabryk czy śmietnisk, co wiąże się z pogorszeniem jakości powietrza oraz wzrostem poziomu smogu. Bez wątplenia zagrożenie również stanowią nadmierne opady deszczu, które doprowadzają do powodzi miast i zalania gruntów rolnych. Warto wspomnieć, że obawy względem zagrożenia dla Polski, dotyczyły również kwestii zdrowotnych. Jak wspomniano, zmieniający się klimat sprzyja rozwojowi bakterii i wirusów, których wcześniej w Polsce nie było. Dodatkowo, w wyniku podwyższonej temperatury wzrosła liczba kleszczy i owadów, które do tej pory wymierały na skutek mroźnej zimy. Osoby z grupy 21-35 lat zauważają, że zagrożeniem również może być brak wody pitnej i wzrost cen za podstawowe produkty spożywcze.

„Mi się wydaje, że różne obszary Polski będą zagrożone trochę innymi problemami. Centralna Polska mówi się, że bardziej będzie zagrożona suszą, a północna i południowa bardziej powodzią, więc te problemy będą, tylko wydaje mi się, że zróżnicowane ze względu na lokalizację.” (21-35 lat)

Do najczęściej wskazywanych **skutków zmiany klimatu w Polsce należy brak zimy lub niemroźne zimy** (71%), ponad połowa respondentów wskazała również na częstsze występowanie **susz** (58%), **smog** (56%) oraz **bardzo duże wahania temperatury** (56%). Jako najmniej dostrzegane skutki zmiany klimatu w Polsce wskazano na straty w produkcji rolnej i ekstremalne anomalie pogodowe (po 46%), większą intensywność opadów (36%) oraz częstsze i bardziej intensywne huragany (29%).

Zauważono pewne różnice występujące w odpowiedziach respondentów. Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni wskazują smog oraz zwiększone ryzyko pożarów lasów, jako jedne z wielu skutków zmiany klimatu w Polsce. Częstsze występowanie susz dostrzegają przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim lub wyższym oraz osoby o dochodach na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) między 1501 a 2500 zł. Ci ostatni znacznie częściej wymieniają również częstsze i bardziej intensywne huragany.

Wykres 22 Skutki zmiany klimatu w Polsce (pytanie wielokrotnego wyboru)

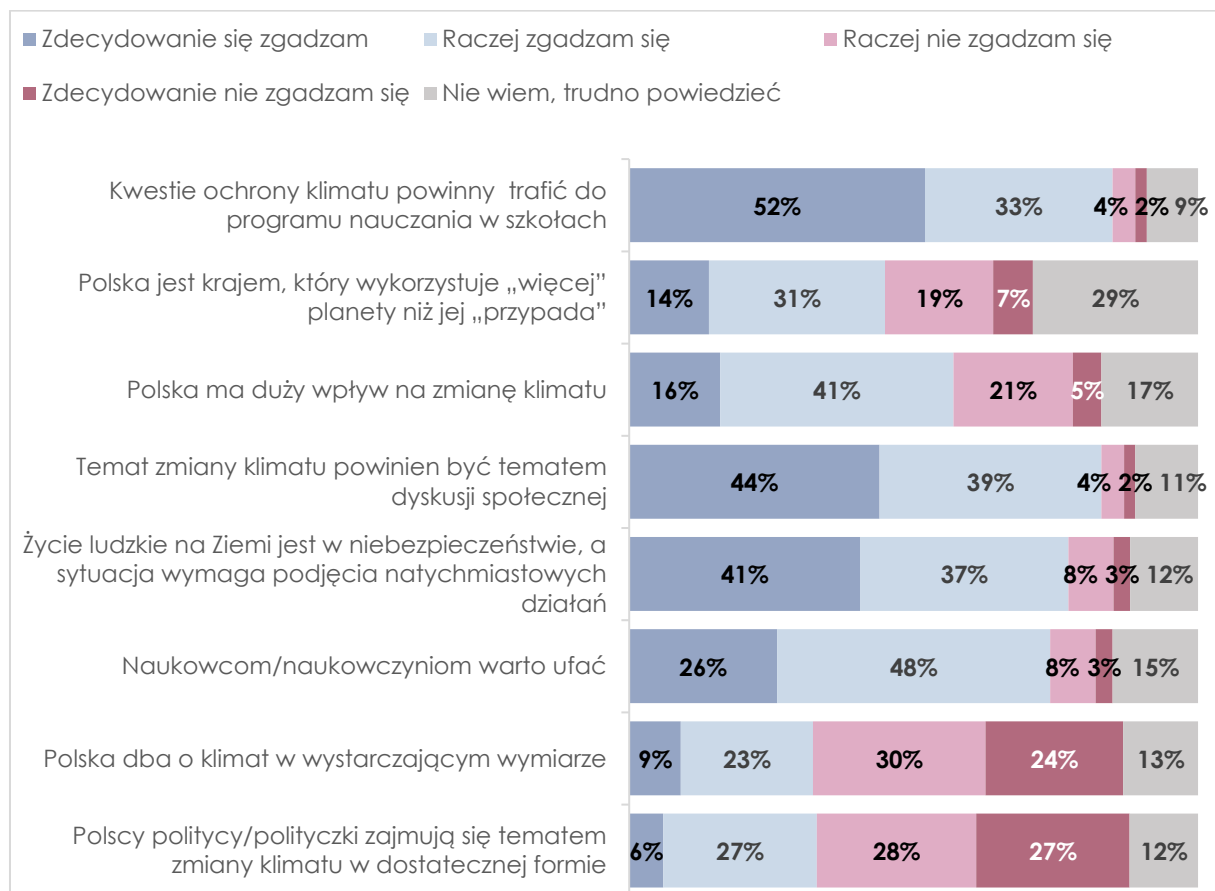
Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Respondentom przedstawiono różne stwierdzenia w kontekście Polski i zmiany klimatu. W stosunku do niektórych wykazano zdecydowaną zgodność, zaliczyć tutaj można: „Kwestie ochrony klimatu powinny trafić do programu nauczania w szkołach” (85% osób zdecydowanie się zgadza lub raczej się zgadza), „temat zmiany klimatu powinien być tematem do dyskusji społecznej (83% osób zdecydowanie się zgadza lub raczej się zgadza) oraz „życie ludzkie na Ziemi jest w niebezpieczeństwie, a sytuacja wymaga podjęcia natychmiastowych działań (78% osób zdecydowanie się zgadza lub raczej się zgadza). Również można wyróżnić grupę stwierdzeń, z którą respondenci się nie zgadzają, należą do nich: „Polska dba o klimat w wystarczającym wymiarze (54% osób zdecydowanie się nie zgadza lub raczej się nie zgadza), oraz „polscy politycy zajmują się tematem zmiany klimatu w dostatecznej formie (55% osób zdecydowanie się nie zgadza lub raczej się nie zgadza).

Odpowiedzi respondentów różnią się w zależności od cech społeczno-demograficznych. Ze stwierdzeniem „Polscy politycy/polityczki zajmują się tematem zmiany klimatu w dostatecznej formie” znacznie częściej zgadzają się mężczyźni niż kobiety. Zgadzają się oni również ze stwierdzeniem, że „Polska dba o klimat w wystarczającym wymiarze”. W szczególności osoby z wykształceniem średnim i pomaturalnym są zdania, że naukowcom/naukowniczym warto ufać.

Stwierdzenie „Życie ludzkie na Ziemi jest w niebezpieczeństwie, a sytuacja wymaga podjęcia natychmiastowych działań” wybierane jest zdecydowanie częściej przez kobiety niż przez mężczyzn lub osoby o niebinarnej płci. Osoby z wykształceniem średnim i pomaturalnym są częściej zdania, że temat zmiany klimatu powinien być tematem dyskusji społecznej – z tym stwierdzeniem natomiast nie zgadzają się osoby z wykształceniem wyższym oraz podstawowym/gimnazjalnym. „Kwestie ochrony klimatu powinny trafić do programu nauczania w szkołach” – stwierdzenie to popierają przede wszystkim osoby młode w wieku od 13 do 26 lat, z wykształceniem średnim/pomaturalnym.

Wykres 23 Zgodność ze stwierdzeniami w kontekście Polski a zmiana klimatu

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Według respondentów do osób oraz placówek, które powinny dbać o kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa w Polsce zdecydowanie należy szkoła (59%; odpowiedź najczęściej wybierana przez kobiety), każdy indywidualnie (53%) oraz rodzina (51%). Bez wątplenia można stwierdzić, że jest to najbliższe otoczenie, które najczęściej ma na nas największy wpływ. Mniejsze, ale równie wysokie uznanie respondentów skupiło się na władzach samorządowych i wojewódzkich (42%), mediach (41%) oraz pozarządowych organizacjach ekologicznych (31%).

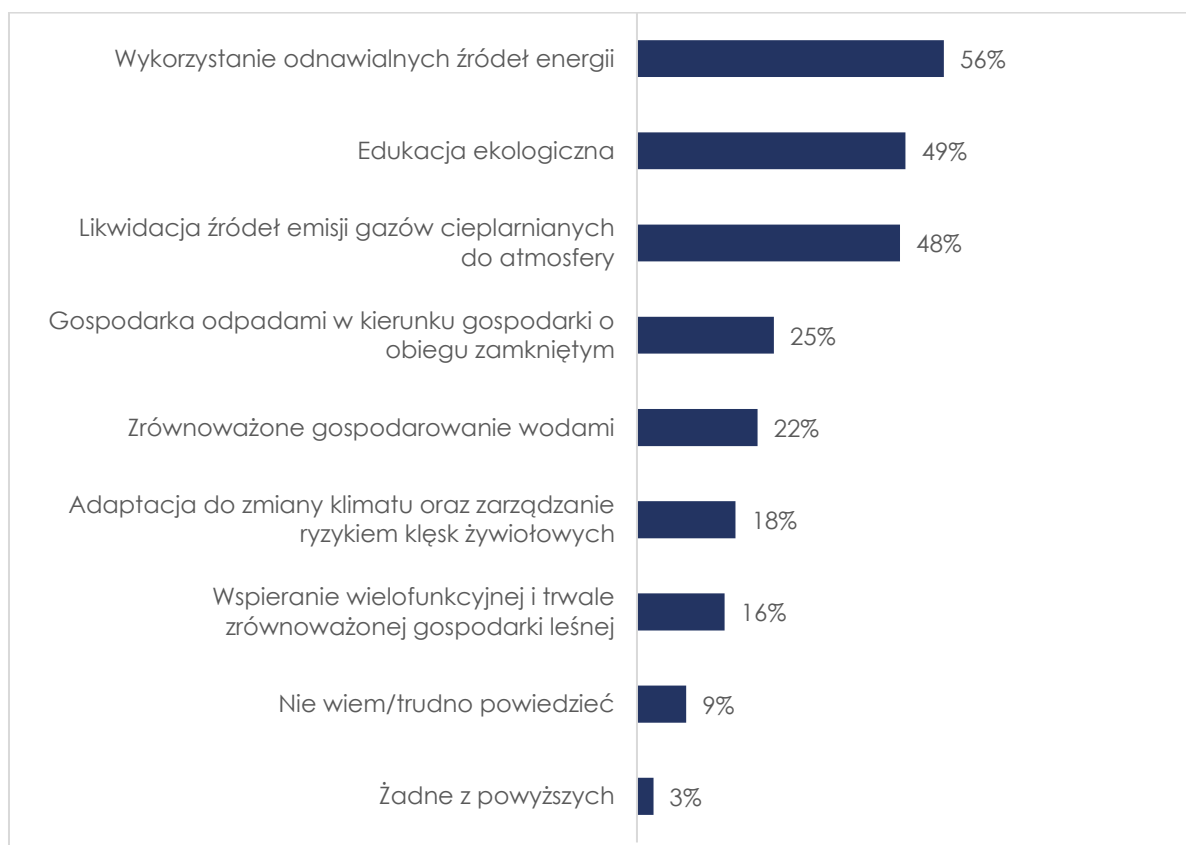
Wykres 24 Placówki, które według respondentów powinny dbać o kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa w Polsce (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Do najczęściej wskazywanych działań, które **Polska powinna podejmować na rzecz klimatu należy wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii (56%)**, następnie **edukacja ekologiczna (49%)** oraz **likwidacja źródeł emisji gazów (48%)**; odpowiedź najczęściej wybierana przez osoby w wieku 13-20 lat). Natomiast znacznie niżej zostały ocenione zrównoważone gospodarowanie wodami (22%), adaptacja do zmiany klimatu oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych (18%) oraz wspieranie wielofunkcyjnej i trwale zrównoważonej gospodarki leśnej (16%).

Wykres 25 Działania, które według respondentów powinna podejmować Polska na rzecz klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Najczęściej wskazywanym zjawiskiem, które powoduje **niepokój badanego społeczeństwa jest duża ilość śmieci (46%), zanieczyszczenie powietrza (37%), zanieczyszczenie wód oraz wylesienie (po 30%),** natomiast do najrzadziej wskazywanych należy chemia w rolnictwie (16%), brak edukacji z zakresu ochrony środowiska (15%) oraz gospodarka światowa i firmy nastawione na zysk (10%). Powyższe odpowiedzi nie różnicują się pod względem płci, wieku, czy innych cech społeczno-demograficznych, natomiast aspekt związany z wyginięciem zwierząt jest znacznie częściej wybierany przez kobiety niż osoby pozostałych płci.

Wykres 26 Zjawiska, które powodują niepokój respondentów w kontekście środowiska naturalnego (pytanie wielokrotnego wyboru; max 3 odpowiedzi)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

JA I SZKOŁA

TEMAT ZMIANY KLIMATU W SZKOLE

Tematyka zmiany klimatu nie jest poruszana we wszystkich szkołach. Wiele osób twierdzi, że nie miało na zajęciach zagadnień związanych ze zmianą klimatu. Z kolei wśród osób, u których ten temat się pojawił, **został przedstawiony w sposób książkowy, teoretyczny i niezbyt dokładnie.** W bardziej szczegółowy sposób zagadnienie to jest omawiane na przedmiotach rozszerzonych np. na biologii. W podstawie programowej liczba godzin poświęcona zmianie klimatu jest niewielka. Młodzież miała z tą tematyką styczność na takich przedmiotach jak wspomniana już biologia, ale również na przyrodzie, geografii, chemii, technice oraz godzinie wychowawczej. Z opinii młodych Polaków wynika, że temat ten jest częściej podejmowany indywidualnie przez nauczycieli na godzinie wychowawczej, a celem takich zajęć jest uświadomienie uczniom znaczenia zmiany klimatu i wpływu tej zmiany na środowisko.

„Może gdzieś tam w gimnazjum pani wspomniała, ale to też były tylko ze dwie lekcje i to bardziej jak to w szkole, nauczanie teoretyczne w książce, niż praktyczne.” (16 – 20 lat)

„W mojej szkole nic nie wspominali o zanieczyszczeniach, nie było w ogóle takiego tematu, nie było żadnych apeli, nic. Jedynie na lekcji wychowawczej z panią, tylko czasami coś wspomniała, może były 2 lekcje na ten temat i tyle.” (13-15 lat)

„To jest w programie biologii rozszerzonej na pewno, cały temat ekologia i tam jest bardzo dużo informacji. Praktycznie miesiąc, czy 2 miesiące o klimacie się mówi.” (16 – 20 lat)

Młodych Polaków zapytano o znajomość takich pojęć jak „niesprawiedliwość klimatyczna” oraz „dług klimatyczny”. Wiele osób nie spotkało się wcześniej z takimi terminami. Niesprawiedliwość klimatyczna jest definiowana jako zjawisko polegające na tym, iż bogatsze społeczeństwa wywołują zmianę klimatu, która dotyka inne populacje np. w Afryce.

„Niesprawiedliwość klimatyczna to jest to, że państwo takie, jak powiedzmy Lichtenstein, ma pewnie emisję gazów cieplarnianych znikomą w porównaniu z każdym innym państwem, a jednak oddycha tym samym powietrzem prawie, co cała Europa. Więc ma mały wpływ na zmianę, ale będzie odczuwać te skutki tak samo jak inni.” (21-35 lat)

Z kolei dług klimatyczny według młodych Polaków to skutek obecnych działań społeczeństwa, który będzie odczuwalny przez przyszłe pokolenia.

„Dług klimatyczny to, to, co robimy teraz. Niewiele z tych rzeczy będzie miało efekt teraz, ale odczują to nasze dzieci albo nawet nasze wnuki.” (21-35 lat)

Mimo że **temat zmiany klimatu nie jest zbyt często poruszany na zajęciach, to jednak szkoły podejmują pewne działania na rzecz środowiska**. Wśród takich działań najbardziej popularne są **zbiórki surowców wtórnych – zakrętek, baterii, starych urządzeń**. W wielu szkołach organizowane są różnego rodzaju **akcje np. sadzenie drzew, sprzątanie świata, podczas którego uczniowie zbierają śmieci m.in. w lasach, przy drogach**. Młodzież wspomina także o projektach ekologicznych. W ramach jednego z takich projektów starsi uczniowie w wieku 16-20 lat edukowali przedszkolaków w jaki sposób należy segregować śmieci. Opinie na temat tego przedsięwzięcia są pozytywne, ponieważ młodzież jest pewna, że taka wiedza jest przydatna i zostanie przez najmłodszych wykorzystana, czego potwierdzeniem jest chociażby to, że jeden z rodziców potwierdził, iż jego dziecko zaczęło od tamtego czasu zwracać uwagę na segregowanie śmieci, a co więcej, zaczęło również zwracać uwagę samym rodzicom.

„To był jednorazowy większy projekt, ale za to w 4 przedszkolach, więc trochę tych dzieci wyedukowaliśmy. Było około 250 tych przedszkolaczków. A tak to nie robiliśmy drugiego takiego projektu.” (16-20 lat)

Z kolei wśród uczniów w wieku 13-15 lat wspomniano o projekcie - **EURONET 50/50 MAX, którego celem było zmniejszenie użytkowania energii elektrycznej**. Przedsięwzięcie nie jest jednak **oceniane najlepiej, ponieważ miało bierny charakter i sprowadzało się tylko do przyklejania naklejek z ekologicznymi hasłami**.

„Głównie sprowadza się do tego, że przykleili naklejki szanuj klimat, gaś światło. To jedyne, co zrobili w naszej szkole. To nic więcej. To się sprowadziło do tego, że dali naklejki i może był jeden apel, gdzie powiedzieli o takiej akcji.” (13-15 lat)

Inne działania podejmowane przez szkołę o tematyce ekologicznej to organizacja konkursów np. konkurs na najładniejszą pracę, przedstawiającą wygląd środowiska we współczesnym świecie, plakat ukazujący w jaki sposób ludzie zanieczyszczają środowisko. W jednej ze szkół przygotowano przedstawienie dla najmłodszych o sposobach dbania o otoczenie. W jeszcze innej szkole organizowane są coroczne spotkania z aktywistami należącymi do stowarzyszenia, zajmującego się ochroną środowiska. Na spotkaniach porusza się temat problemu zanieczyszczenia powietrza. Jedna z osób wspomina też o organizowanych strajkach.

„Robiliśmy plakaty, robiliśmy takie jakby strajki, mieliśmy to przywieszzone do takiej tablicy. Każdy, kto przechodził, czytał to i tak jakby każdy miał się nawrócić w jakiś tam sposób.” (13-15 lat)

Poza organizowaniem akcji i różnych wydarzeń, szkoły podejmują także takie praktyczne działania, jak: **zapewnianie miejsc na rowery czy montowanie kranów z wodą pitną, aby zachęcić uczniów do picia wody w butelkach z filtrami i ograniczyć w ten sposób kupowanie wody w butelkach plastikowych.**

Młodzież podkreśla, że temat zmiany klimatu nie jest w wystarczającym stopniu podejmowany przez ich szkoły. **Oczekuje się od szkół i uczelni organizowania dodatkowych prelekcji na ten temat, większej liczby godzin poświęcanych temu zagadnieniu.** Najmłodszy w wieku 13-15 lat chciał, by nauczyciele przekazywali im wiedzę na temat zachodzącej zmiany klimatu, co zwiększyłoby ich świadomość. Wspomniano o apelach szkolnych, na których poruszane byłyby kwestie dotyczące obecnego stanu środowiska. Młodzież zwraca uwagę, że przekazywane informacje w podręcznikach powinny być aktualizowane, ponieważ te same treści po kilku latach nie odzwierciedlają rzeczywistości.

Młodzież z wieku 16-20 lat również oczekuje budowania przez nauczycieli ich świadomości na temat zmiany klimatu, jednak wymagają też informacji o praktycznych, konkretnych rozwiązaniach, które mogliby wykorzystać w życiu codziennym np. co stosować zamiast plastiku.

„Ja bym na przykład chciała, żeby na mojej uczelni były takie zajęcia właśnie dotyczące ekologii i w ogóle zmian klimatu. Tylko wolalabym, żeby to były takie zajęcia, które by dawały konkretne rozwiązania. Nie tylko określały problem.” (16-20 lat)

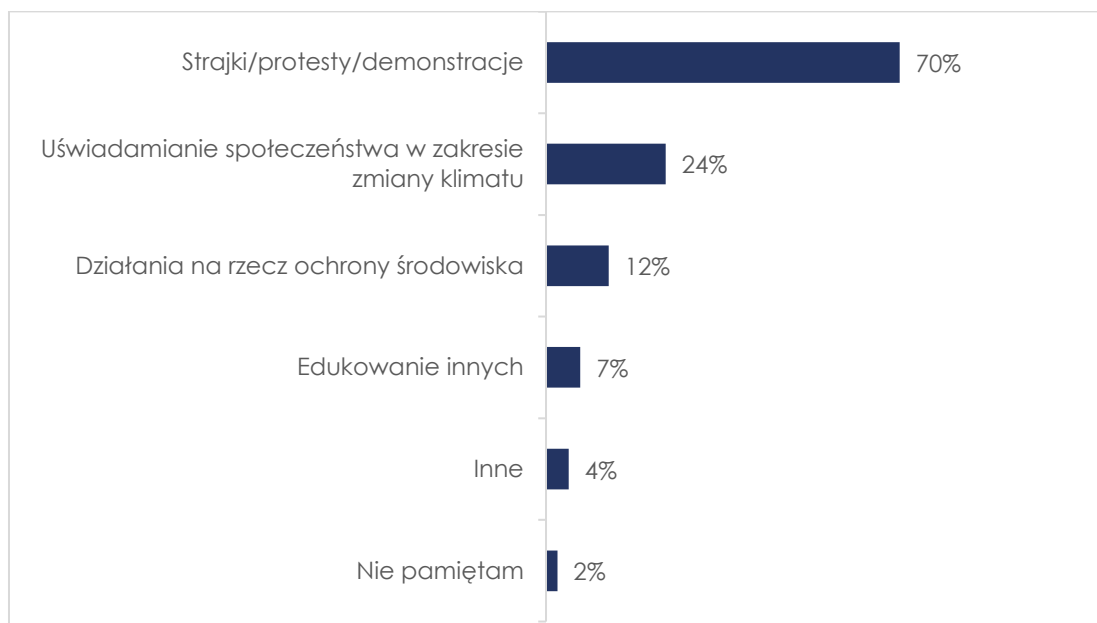
MŁODZIEŻOWY STRAJK KLIMATYCZNY

Nie wszyscy młodzi Polacy słyszeli o Młodzieżowym Strajku Klimatycznym (MSK), przy czym wśród osób, które deklarują, że nie znają MSK dominują osoby z przedziału wiekowego 13-15 lat. Ci, którzy spotkali się z MSK, dowiedzieli się o nim z telewizji, z Internetu lub z plakatów znajdujących się w pobliżu szkoły/uczelni. Jedna z osób obserwuje ich profil na Facebooku.

Jedynie 30% młodzieży grupy szkolnej (czyli osób w wieku od 13 do 20 lat) zadeklarowała znajomość działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego. Wśród nich na pierwszym miejscu znalazły się strajki, protesty i demonstracje (70%), kolejno było to uświadamianie społeczeństwa

w zakresie zmiany klimatu (12%) oraz działania na rzecz ochrony środowiska (12%). Młodzież potwierdza znajomość działań MSK, wskazując m.in. na porównywanie kandydatów na prezydenta pod względem aspektów środowiska, organizowanie demonstracji, uświadamianie społeczeństwu problemu zmiany klimatu.

Wykres 27 Znajomość działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego

Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, które deklarują znajomość działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, n=89

Działania MSK przeważnie oceniane są pozytywnie. Młodzież twierdzi, że taka działalność jest potrzebna i pożyteczna. Z drugiej strony spotyka się opinie, że taka forma jak strajk nie jest odpowiednim sposobem walki.

„Uważam, że ich praca jest naprawdę pożyteczna i z tego co słyszę naprawdę fajnie to wygląda u nich.” (16-20 lat)

„To moim zdaniem głupiego robota, bo nie uważam, że strajk jest dobrym sposobem walki. Znam dużo osób, które były na tym strajku i o tym mówi, ale praktycznie nic nie wprowadza do życia [...] Często jest tak, że widzi się drzazgę w oku innych ludzi, którzy palą węglem, a nie widzi się belki w swoim oku, że się jeździ samochodem, ma się wielki dom, pali się w kominku i pije w butelkach i kupuje Pringlesy w puszkach itd.” (16-20 lat)

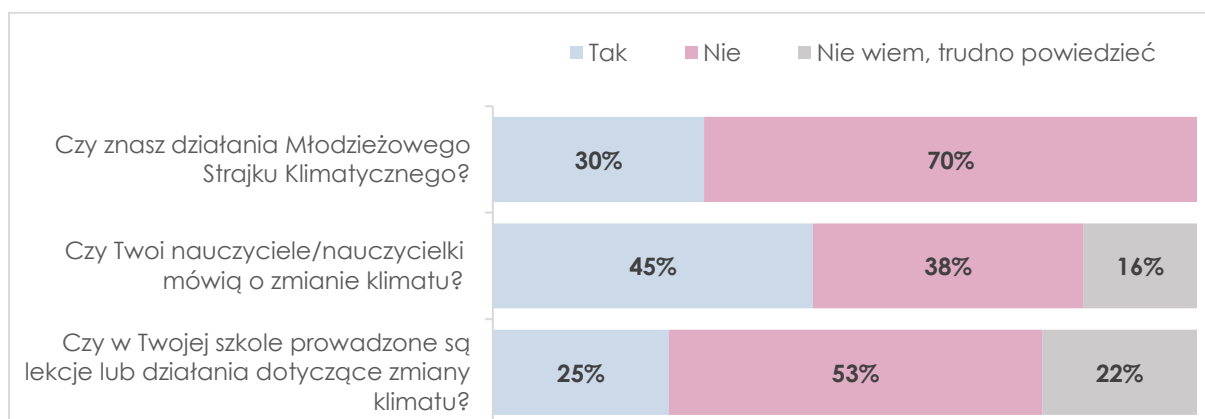
Mimo znajomości MSK niewielka liczba osób deklaruje uczestnictwo w strajkach. Najczęściej wynika to z biernego podejścia i braku zainteresowania sprawami zmiany klimatu. W mniejszym stopniu jest to spowodowane brakiem odpowiedniej organizacji ze strony szkoły.

„U mnie w klasie w większości moich znajomych, w moim wieku to nie za bardzo obchodzi, nie interesują się.” (13-15 lat)

„Nasza pani nas nie zdążyła poinformować o tym, w sensie pani dyrektor, bo tak to mieliśmy jechać, ale nie udało się.” (13-15 lat)

30% respondentów odpowiedziało, że zna działania Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, natomiast niecała połowa (45%) wskazała, że nauczyciele poruszają temat klimatu w szkole. Jednak tylko 25% osób zadeklarowało, że w szkole prowadzone są lekcje lub działania dotyczące zmiany klimatu.

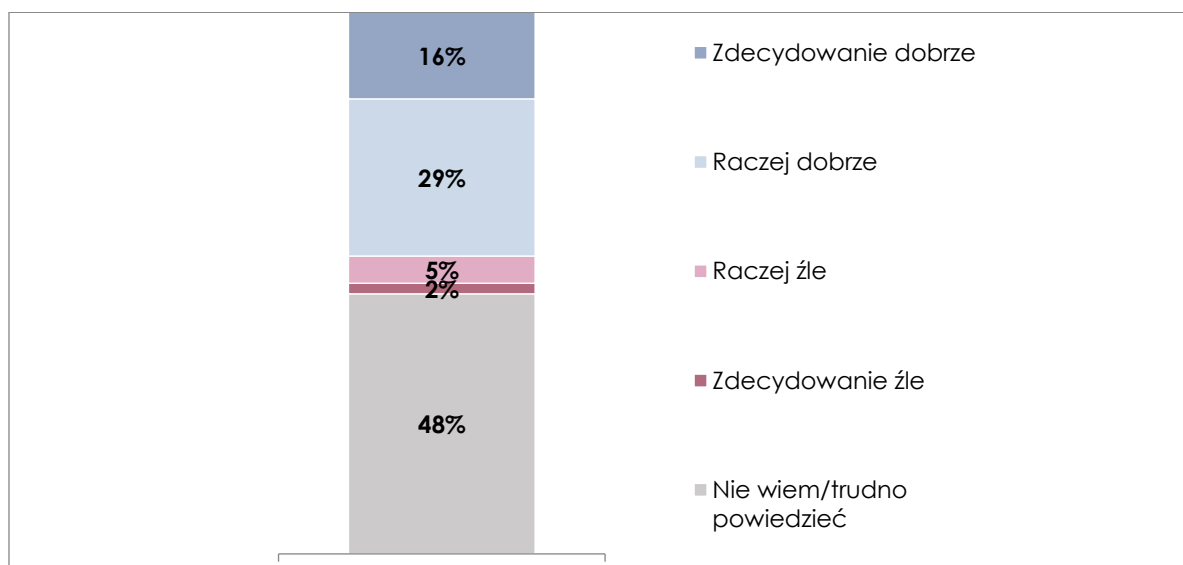
Wykres 28 Znajomość Młodzieżowego Strajku Klimatycznego

Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, n=304

45% odpowiadających oceniło zdecydowanie dobrze lub raczej dobrze działania Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, natomiast 7% wykazuje niezadowolenie względem zakresu tych działań.

Wykres 29 Ocena działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego

Podstawa: Osoby z przedziału wiekowego 13-20 lat, n=304

JA I ŚWIAT

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZMIANĘ KLIMATU

Młodzi Polacy są zgodni co do tego, że za zmianę klimatu **odpowiedzialność ponoszą ludzie**. Zauważają, że z jednej strony ich działalność szkodzi środowisku, a z drugiej strony może wpłynąć na ograniczenie skutków zmiany klimatu.

„Wydaje mi się, że przez to, że ludzie właśnie często korzystają z samochodów, kupują nadmiar tych rzeczy - to wszystko właśnie wpływa na środowisko, na cały świat i dlatego to w sumie człowiek jest winien temu, co się dzieje na świecie tak naprawdę.” (16-20 lat)

„To wszystko zależy od człowieka. Obojętnie kim ten człowiek jest. Czy on jest prezydentem czy jesteśmy takimi zwykłymi szarakami jak ja, że staram się jakoś dbać i po części chociaż mieć wpływ na ten klimat. Więc myślę, że wszystko zaczyna się tak naprawdę od jednostki i od człowieka.” (21-25 lat)

Działalność człowieka prowadzi do rozwoju i postępu gospodarki i właśnie tym kierują się ludzie – dążeniem do zarabiania jak największej liczby pieniędzy, nie myśląc przy tym o konsekwencjach i wpływie tej działalności na środowisko. Zdaniem młodych Polaków, nawet poprzez takie codzienne czynności, jak częste jeżdżenie samochodem czy nadmierne zużywanie wody oraz nadmierne kupowanie dóbr można negatywnie wpływać na klimat. W przypadku konsumpcjonizmu winą obarcza się media – telewizję oraz Internet, które zasypują reklamami i zachęcają do kupowania ponad stan.

Wśród opinii można spotkać się również z przydzielaniem odpowiedzialności za zmianę klimatu fabrykom i dużym przedsiębiorstwom np. producentom samochodów, artykułów spożywczych, przemysłu mięsnego. Swoje zdanie argumentują tym, że firmy wybierają takie miejsca produkcji, takie kraje, w których jest taniej, a nie biorą następnie odpowiedzialności za wytwarzane tam odpady i zanieczyszczenia. Za negatywny wpływ na klimat obarcza się także korporacje, które wykorzystują środowisko w imię zysku.

„W dużej mierze gazy cieplarniane wytwarzają na przykład wielkie korporacje, które często nie są kontrolowane, są bezkarne.” (16-20 lat)

Podczas dyskusji w większym stopniu młodzi Polacy poruszyli temat odpowiedzialności za ograniczenie skutków zmiany klimatu. W tym aspekcie podkreślają, że ta odpowiedzialność przerzucana jest na ludzi, a jednak największy wpływ mają międzynarodowe korporacje i rządy.

„Największą władzę mają największe korporacje, największe rządy i po prostu my możemy na nie wywierać nacisk, ale to one są odpowiedzialne i to one powinny się tym zająć.” (16-20 lat)

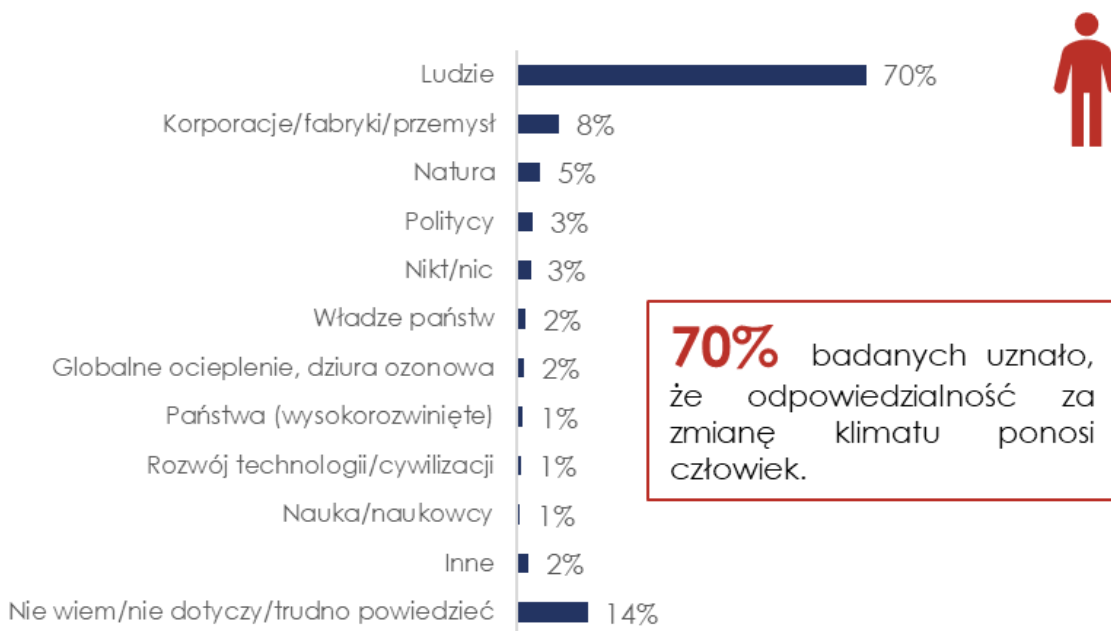
Mimo wszystko Polacy dostrzegają sens w podejmowaniu działań na rzecz środowiska przez pojedyncze jednostki. Wybór komunikacji miejskiej lub roweru zamiast samochodu, ograniczanie

plastiku, ograniczanie wody, segregacja odpadów, wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii – te wszystkie działania mogą spowolnić zmianę klimatu. Tym bardziej jeśli takich działań podejmą się ludzie z całego świata.

„Polityk będzie miał większy wpływ niż jedna osoba. Nie może to znaczyć, że ta jedna osoba ma się nie starać.” (13-15 lat)

Więszego zaangażowania wymaga się od instytucji, rządów i dużych przedsiębiorstw. Wśród działań, które mogą podjąć rządy to np. wprowadzenie dodatków, zwolnień z podatków lub częściowy zwrot kosztów w sytuacji, gdy ktoś podejmie decyzję o zamontowaniu paneli fotowoltaicznych. Organizacje międzynarodowe powinny wywierać większy nacisk na korporacje, aby te stawały się bardziej ekologiczne i szanowały prawa człowieka. Należy też w większym stopniu kontrolować działalność firm. Znaczący wpływ mają normy i restrykcje wprowadzane przez Unię Europejską, stąd wymaga się także działania nie tylko w skali jednego kraju, ale w skali europejskiej.

Wykres 30 Odpowiedzialność za zmianę klimatu na świecie (pytanie otwarte; możliwość wskazania wielu odpowiedzi)

70% badanych uznało, że odpowiedzialność za zmianę klimatu ponosi człowiek.

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

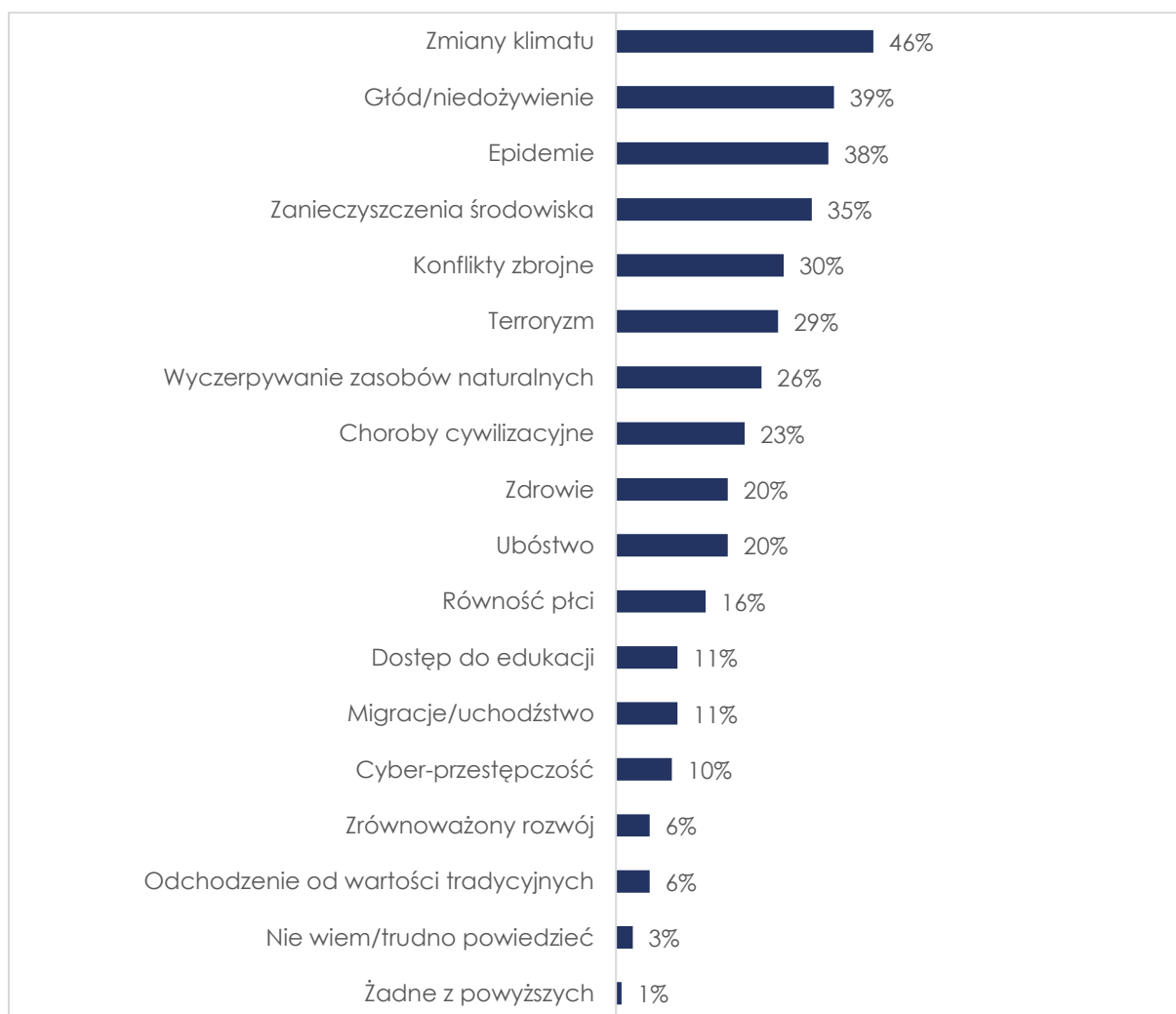
NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA GLOBALNE

Świat stoi przed wieloma wyzwaniami. Aby poznać te, które są najważniejsze w opinii młodych Polaków w badaniu ilościowym przedstawiono im rozbudowaną listę. Zdania na ten temat są podzielone. Jako priorytetowe wyzwania globalne respondenci wskazali przede wszystkim **zmianę klimatu** (46%), następnie **głód/niedożywienie** (39%) oraz **epidemie** (38%). Jako potencjalnie mniej ważne wyzwanie wskazano cyber-przestępczość (10%), zrównoważony rozwój oraz odchodzenie od wartości tradycyjnych (po 6%).

Zauważono, że niektóre odpowiedzi respondentów różnicują się ze względu na płeć, wiek, wykształcenie czy dochód na rękę na jednego członka gospodarstwa domowego. Kobiety znacznie częściej wśród wyzwań globalnych wskazują choroby cywilizacyjne, a młodzież grupy szkolnej (13-20 lat) – równość płci. Osoby z wykształceniem średnim/pomaturalnym istotnie częściej wybierają zanieczyszczenia środowiska jako jedno z najważniejszych wyzwań globalnych, a osoby z wyższym wykształceniem – choroby cywilizacyjne. Osoby, których dochód na rękę (na jednego członka gospodarstwa domowego) wynosi powyżej 2501 zł, częściej wskazują problem dotyczący terroryzmu.

Istotne różnice w odpowiedziach znajdujemy również analizując osoby, które śledzą informacje dotyczące stanu i zmiany klimatu. Znacznie częściej niż pozostałe osoby (nie śledzące informacji), zauważają problem odchodzenia od wartości tradycyjnych, zanieczyszczenia środowiska oraz zmiany klimatu.

Wykres 31 Najważniejsze wyzwania globalne (pytanie wielokrotnego wyboru)

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

Podczas badań fokusowych oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych wskazywano na **problemy związane z brakiem zaspokojenia podstawowych potrzeb czy utrudnionym dostępem do podstawowych zasobów jak woda czy żywność**. Wyzwanie stanowi także coraz **trudniejszy dostęp do opieki społecznej i leków**. Uczestnicy **dostrzegają problem ubóstwa i nierówności społecznych**, jakie występują między krajami najbogatszymi i najbiedniejszymi oraz wykorzystywanie krajów rozwijających się przez kraje bardziej rozwinięte.

„Paradoks polega na tym, że potrafimy lecieć w kosmos, a duża część świata ciągle głoduje. I dla mnie to jest taki po prostu paradoks, że ciągle prowadzimy tą wojnę o zasoby a mniejszości ciągle są w tej najgorszej sytuacji.” (16-20 lat)

Dla najmłodszych w wieku 13-15 lat najważniejszym wyzwaniem globalnym jest obecnie **walka z epidemią COVID-19** oraz następstwami jakie za sobą niesie, w tym odnalezienie szczepionki w celu zahamowania jej rozwoju. Wiele osób podobnie jak w badaniu ilościowym uważa, że wyzwaniem stanowi zmiana klimatu, w tym emisje gazów cieplarnianych i zanieczyszczenia środowiska.

Wyzwania środowiskowe to kolejny aspekt poruszany podczas badania ilościowego. Według respondentów do wyzwań środowiskowych, które stanowią największe zagrożenie należy zmiana klimatu (27%) oraz katastrofa środowiskowa (21%), natomiast do wyzwań o najmniejszym zagrożeniu można zaliczyć gospodarkę wodną oraz zanieczyszczenia i degradacja gleby (po 7%).

Mężczyźni częściej niż kobiety oraz osoby płci niebinarnej wskazują, że zmiana klimatu jest wyzwaniem środowiskowym, które zagraża nam najbardziej. Osoby w wieku 21-26 istotnie częściej wskazują zanieczyszczenie i degradację gleby.

Wykres 32 Wyzwania środowiskowe, które według respondentów stanowią największe zagrożenie

Podstawa: Wszyscy respondenci, N=466

NIERÓWNOŚCI W ZAKRESIE GLOBALNYCH WYZWAŃ POMIĘDZY KRAJAMI GLOBALNEGO POŁUDNIA I KRAJAMI GLOBALNEJ PÓŁNOCY

Polacy dostrzegają negatywny wpływ krajów wysoko rozwiniętych na kraje zmagające się z ubóstwem. Jako przykład podają m.in. wysyłanie na Bliski Wschód samochodów ciężarowych, które nie są już dopuszczane do ruchu w Europie ze względu na swój stan techniczny, który obciąża środowisko. Nie podoba im się to, że bogate kraje takie działanie uznają za pomoc. Jeden z uczestników zauważa, że Niemcy nie utylizują śmieci w swoim kraju, a wywożą je do Polski, sugerując, że w ten sposób dają zarobić Polakom, jednak jedyny wpływ jaki dostrzega młodzież w tym podejściu to wiązający się z tymi śmieciami bałagan i zanieczyszczenia.

„Zachód próbuje siebie wybielić, że właśnie odchodzą od węgla, stawiają na odnawialne źródła energii, a tak naprawdę pompują to, co im zostaje, te swoje resztki złe pompują w kraje, które są biedniejsze.” (21-35 lat)

Młodzi Polacy sugerują, że kraje zmagające się z ubóstwem posiadają mniejszą świadomość ekologiczną i nie są wystarczająco dobrze wyedukowane. Doszukują się w tym w szczególności przyczyn finansowych – brak pieniędzy uniemożliwia zapewnienie odpowiedniej edukacji. Kolejnym powodem są inne, bardziej priorytetowe wyzwania stojące przed tymi krajami. Borykają się bowiem z wojnami i problemami natury społecznej, np. z głodem.

„Nie mówi, że ten plastik głównie zatrzuwa morza i oceany w tych krajach biednych, gdzie są na przykład wysokie łąpówki i się nie dba o to środowisko. My jako Unia Europejska mówimy o tym, że wprowadzamy jakieś tam obostrzenia, dotyczące plastiku, segregacji śmieci, a problem nie tkwi często w nas, tylko w tych krajach takiego Trzeciego Świata, gdzie te skorumpowane, takie miękkie państwa w ogóle nie biorą tego pod uwagę.” (16-20 lat)

Uczestnicy dzielili się swoimi doświadczeniami i obserwacjami na temat sytuacji ekologicznej w krajach słabiej rozwiniętych. Jedna z osób wspomniała o programie podróźniczym, w którym ukazane zostało, jak społeczeństwo wykorzystuje wszystko co posiada, w tym także śmieci w celu przetworzenia ich na dobra ponownego użytku.

„Ze śmieci wyłowionych z morza, z oceanu, ktoś robił sobie z plastiku klapki, które później były sprzedawane na świat, tak. Oni przetwarzają wszystko, co mają, a u nas to wszystko zalega.” (21-35 lat)

Na temat świadomości ekologicznej w bardziej negatywny sposób wypowiadają się osoby, które wyjechały do takich krajów i widziały na własne oczy jak wygląda sytuacja. Podkreślają, że w hotelach dba się o zachowanie standardów ekologicznych, jednak poza jego obszarami, w mniejszych wioskach już nie.

Podczas dyskusji na temat nierówności pomiędzy krajami globalnego Południa i krajami globalnej Północy pojawiły się opinie, iż kraje wysokorozwinięte powinny wziąć większą odpowiedzialność za podejmowanie działań na rzecz środowiska, jak również za kraje słabiej rozwinięte.

„Uważam, że pewne kraje ze względu na swoją dobrą sytuację ekonomiczną i też jakby wyższy status, komfort życia obywateli powinni wziąć w większym stopniu ciężar na siebie, żeby siebie ograniczyć. Ale też powinny wziąć odpowiedzialność za te kraje, które się rozwijają i wesprzeć, właśnie w tym, żeby one rozwijając się nie popełniały tych samych błędów.” (21-35 lat)

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

W czasie rozmów poruszono kwestie związane z **Celami Zrównoważonego Rozwoju**. Okazało się, że spora część rozmówców nie spotkała się z tym pojęciem wcześniej lub nie potrafiła przytoczyć konkretnych zadań w ramach tej agendy. Po zapoznaniu uczestników z tematem, potrafili oni nawiązać dyskusję w ramach konkretnych obszarów i nawiązać do zmiany klimatu.

Pojawił się głos osoby, która powiązała koniec ubóstwa z zaspakajaniem potrzeb i dalszym wzrostem demograficznym, czego efektem może być zwiększenie produkcji – wszystko to przełoży się na zwiększenie ludności, która doprowadzi do dalszego ocieplenia klimatu.

„Jeżeli koniec z ubóstwem, jeżeli wszyscy będziemy mieli zaspokojone swoje potrzeby, jeżeli wszyscy, wszystkim nam się będzie żyć dobrze to wiąże się zdecydowanie dalej ze wzrostem demograficznym, ze wzrostem ludności. Więc jeżeli jest wzrost ludności, no to dalej się zwiększa produkcja, są większe potrzeby, są większe zapotrzebowania i to wszystko idzie tak naprawdę ku ociepleniu klimatu też. I

tak samo za głodu, dobre zdrowie i jakość życia i to wszystko właśnie przeplata się na zwiększenie ilości ludzi." (21-35 lat)

Pojawiły się również dwie odmienne opinie dotyczące punktu 9 Celów Zrównoważonego Rozwoju, czyli *Innowacyjności, przemysłu i infrastruktury*. Z jednej strony rozwój przemysłu i infrastruktury może generować powstawanie wielu zanieczyszczeń wpływających na atmosferę i pogorszenie stanu Ziemi. Z drugiej strony mogą pojawiać się nowe, innowacyjne rozwiązania, które będą temu zapobiegać, np. tworzenie specjalnych kominów czy filtrów, które będą oczyszczać to powietrze i zapobiegać dalszej zmianie klimatu.

„W przypadku punktu dziewiątego, innowacyjność, przemysł i infrastruktura (...) to na pewno to będzie tak negatywnie przyczyniać, bo (...) przemysł generuje dość duże ilości jakichś trujących rzeczy, różnych substancji, które nie powinny się znajdować w atmosferze. Także jego rozwój to na pewno przyczynia się do pogorszenia stanu tego klimatu." (21-35 lat)

„A ja nie mogę się z tym do końca zgodzić, bo to jest połączenie innowacyjności z przemysłem i infrastrukturą. Jeżeli weźmiemy to wszystko do jednego, jeżeli chodzi o innowacyjność no to komin, filtry, specjalne pilnowane, żeby każdy miał sprawne te filtry i tak dalej. Jeżeli to wszystko ze sobą się połączy, to nie powinno być tak źle." (21-35 lat)

Młodzi Polacy czują, że zmiana klimatu może wpłynąć na osiągnięcie Celów Zrównoważonego klimatu na zasadzie przyspieszenia procesu wdrażania. Zdaniem wielu jesteśmy jeszcze na takim etapie, że mamy czas na działanie – **za kilka lat może być jednak już za późno na podejmowanie jakichkolwiek zmian**.

„Wydaje mi się, że tak, bo jak już będzie tak źle, że już po prostu trzeba będzie pewne rzeczy zrobić. Teraz jeszcze mamy możliwość, nie jesteśmy może tak bardzo przyciśnięci, jak będziemy, nie wiem za 10 czy 20 lat, żeby jakieś zmiany wprowadzać, więc wydaje mi się, że pogłębiające się te zmiany klimatu będą jeszcze szybsze, zmiany klimatu w pewnym momencie tak postawią nas w sytuacji, gdzie pewne rzeczy trzeba będzie zrobić, bo nie będzie wyjścia." (21-35 lat)

AKTUALNY STAN ZIEMI WEDŁUG MŁODYCH POLAKÓW

Niemal wszyscy uczestnicy uznali, że **aktualny stan Ziemi jest w niebezpieczeństwie i wymaga natychmiastowych działań**. Zdaniem wielu jest to realny problem, którego efekty odczuć może każdy z nas. Mogą to być chociażby podwyższone ceny wielu produktów, które są wynikiem suszy, która dotknęła wielu obszarów rolniczych.

Myślę, że jakby z biegiem czasu ten stan... on już nie wróci do tego jak było kiedyś. Więc jest nas więcej, więcej produkujemy, więcej jest tego plastiku. Może zwiększa się trochę świadomość ludzi, ale no to, że jest produkowane mnóstwo rzeczy, co za tym idzie mnóstwo śmieci, więc to na pewno ogromnie wpływa na stan tej ziemi. Więc myślę, że z biegiem czasu będzie coraz gorzej. Tak jak mówię lokalnie nawet jeżeli my tutaj sobie robimy lokalnie to już jest super, to już jest jakiś krok. Natomiast my musimy myśleć globalnie, czyli już całościowo. Nie tylko my jako jeden kraj, żeby

poprawić to nasze środowisko. Tylko wszyscy jednakowo musimy podjąć te same bądź też podobne kroki, żeby jakoś temu pomóc." (21-35 lat)

WPŁYW ZMIANY KLIMATU NA MIGRACJE

Zmiana klimatu wpływa na podejmowanie decyzji o przemieszczaniu się. Większość młodych Polaków dostrzega wpływ zmiany klimatu na migracje. Według nich mamy i będziemy mieć do czynienia z migrantami klimatycznymi, z ludźmi, którzy będą opuszczać swój kraj, w którym sytuacja klimatyczna nie umożliwi życia i wyjeżdżać do innych krajów. Takie przemieszczanie odbywa się również wewnątrz kraju np. ze wsi do miast. Przykładem tego jest przedstawiona przez jedną z osób sytuacja w Syrii, gdzie z powodu suszy nastąpił napływ ludzi ze wsi do miast. Zauważa się także negatywne skutki takiego przemieszczania się – podsycanie konfliktów społecznych, wojen.

„Będą na przykład fale tak zwanych migrantów klimatycznych, czyli po prostu jakby ludzie z krajów, gdzie już nie da się żyć po prostu, będą przyjeżdżali do krajów, gdzie jeszcze da się żyć i to będzie okropna sytuacja." (16-20 lat)

Jeszcze inna osoba przytacza w przykładach sytuację w krajach południowych, w których jest gorąco, panuje susza i brakuje wody, co zmusza do migracji do krajów północnych.

„Południowe kraje, czy też Afryka i tak dalej, to po prostu ludność będzie coraz bardziej migrować na północ, do krajów, gdzie jeszcze te zmiany klimatu aż tak bardzo nie wpływają na przykład na rolnictwo." (21-35 lat)

„W Afryce ludzie żyją głównie z jakichś plonów. Jeśli np. przyjdzie susza, to wszystko wyschnie, no to jakby ich jedyny dochód po prostu ginie. Więc oni się rzeczy nawet chcąc nie chcąc muszą migrować, aby sobie znaleźć i pożywienie, i zarobek, żeby mieć po prostu za co żyć." (16-20 lat)

Wśród uczestników pojawia się także dyskusja na temat sytuacji w Polsce. Zdaniem młodych Polaków migracje spowodowane zmianą klimatu dotyczą też naszego kraju. Podkreślają, że warunki klimatyczne w kraju nie zmieniają się drastycznie, w związku z czym nie ma konieczności emigracji. Widoczny będzie za to masowy napływ ludności z krajów, w których te warunki są niesprzyjające.

„Ogromne masy ludzi zaczną do nas napływać, licząc na to, że to właśnie podzielimy się z nimi tym co jeszcze u nas zostało. I to na pewno przyczyni się bardzo mocno do pogorszenia naszych warunków życia, ale tak najwyraźniej musi być." (16-20 lat)

Jeden z uczestników z przedziału wiekowego 21-35 lat uważa, że obecnie wpływ zmiany klimatu na migracje jest niewielki, a ludzie częściej przemieszczają się z innych powodów np. w celach zarobkowych czy edukacyjnych. Dodaje jednak, że zmiana klimatu może w większym stopniu oddziaływać na migracje w przyszłości, za kilka lat.

• Spis wykresów

Wykres 1 Cel wyjazdu z Polski na dłużej niż 3 miesiące, pół roku lub dłużej	33
Wykres 2 Wpływ doświadczenia z migrantami na stosunek do przedstawicieli tej grupy	33
Wykres 3 Wpływ na zmianę sytuacji uchodźców/uchodźczyń (pytanie otwarte)	40
Wykres 4 Wpływ na zmianę sytuacji migrantów/migrantek (pytanie otwarte)	41
Wykres 5 Źródła informacji na temat współczesnych migracji (pytanie wielokrotnego wyboru, max 3 odpowiedzi)	45
Wykres 6 Zaufanie do źródeł informacji na temat współczesnych migracji (szeregowanie)	46
Wykres 7 Młodzi Polacy wobec mitów/faktów na temat obcokrajowców/uchodźców	48
Wykres 8 Cel emigracji członków rodziny	50
Wykres 9 Obawy odnośnie migrantów i migrantek oraz procesów migracyjnych w rodzinie (możliwość wskazania kilku odpowiedzi)	52
Wykres 10 Obawy odnośnie migrantów i migrantek oraz procesów migracyjnych wśród rówieśników/rówieśniczek (możliwość wskazania kilku odpowiedzi)	53
Wykres 11 Obecność pojęć dotyczących tematyki migracyjnej w szkole (pytanie wielokrotnego wyboru)	55
Wykres 12 Obecność tematyki migracji w szkole	58
Wykres 13 Aspekty związane z migracją, które są poruszane w szkołach (pytanie wielokrotnego wyboru)	59
Wykres 14 Prawdopodobieństwo podawanych różnic pomiędzy "uchodźcą" a "migrantem"	60
Wykres 15 Liderzy opinii w tematyce migracyjnej (pytanie wielokrotnego wyboru)	62
Wykres 16 Źródła wiedzy na temat zmiany klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)	78
Wykres 17 Autorytet w tematyce klimatycznej (pytanie wielokrotnego wyboru)	81
Wykres 18 Miejsca, gdzie najczęściej można spotkać się z fake-newsami na temat zmiany klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)	83
Wykres 19 Zgodność z wypowiedziami publicznymi na temat klimatu	85
Wykres 20 Wpływ doświadczeń z domu rodzinnego na postawę wobec ekologii/zmiany klimatu	88
Wykres 21 Zachowania anty i proekologiczne wśród młodych Polaków	92
Wykres 22 Skutki zmiany klimatu w Polsce (pytanie wielokrotnego wyboru)	95

Wykres 23 Zgodność ze stwierdzeniami w kontekście Polski a zmiana klimatu	96
Wykres 24 Placówki, które według respondentów powinny dbać o kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa w Polsce (pytanie wielokrotnego wyboru)	97
Wykres 25 Działania, które według respondentów powinna podejmować Polska na rzecz klimatu (pytanie wielokrotnego wyboru)	99
Wykres 26 Zjawiska, które powodują niepokój respondentów w kontekście środowiska naturalnego (pytanie wielokrotnego wyboru; max 3 odpowiedzi)	99
Wykres 27 Znajomość działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego	102
Wykres 28 Znajomość Młodzieżowego Strajku Klimatycznego	103
Wykres 29 Ocena działań Młodzieżowego Strajku Klimatycznego	103
Wykres 30 Odpowiedzialność za zmianę klimatu na świecie (pytanie otwarte; możliwość wskazania wielu odpowiedzi)	105
Wykres 31 Najważniejsze wyzwania globalne (pytanie wielokrotnego wyboru)	106
Wykres 32 Wyzwania środowiskowe, które według respondentów stanowią największe zagrożenie	108

• Spis tabel

Tabela 1 Przyporządkowanie technik do pytań badawczych	12
Tabela 2 Rozkład próby	20
Tabela 3 Działania podejmowane na rzecz uchodźców/migrantów lub uchodźczyń/migrantek	73
Tabela 4 Fake newsy na temat zmiany klimatu	85

• Spis rysunków

Rysunek 1 Przykłady liderów opinii w tematyce migracyjnej	62
Rysunek 2 Przykłady internetowych portali informacyjnych związanych z tematyką zmiany klimatu	79
Rysunek 3 Przykłady filmików/spotów o zmianie klimatu	79
Rysunek 4 Przykłady książek o zmianie klimatu	80
Rysunek 5 Przykłady liderów opinii w tematyce klimatycznej	81